فۆبیا لە فۆشەلی نەوشیروان و گۆران!... کامیار سابیر

فۆبیا (Phobia)، ترس و دڵەڕاوکێ و نیگەرانیی لە شتێ، لە دۆعایەک، لە دیاردەیەک یان لە رووداوێک ئاگایەنێت کە مرۆڤ، تووشی دڵخۆی تەقیین، شڵەژان، بەمتمانەیی و سڕگەردانیی ئەکات. هاوکات، هەستیاریی و قەڵەقیی بەردەوامی بە دروست ئەکات و ناتوانێ بەیار لەسەر شتێ بدات کە ئەو فۆبیایە لە مەنتاڵیتیی ئەو کەسەدا گرای ترسی خستووە. لە هەلومەرجی سیاسیی هەرەمی کوردستانی عێراقدا، سیاسەتکردن، یان هەنگاونان بەرەو ئاوەڵی کە چەند کەسێک یان گرووپێک هەستن بەسەرپەرشتنی ڕەهەندێکی سیاسیی و گوتارێکی سیاسیی جیاوازتر، یەکسەر و بە سەد و دوو، لاگۆ فۆبیایەکدا، دەرگییر ئەبێت (بە تاک) و ئەبن (بە کۆ) کە کەس ناتوانێ تەجاوزی نەوشیروان بکات؟! لەبەرامبەر ئەم دەستاتەدا، نەوشیروان هیچی پێ نەکرا، بە دەنیاییەوە، بە کەسیتریش ناکرێ! بەو کاریزما و توانا سیاسیی و عەسکەریی و جەماوەرییەی نەوشیروان، هیچ لاگۆ ئەم دوو حیزبە نەکرا، ئەبە هەرکەسە بییر لە ئۆپۆزیسیۆنبوون بکاتەوە، هەزارویەک پرسیار لەسەر فۆشەلی گۆران و نەوشیروان لە خێی بکات؟ ئەوکاتیش هەنگاوێ بە دواوە بنێت و دەست بەکاوی خۆیەوە بگرێت و عاقڵمەند، دانیشێت!

ئەوانەی سەرەوە و هەزاران ریوایەتی تری لەو جۆرە، بەشێکی زۆر لە مەدیا سەبەرەکانی دەستات و کەسایەتییە سیاسییە پییرەکانەوە، بەردەوام تەخشان ئەکرێن، بەنام بەشێک لەوانەی خەیان بە ڕەخنەگر و ناڕازیی و بگرە ئۆپۆزیسیۆنیش ئەزانن، بە لا ئیرادیی بێت یان لە خەیان رانابیینن، هەمان فۆبیا بەاو ئەکەنەوە کە کەس ناگات بە قوولیی قافی نەوشیروان و هەرکەسەکیش بییر لە ئۆپۆزیسیۆن بکاتەوە، حیزب دابنێ یان لیست دابنێ، ئەوە چارنووسی بە فۆشەلکانی نەوشیروان، مەحتوم ئەبێت. کارساتەکە لەوەدایە زۆرێک لەوانەی خەیان بە قائید، بە نوخبە، بە کادیر و بە مەیداندارێ سیاسیی ئەزانن، ئەم فۆبیایانە لە دەستات، باشتر تەخشان ئەکەن و ڕاستەوخۆ بە خەڵک و بە دەستاتیش ئەڵێن، ئەمە ئۆهلی ئۆپۆزیسیۆن نییە و گۆ بە ئۆپۆزیسیۆن ئەکەین و بە شێوەیی، کارتی تەسلیمبوونیان، بەند کردووەتەوە.

شەواز و تایبەتمەندیی بییرکردنەوە و ڕەفتاری خودگرایی و سیاسیی

(ئیدیسینکرسیIdiosyncrasy) نوشیروان، پش هموو شت، تایبتمندیی ئپزیسینبوون نبوو لە سیستم و مدیلی دسات و چتگرییە ئابوورییکە، بەکو ئو خی بە بشک لو سیستم سیاسیی و کولتووریی و کمایتییی کوردایتیی ئژمارد ئکرد و خونی بوو ئبیینی کە ریفرم لە حکومتی هرم و حیزبکاندا، بکرن و چاکسازیی سیاسیی و ئابوورییان تدا بکرت! لە واقیعدا بە شیعار و بە حماس و پپیولیزم ئوانی ئویست، بەام لسر ئرضی واقیع، کاوی خستە سر حیزبکە(گەان) و جماورکیشی، هروکو کاتی خیشی کاوی خستە سر رکخراوکی گوری وکو کمەی رنجدران کە خی قناعتی بە پرنیسپە سیاسییکانی کمە نبوو، هزاران کسیش لسر کمە تداچوون، بەام عاقیبت ئیعتیرافی کرد کە ئو کمە نبوو و لە لاین تابانییو، مئموورییتکی پسپردراو و بە سکرتری کمە، تعیین کراو.

هەمان شتی لە گەانیشدا دووبار کردو، بەام ئمجاریان، خی ماسترمایند و ئندازیاری ئم کاولسرکردنە بوو، هەمان شتی کرد کە جلال تابانیی لە دروستبوونی یکتییدا کردی و تنیا حیزبی بە خی دروست کرد. ئو، کادیر گنج و بە تجروبکانی کمە و شەشگەان و ختی تسک و پان، تایبت و گشتیی بوون لە عبقرییتە سیاسییکی جلال تابانیی ناگیشتن و باجی ئو تنگیشتنیش ئو کوردستانە ورانیە، ئو زلیلبوونی ناوچکانی خیان و خەککیتی، هروها ئو یکتییی کوانی تابانیی و منداەکانی ئبیراهیم ئحمد و ئو هموو مکتب سیاسیی و سرکردایتییە کە چن حیزبکیان جەو بکر و بە کو لبخودر، بس پاری مانگانی بردوامیان هبت و ئو ژیانە گندەییی پکویان ناو، لیان تکنچ، لە دوور و نزیکو، پوندییکیان بە پرنسیپی سیاسیی و ئخلاقی سیاسیی و ئایندی خلکی کوردستانو، نە بوو نە ماو. هەمان طاس و حمامیش بە گەانی ئستا، بس شراکتی بیزنس و دزییکانیان لگە دساتدا، لتکنچ، نک باکیان بە خەک نییە، بەکو باکیان بە توراثی قائیدە رحییکی خیشیان، نییە.

پاش چل سا خلفیی بە مام جلال، نوشیروانیش تگیشت کە سیاست لە کوردستان و ناوچکدا ئویە کە وکو مای بارزانیی و مای تابانیی، حیزبک بە خت و منداەکانت دروست بکیت، ئو هیچ کاتە بە شون ئوو نبوو کە فرمەی فیکرکی سیاسیی جیاوازتر بکات و لە هەە گشتیی و رسمییکانی منظومی کوردایتیی دربچ،

هیچ کاتێکیش بە شوێن ئەوەوە نەبووە کە بەڕێنە ریفەرمخوازییەکانی جێکەوت و تەنفیذ (implementation) بکات. سیاسەتیش لە یەک دەدا، فەرمانی پەیسی(سیاسەت) و تەنفیذکردنی فەرمانە تیۆریییەکەیە، فشەلەکەیشی، لە ئاستێکی گشتیی و سیاسیی وردا، بەر ڕژێف نەدراوە و تەنیا و تەنیا ئەوە دووبارە ئەکەنەوە کە فشەلی گەیان بە چوونە ناو حکومەت و ناڕەشنیی لە تەوریثی سیاسییەکەیدا، گەیانی بەو دەردە برد. لە واقیعدا، ئەمانەی خوارەوە، فشەلی حەتمیی نەوشیروان و گەیان، ئەخەنە ژێر چەنووکی مێژووەوە.

1. نەوشیروان، سیاسیی بوو، موناوەرەی باشی ئەکرد، بەڵام دیپلۆماسیی نەبوو، حەماسیی بوو، بەڵام پشوودرێژ نەبوو، لە پەوەندییە نەودەوەتیی و ئیقلیمییەکان ناگەیشت، یان گوێی پێ نادان، بە تایبەتیی لە ڕەهای ستراتیژیی و عومقی ئەمنیی ئێران لە زەنەکەی خەیدا، خەی نەبان ئەکرد و بە حەماسی کوردایەتییەوە، بە عەقییەتی حەفتاکان و هەشتاکانەوە، دیپلۆماسییەتی ئەکرد کە زەرجار لەسەردەمی گەیانیشدا، سیاسەتکانی بە قازانجی ڕەقیبەکانی(پارتیی) شکاوەتەوە. بە نموونە، تەوجوهی حیزبە عێراقییەکانی (عێراقی دوای ٢٠٠٣) بە هەڕەم ڕەت ئەکردەوە، بەڵام عەلیی حەمەصاڵح و ئاشتیی هەورامیی، بردیانە سەر زەی نەوتی کوردستان(بە ناوی سەربەخۆیی ئابووریی‌یەوە) و کەوتە ناو ئەجێندەاکانی پارتیی و تورکیاوە.
2. فیکری سیاسیی کەم تا زۆر نەبوو، هەندێ شیعاراتی وەکو نیشتمانییبوون و هەزی نیشتمانیی و ریفەرمی سیاسیی، بە دەرخکراویی ئەگوتەوە، بەڵام لە ناو تەونی جاجاکەی کوردایەتییدا، یەقی کردبووەوە. لە هەموو تەمەنی سیاسیی خەیدا، نەیتوانی لەگەڵ چوار سیاسیی ناو عێراقدا(عەرەب و تورکمان و مەسیحیی..تاد) تەبایی سیاسیی دروست بکات! هاوکات، بەو تەمەنە زۆرەی خەیەوە، جگە لە گوتار بە ئەدەبی سیاسیی کوردایەتیی، چوار گوتاری فیکریی(فیکری سیاسیی) نییە کە توانیبێتی لە دەرەوەی مەنظومەی کوردایەتیی، نیشتمانییانە و عێراقییانە، بییر بکاتەوە. بە گشتیی، جیاوازیی سیاسیی و فیکریی لەگەڵ پارتیی و یەکێتیی نەبوو، بەڵکو بە شوێن ئەجێندای شەخصیی خەیەوە بوو.
بە کورتییەکەی، وەڵای فشەلی گەیان لە حکومەتدا، بەهەی ئەوەی زەرینەی ڕەهای کادیر و قیادییەکانی گەندەڵ بوون، وەڵای تەوریثی سیاسیی بە ئەنقەست، بە بەمەست و بە بەرنامەی

پشوختەوە، ویستی خەی بووە و وەکو پرۆژە، کاری بۆ کردبوو، فیکری سیاسیی جیاوازتری لە ئەدەبییاتە سیاسییەکەی کوردایەتیی پێ نەبوو، هاوکات، دیپلۆماسیی نەبوو، لە رێی هەژە ئیقلیمییەکان و عومقی ستراتیژیی عێراق تێناگەیشت(یان نایەویست). لێرەدا گرنگە ئاماژە بووە بکرێ ئەوکاتی لە یەکێتییدا بوو، پێیوابوو ئەوە بەغداد و حکومەتی عێراق، ئەتوانن هەرەمی کوردستان لە هەمبەر تورکیا بپارێزن، واتە باوەڕی بە عومقی ستراتیژیی بەغداد هەبوو! بەڵام غوبنە نەتەوەیی و نەژادییەکەی، هەروەها سیحری دەوڵەتی کوردیی و پرۆژەی چەتەگەریییەکەی ئابووریەکەی مەرجەعی کوردایەتیی، لە دیینی وەرگەڕایەوە و جارێکیتر پێش مردنی، بە ناو بازنەی بەفیکریی و وەهمە حەلحەلییەکانی کوردایەتیی، گەڕایەوە.

لە کۆتاییدا، ئەوە پارتیی و یەکێتیی نەبوون، گەڵانیان تێکشاند، بەڵکو ئەوە نەوشیروان بوو، نەیتوانی چوار پیاو و ژنی شەریف، نە لەناو کەمەڵدا و نە لەناو گەڵاندا، دروست بکات کە ئەخلاقی سیاسییان هەبێت و دوای پارە و پست و لەذەت و هەواجسی دونیا و مەتاعەکانی نەکەون، خەریکی فیکری سیاسیی و بەرنامەی سیاسیی و دژایەتیی گەندەڵیی بن و لە بەرەی نەوزایەتییەکانی خەڵکدا بمێننەوە. ئەوە نەوشیروان خەی بوو، بە ئەنقەست، پیاوی لاواز و نەفسنزم و ماستاوچیی لەدەوری خەی کۆئەکردەوە و بە پێپولیزمیش ئەیگوت، رقم لە ماستاوچیی و لەوانەیە کە دوای پارە ئەکەون. هاوکات، ئەو هەموو گەندەڵ و دز و پارەپەرستەی لە خەی کۆکردەوە کە بە هەموو ئەندام پارلمانەکانی خوولەکانی پێشوو و ئێستایشەوە، دوو پیاوی صادق و رەشیدیان تێدا نەبوو، هەموویان تێسلیمی پارە و مەتاعی دونیا بوون و خەریکی ژیانی تایبەتیی خەیانن. زەربەی هەرە زەریان دەعمی تەوریژە سیاسییەکەیان کرد و ئەو گرووپەی بە گرووپی قادری حاجیی عەلییش ناسراوبوون، بە بەرنامە کەوتنە وەزیان و دووریان خستنەوە(هەرچەندە ئەوانیش تا ئێم کاتەیش، ئاهەکی فیکریی و سیاسیی جیاوازتریان بە بەردا نەهاتووەتەوە).

بە کورتییەکەی هەر کەسانێک و گرووپێک بیانەوە حیزبێک، یان رەوتێکی ئیپزیسیۆن، یاخود بە ئایینده، لیستی هەڵبژاردن دروست بکەن، ئەگەر تەجاوزی ئەو فەبیایە نەکەن کە لە فەشەلی نەوشیروان و گەڵاندا، لە پانتایی سیاسیی کوردییدا لە کورستانی عێراق، جێکەوت بووە، ئەگەر عوقدە قەومیی و نەژادییەکانی نەوشیروان، تەجاوز نەکەن و بەر رەخنەی فیکریی و سیاسیی نەدەن، ئەگەر بە رەشنیی و بە

شەفافیی و جەریینانە، هەڵگری گوتارێکی سیاسیی جیاوازتر لە گوتاری زاڵی کوردایەتییە تیجارییی و پڕکسییەی پارتیی و یەکێتیی نەبن، ئەگەر جەریینانە و عەقڵانیی و واقیعییانە، عێراقییانە و نیشتمانییانە بییر نەکەنەوە و هەر خەریکی گێڕەی پانکوردیزم و خورافاتی دەوڵەتی کوردیی و شیعراندنی ئەدەبییاتی سیاسیی و ریتەریکی خەخواردنەوە بن، ئەوە بگومان، لە حەڵەزەنی گەلان و نەوشیروان و ریتەریکانی کوردایەتیی دەربازیان، نابێت.
هاوزەمان، ئەو فەبیایە لە فشەڵی سیاسیی دە – دوازدە ساڵی گەلان، بڕەکیان بڕنادات و هیچیشیان پێ ناکرێ. عاقیبەت، هەرگرووپێک بیانەوێ بییر لە ئەپزیسیۆن بکەنەوە، ئەبێ گوتارێکی سیاسیی جیاوازتر لەم گوتارە نەژادیی و طائیفییەی کوردایەتیی هەبگرن، نیشتمانییانە و عێراقییانە بییر بکەنەوە و خەیان بە عێراقیی بزانن، ئەگەر نا، بە هەمیشە لە لەکاییزمی کوردایەتییدا ماخۆلانیان ئەبێت و ئەمەیش ڕێک بە قازانجی پارتیی و یەکێتیی ئەشکێتەوە و ئەو شەخنشیینییە سیاسییەی هەرەم، درێژەی ئەبێت و خەڵکی کوردستان، زۆلیلتر و بێچارەتر ئەبن و کۆان و نەوەی بنەماڵەکانیش، ڕێژەی میلیارد دۆلارکانیان، زیاتر و زیاتر ئەبێت و هەرەمی کوردستانیش، بە تەواویی ئەبێتە کۆڵنییەکی ڕاستەوخۆی تورکیا، ئەوکات، مەگەر تەنیا و تەنیا بە زەبری هێز، دەوڵەتی عێراق، دەخاڵەت بکات و کۆتایی بەم حوکمانییە بنەماییە فاشیل و پڕکسیانە، بهێنێت.

کامیار سابیر

ئاگاتا کریستیی و عیراق… ئەردەلان عەبدوڵا

ئاگاتا کریستی یەکێکە لە ڕەماننووسە ناودارەکانی بەریتانیا و جیهان، لە ساڵی 1890 لە باشووری بەریتانیا لەدایک بووە و لەساڵی 1976 کۆچی دواییکردووە. ئەو بە دایکی ڕەمانی پۆلیسی دادەنرێت و خاوەنی 66 ڕەمانی پۆلیسییە و 14 کۆمەڵە چیرۆکی بەاوکردەتەوە، بە زەربەی زمانەکانی جیهانی کارکانی وەرگەڕاوە لە تەواوی جیهاندا کتێبەکانی ژمارەی پەوانییان تێپەڕاندووە سەرو 2 ملیارد نوسخە لە

کتێبخانەی چاپ و بڵاکراوەتەوە، بەمشێوەیش دەبێتە یەکەمین نووسەری جیهان لەرووی چاپ و بڵاوکردنەوەی کتێبەکان.

ئاگاتا کریستیی و عیراق

ئەوەی مایەی سەرنجە ئەم ژنە ڕۆمانووسە بەریتانییە پەیوەندییەکی ئەجگار تایبەتی هەبووە لەگەڵ خەرهەڵاتی ناوەڕاست بە گشتیی و عیراق بەتایبەتی. لەڕ دووەم مەردی دەناسێت و لەڕشەوە یەکێک لە چیرۆکە خۆشەویستییەکانی دەستپێدەکات. ئاگاتا کریستی لە ژیانیدا دوو ڕۆمانی لەبارەی عیراقەوە نووسیوە، یەکەمیان بەناونیشانی تاوانێک لە میزۆپۆتامیا Murder in Mesopotamia کە لە ساڵی 1936 دا بڵاویکردەتەوە، یەکێکە لە ڕۆمانە ناسراوەکانی لە جیهاندا و کراویشە بە فیلم. زۆرجاریش ئەم ڕۆمانە بە ناونیشانی " تاوانێک لە عیراق" وەرگێڕاوە بە زمانی عەرەبی. دووەمین ڕۆمانیشی بەناونیشانی دیدارێک لە بەغداد They Came to Baghdad کە لە ساڵی 1951 دا بڵاویکردەتەوە، ئەمیش یەکێکە لە ڕۆمانە جوانەکانیی.

پەیوەندی شەخسی

ئاگاتا کریستیی پەیوەندییەکی تایبەتی بە عیراقەوە هەبووە. ساڵی 1928 لەمەردی یەکەمی جیا دەبێتەوە، پاشان ساڵی 1929 سەردانی عیراق دەکات و دەچێتە ناوچەی ئوری مێژوویی، کەلەو کاتەدا لەلایەن شوێنەوارناسی بەریتانیا لیۆنارد ویلی سەرپەرشتی دەکرێت. لەو ماوەیە لەوە دەبێت، لیۆنارد ویلی داوا لە ماکس مالوان شوێنەوارناس دەکات، کە هاوڕێیەتی ئاگاتا کریستی بکات و شوێنە گرنگەکانی عیراقی پێ بناسێت، لەڕشەوە چیرۆکەکی خۆشەویستی لە نێوان کریستیی ئەم شوێنەوارناسەدا پەیدا دەبێت. پاشان ساڵی 1930 ماکس مالوان دەچێتە لەندەن و ئاگا کریستی دەخوازێت. پاشان لەگەڵ مەردە نوکەیەدا دەگەڕێتەوە بە عیراق و زۆر شوێنی ئەم وڵاتە دەبینێت و هەر لە باشوورەوە بە باکوور، ماوەیەکی زۆریش لە دەروەوبەری شاری موسڵ دەمێنێتەوە.

پاشان ساڵی 1931 و 1932 دەستدەکرێت بە پشکنین بەدوای شوێنەواری عیراق لە شاری موسڵ، لەوکاتەدا ئاگاتا کریستی لەگەڵ مەردەکەی دەبێت و هاوکاری دەکات و زۆرجار پارچە شوێنەوارەکان پاک دەکاتەوە یان فۆتۆیان دەگرێت. پاشان دووبارە ساڵی 1933 و 1934 دێتەوە عیراق، ماوەیەکی زۆریش لەگەڵ مەردەکەی دەبێت لەناوچەی " تل عربجیة" . پاشان ساڵی 1947 ماکس مالوانی مەردی دەبێتە بەڕێوەبەری قوتابخانەی بەریتانی بە شوێنەوار لە عیراق، کە سەرپەرشتی هەموو تیمەکانی گەڕان و پشکنین بەدوای شوێنەواری عیراق دەکات،

بەتایبەتی هەمەتی پشکنین بەدوای شوێنەواری ناوچەی نەمورد کە لە ساڵی 1948 ەوە تاوەکو 1958 ی خایاند.
ئەم پێوەندییە ڕەحیبە، کاری کردەتە سەر ئەم ژنە، دەتوانم بەم کاریگەرییەکی باشی هەبووە، بەیە توانیوێتی دوو ڕەمانی جوان بەناوی عیراقەوە بنووسێت.

ڕەمانی تاوانێک لە عیراق
لەماوەی پێشوودا چاوم کەوت بە ڕەمانی " تاوانێک لە عیراق" کە بەزمانی عەرەبی خوێندمەوە، لەڕەدا پەمخێشە کورتەیەک لەبارەی ئەم ڕەمانەوە بنووسم، هەرچەندە تەواوی کەسایەتی ناو ڕەمانەکە ئەوروپیی و ئەمریکین بەڵام لە هەندێک شوێندا تەوانینی خێی لەبارەی گەل و وڵاتی عیراقەوە دەبەیوە.

کورتەی ڕەمانەکە
ئامی لیتەران سیستەرێکی بەریتانییە کە لە بەغدا کار دەکات، پاشان لەسەر داوای دکتەر ئیریک لایدنەر کە شوێنەوارناسێکی سویدیە، لە ناوچەی موسڵ کار دەکات و بەدوای شوێنەوارەکانی عیراقدا دەگەڕێت. ژنەکەی "لویز" بەدەست کەمەڵێک کێشەی دەروونییەوە دەناڵێنێت، بەیەدا داوا لە ئامی دەکات کە بێت ئاگاداری لویزی ژنی بێت. لویز پێش 15 ساڵ شووی بە پیاوێکی ئەمانی کردووە بەناوی فریدریک بەسنەر، ئەم پیاوە لە کاتی جەنگی یەکەمی جیهانیدا لە ئەمریکا ژیاوەو لە وەزارەتی دەرەوەی ئەمریکا کاریکردووە، بەڵام پاشان ئاشکرا دەبێت کە سیخوری بە دەزگای هەواگری ئەمانیا دەکات، بەیە دەستگیر دەکرێت و سزای لەسدارەدانی بە دەردەچێت و وەکو خائین حسابی بە دەکرێت. بەڵام بەسنەر لە زیندان رادەکات و پاشان لە ڕوودای نەوان دوو شەندفەردا، لاشەیەک دەدەزنەوەو کە ناسانەمەکی ئەوی لەسەر.
لویز لەماوەی ئەو چەند ساڵەی پێشوودا هەمیشە نامەی هەڵەشە ئامێزی لەلایەن کەسێکی نەناسراوەوە پێدەگات، ئەو کەسە هەڵەشەی ئەوەی لەدەکات، ئەگەر شوو بکات، ئەوا دەیکوژێت. ئەمش لویز تووشی حاڵەتێکی دەروونی خراپ دەکات. بەڵام پێش دوو ساڵ شوو دەکات بەم شوێنەوارناسە سویدییە، لەوکاتەوە ئیتر نامە هەڵەشە ئامێزەکان نەماون، بەڵام ماوەیەکە دووبارە ئەو نامانەی بەدەست دەگاتەوە.
پاش هاتنی ئامی بە هەفتەیەک لویز دەکوژرێت، ئەمش بەهەی بەکارهێنانی پارچەیەک بەردی گەورەی مەژووییەوە، ئەم کوشتنەش دەبێتە لوغز و نهێنییەکی گەورەو تەواوی ئەو کەسانەی دەوروبەری لویز هەن تاوانبار دەکرێن یان گوومانیان دەخرێتە سەر.

بەرام پاشان لەلایەن پزیشکی توکاریەوە" دکتۆر رایلی" کاتێکی کوشتنەکە دیاری دەکرێت، لەهەمووشی گرنگتر لەوکاتدا کەمیساری ناوداری بەلجیکی " هیرکیول بوارو" لە عیراق دەبێت، کە هاوڕێی دکتۆر " رایلی" یە. جێگەی ئاماژەیە ئەم کەمیسارە لە زربەی رەمانکانی ئاگاتا کریستیدا بوونی هەیە. بوارو دەستدکات بە پشکنین و لێکۆڵینەوەو دواتریش دەتوانێت تاوانبارەکە بدۆزێتەوە.
سەرەتای گومانکان بەرو شوێنێ دەستپێدەکات، کاتێک مەدام جینسن کە هاوکاری دکتۆر لایندەرە ، دەچێت ئەو شوێنەی کە تاوانەکەی تێدا ئەنجام درا ، من گومم لە دەنگی هاوارێک بوو لە ژوورەکەی لویز، ئەمش دەبێتە سەرداوەکی گرنگ بۆ دۆزینەوەی تاوانبارەکە. بەرام لەپاش ئەوەی مەراسیمی بۆخاک سپاردنی لویز تەواو دەکرێت، بە شوەکی جێنسێنیش دەکوژرێت. ئەمش لەڕگەی ژەهراویکردنیەوە لەڕگەی گزەی ئاوەکیەوە. بەرام ئەو شوە ئامی گوێی لە دەنگی جێنسن دەبێت، کە هاوارا دەکات: پەنچەرەکە پەنچەرەکە.واتە کەسێک لە پەنچەرەکەوە هاتۆتە ژوورەوە ئەمی ژەهراویخوارد کردووە.
لەرەوە ئامی زەر دەترسێت بەرام کەمیسار بوارو ئارامی دەکاتەوو دەستدکات بە پشکنین و دواجار تاوانباری سەرەکی دەدۆزێتەوە کەئەویش مەردەکەی لویزە. بەسێری مەردی پشووی، لەکاتی رووداوەکانی شەمەندەفەرەکە لەناو قارگێنەکەدا ناسنامەی شوێنوارنسکی سویدی بەناوی دکتۆر لایندەر دەدزێت و ناسنامەکەی خۆی دەخاتە سەر لاشەکەی ئەو. پاشان لەڕگەی نامەوە هەڕەشە لە لویزی ژنی دەکات و دواتر پاش چەندین ساڵ لەڕگەی گەینی ناسنامەکە و شوازی دەموچاوی، دووبارە لویز دەهێنێتەوە و کەسیش نازانێت کە ئەوە بەسەرە. بەرام پاشان کاتێک بەسەر دێتە عیراقەوە، هەست دەکات کە ژنەکەی میلی بە لای شوێنوارناسکی هاوکاری ئەمریکی بەناوی ' ریشارد کاری" هەیە. بەیە ئەڕەیی زەر دەبێت و دووبارە دەستدکاتەوە بەنووسینی نامەی هەڕەشە ئامێز و دواجاریش هەر خۆی دەیکوژێت و هەر ئەویش جێنسن دەکوژێت کە پشتر هاوکاری بووە،چونکە ترسی ئەوەی هەیە کە جێنسن ئاشکرای کردبێت.

شوازی نووسین

ئەم رەمانە زیاتر لە بیگرافیەوە نزیکە، رەمانکە لەلایەن ئامی لایترانەوە دەنووسرێت و ئەو دەبێتە گەواە. وەکو خشی لە پشکی رەمانکەدا دەڕێت، کە ئەو لە رووی شوازی نووسینەوە کشەی هەبووەو بەلاشیەوە نووسین کارەکی زحمەت بووە.
ئاگاتا کریستی هەوڵیداوە وەکو هەموو رەمانکانی تری بە زمانکی ئاسان قسە لەگەڵ خوێنەر بکات، ئەمش بە پشت بەستن بە ڕگەز

گرنگەکانی ڕەمانی پۆلیسی، لەوانە: " کتوپڕ، دروستکردنی ڕووداو، کەسایەتی، کات و شوێن، دیالۆگ، مانۆلۆگ، گرێی ئەدەبی" لەهەمووشی گرنگتر دووبارە لەم ڕەمانەشدا پشکنەری ناسراو " هیرکیول بوارو " تەدایە، کە لە بەشێکی زۆری ڕەمانەکانیدا ئەم کەمیسارە بوونی هەیە و بەتە یەکێک لە هەماکانی ڕەمانەکانی کریستی. هەروەها ئاوەی مایەی سەرنجە کە لە کتایی ڕەمانەکەدا بەشێوەیەکی کتوپڕ تاوانبارەکە دەدۆزێتەوە کە دەبێتە مایەی سەرنجی خوێنەران.

عیراق

وەکو پێشتریش وتم کە لەم ڕەمانەدا تەواوی کەسایەتیی ناو ڕەمانەکە ئەوروپیی و ئەمریکین، کەسایەتی عیراقی کەمی تێدایە و ڕۆڵی لاوەکیان هەیە، بەڵام وەکو شوێن، عیراق دەبێتە مەیدانی سەرەکی ڕەمانەکە. بەتایبەتی شارەکانی بەغدا و موسڵ و کەرکوک . لە کاتی باسکردنی شاری بەغدا و حوسێنییەوە، تێڕوانینێکی باشی نییە لەبارەی عیراقەوە.

لەکاتی باسکردنی بەغدادا بەمشێوەیە دەنووسێت:

بەغدا ئەو شارە خەیاڵییەی کە ئێمە لە ڕەگەی چیرۆکەکانی هەزارو یەک شەوە لە ئەندێشەی خەماندا دروستمانکردووە، بەڵام وەنەهەقیقەیەکەی تەواو دوورە لە ڕاستییەوە. ڕاستە ئەم شارە لەسەر ئاوی دیجلەیە و جوانییەکی پی بەخشیووە، بەڵام کاتێک میجەر کلس بردمی بە ناو بازاڕەکە، زۆر ناخۆشبوو، دوکانەکانی هیچ جوانییەکیان پێوە دیار نییە. دوکانی مسگەرەکان ژاوەژاوەکی زۆریان دروستکردووەو من تەواو بێزار بووم لەو دەنگە ناخۆشانە.

پاشانیش کاتێک باسی شاری حوسێنییە دەکات دەڵێت:

لە دوورەوە شارەکە جوان دیار بوو، بەڵام کاتێک چووینە ناوەوە زۆر ناخۆش و پیس و پڕخە بوو.

دوا قسە:

ڕاستە ئاگا کریستی بەچوونێکی باشی نەبووە بۆرامبەر شارو شارچکە و تەنانەت خەڵکی عیراقیش، ئەویش وەکو زۆربەی بەریتانییەکان بیری کردەتەوە، کە وەکو د،عەلی وەردی دەڵێت: لەسەرەتاکانی سەدەی بیستەمدا، بەغدا بەڵای ئینگلیزەکانەوە گوزارشتی لە گوندێکی گەورە دەکرد لە چاو لەندەندا. بەڵام ئاوەی گرنگە کە ئەم وەاتە بەتە ئیلهمابەخش بێیی و دوو ڕەمانی جوانی بەناوی ئەم وەاتەوە نووسیوە. لەهەمووی گرنگتر عیراق سەردەمانێک بەتایبەتی لەسەردەمی بەریتانیدا کەمێک نووسەر و بیرمەندی جیهان سەردانیان کردووەو مایەی گرنگی پێدانیان بووە، بەڵام بەداخەوە ئێستا ئەو گرنگی

پەدانەی جارانی نەماوە، لەمشدا ڕوشە سیاسییەکە هەکاری سڕکییە.

سەرچاوە:
اجاثا كريستي. الجريمة في العراق. مركز العربي للنشر بالاسكندرية. مصر.
محسن حسين .أجاثا كريستي وعلاقتها بالعراق. www.azzaman.com

تەتالیتاریزم وەکوو چەمکێکی تیۆری... بەعس و سەددام وەکوو نموونەیەك!... عەدنان کەریم

باسکردن لە تەتالیتاریزم وەکو چەمکێکی فکری و تیۆری و داشتنی دواین گوتار و قسە لەوبارەوە، کارێکی دژوار و ئەرکێکی نەکردنییە چونکە تەتالیتاریزم پرسێکی هەمەهەند و کێشەیەکی سیاسیی قووڵە. جگە لەوەش تەتالیتاریزم وەکوو چەمکێکی تیۆری بە ڕەخنەکردن و شیکردنەوەی سیستم و دەسەڵاتی سیاسی لە دونیای هاوچەرخدا، مژوویەکی زۆر کۆنی نییە. بەدیاریکراوتریش ئەم چەمکە لەدوای دەرکەوتنی سەرتاکانی بزووتنەوەی فاشیزم و نازیزم لە ئەوروپا وستالینیزم لە یەکێتیی سۆڤیەت لە بیستەکانی سەدەی ڕابووردووەدا، وەکوو چەمکێکی نوێ بە شیکردنەوە و تێگەیشتن لەو دیاردە نوێیانەی سەر شانۆی سیاسەت و فکر لەئەوروپادا، دەبێتە درکوتێکی نوێ و کارا.
لەگشتیترین ئاستدا تەتالیتاریزم واتا سازماندانی سیستماتیکی ماشێنی ترس و دڵەڕاوکێ و کوشتار و سەرکوت هەم لە چوارچێوەی دەوڵەت و بزووتنەوە سیاسیەکاندا و هەم دواتریش وەکوو جۆرێك لە دەسەڵاتی سیاسی و سیستمێکی بڕبڕاوتری سیاسی. لەچاو شێوازە کلاسیکی و نەریتیەکانی دەسەڵاتدارێتیی مووتەق و پاشا و سەربازیی دیکتاتۆرەکاندا، تەتالیتاریزم شێوازێکی ڕادیکالتر و مۆدێرنتر بە ئامراز و شێواز و میتۆدی جیاوازی دەسەڵاتدارێتی و سەرکوتەوە.

ئەگەر توخمە جەوهەریەکانی بیری تەتالیتاری لەچەند خاڵی چڕو پڕدا

کورتبکینو:
یکم: ناوندتیی پگیر و کنترلی تواوتیی کمو و کایی سیاست و دسات لگی خستنگو و توزیفی هز و سرکوتو.
دووم: دژبوون لگو هر جر وخسارکی دیموکراسی و بواردان به هز و دیدگا و بیروباوی تر و چالاکیی ئپزیسین و تارومارکردنی تواوتیان لو ئاستی تاك و کمدا.
سیم: تتالیتاریزم خاونی روئیای فکری و تیری وئایدیلجیی خیتی و لو وتی استو و چپودا خی برجستو ئکاتو وکوو فاشیزم و نازیزم و سسیالیزم. نموونو برجستکانی ئو ئایدیلجیو لو ئیتالیا وئمانیا و ووسیای دوای ۱۹۱۷ بزقی ئبینرن.
چوارم: منپکردنی تووندوتیژی و سرکوتی سیستماتیك لالین دساتی سیاسیو و برجستکردنوی وکوو بشك لو شوناس و زاتی سیستمی دسات.
حیزبی سیاسی لوانگی ئایدیلجیی تتالیتاریزمو ئامرازکی سسیال کنترل و چککو بو تقینی سیاسی و ئایدیلجی و شونکو بو مبلایزکردنی جماور وهم کورکردنیان و هم خستنگیان لو چوارچوی پرژو سیاسیکاندا.
لولاشو خودی سرهدانی تتالیتاریزم برهمی استوخی مدرنیزمی سرمایداری و قووبوونوی کش و قیرانکانی سدی بیست و سرهدانی سسیالیزمو و لگی تفاعولی سرجم ئو توخمو دژبیکانو نشونما ئکات کو قیرانکانی دوای شی جیهانیی یکم وکوو ژینگیکی گونجاو پکیان هنا.
لاوازی و پاشکشی بزووتنو و نریتی دیموکراسی و شکستکانی سسیال دیموکراسیی ئوروپا لسردمی شی جیهانیی یکم بدواوش ی خی گا لو میدانداربوونی تتالیتاریزم بهردوو نوسخو استو و چپوکیو. بمانایکی تریش سرهدانی تتالیتاریزم و جوگرتنی دساتی سیاسی پویستی بژینگی گونجاو و لباری خی هیو. ناشنی و قیرانی وتو ئایدیلجی و مدلو سیاسیکانی تر و پاشکشی خبات و حوزووری جماور لو کایی سیاست و گمکاندا و ..تاد، ئو ژینگیی غفلتی مژوویی پکدنن کو هز تتالیتاریستکان ئتوانن دساتی سیاسی و سرجم کمو بابارمتبگرن و سووکانی دسلات بگرندستی خیان.
بو تپاندن و تسویقکردن و قبووماندن و وایتی دان بخی و پرژو گورکی، تتالیتاریزم پویستی بو " مقدس " و ئایکنی مژوویی و توتم و سیمبولی معنوی هیو. تیریسین و ابرو سیاسیکانی، کمپینی پداگری لسر ئامانجی برزی نتو، چین

یا ئاین گرم ئکن و مترسیی ساخت ئورووژنن لسر بها پیرزکانی گل و شکی نتو و بیری پیرزی خیان و تیریی خوشهنگری چینایتی و باوشنی ئکن.
ابری کاریزمایی و سرکردی فریادس، و پویستیی مژوویی بکسایتیی وکوو هیتلر و مسلینی و ستالین و سدام، یککی ترن لو کرسانن کی بازای فکری تتالیتاریستیی پ گرم ئکرت.
ابر لردا پیامهنری بها پیرز و خوشهنگرکان یا سیمبولی گانوی شکی لدستچوو. حیزب و تنانت گل و نتوش لی کسایتیی ابردا ئتونو و ئو خی ئب بی همای تاقانی گشت پیرزیکان. بعسیکان ئیانووت: العراق هو صدام و صدام هو العراق! حیزب و ابر هنا ناکن و ئوان سیمای پوختیی و استگیی همیشیین. ابری تتالیتاریست لکتاییدا جی ئرگان کلاسیکیکانی بیاردان و یاسادانان ئگریتو و ئیرادی ئو ئخرتی سرووی حیزب و ئایدیلجیشو.
مدرنیتی سرمایداری ئامراز و کرسی جراوجر ئخاتی خزمتی پرژی گورکانی تتالیتاریزمی سدی بیستمو: حیزب و کخراوی ترازی نو، ماس میدیای کاریگر، کرسکانی کنترلی بکمی، هونری نوی مبلایزی جماوری سازماندراو و کرسی نوی کوشتار و تقاندن ودیانی تر.
پداگریی زیاد لی ئندازی لسر پگی و بایخی فرهنگ و کلتووری ووحی و معنوی، پتانسلی گوری تووونـد وتیژی و دقی، میکانیزمی وان لای پرژسازانی تتالیتارزم لی پناوی ئابدیدکردن و زاخاودانوی نتو. تووندوتیژی و دقی ئو تنوورن کی جارکی تر نتو و نیشتیمان ئتونتو و لی قابکی نوی دخوازی تردا فرملی ئکاتو تا سرنجام ئگا بی ئازادیی های نتو و کنترکردنی هموو جیهان. ژوورکانی کمکوژیی گازی ئمانیا و کوشتارگاکانی ووسیای دوای ۱۹۱۷ ی بلشفیکان و گبکمکانی کوردکان لی خوارووی عراقی سردمی سدامدا، ئو لابراترانن کی تتالیتاریستکان بیری تووندوتیژیان تدا تاقیئکردو. دوت لم منزوومی ئایدیلجیدا هیلایک کی پویستی هموان کنشی ببرن و سام و هیبتی بپارزن.
ئایدیلجیی تتالیتارزم پداگریکی سرسختانی ئکات سبارت بی سرکردی و ووحی گل و چینی چوساو و بایخی گوری حیزب و نتو و پایگای پیرزی ئاین (لچشنی دساتی ئیسلامیی ئران).

لبرامبریشدا، همان ئایدیلجی مرڤی تاکی کمگا وکوو

برغوویك لە ماشینی زبەلاحی نەتەوە و سیستم و چین تەماشا ئەکات و لەوەدا کورتی ئەکاتەوە. تیەریسینەکانی ئەم باوەە پەیان وایە کە دەسبەرداربوون لە ئازادی نرخەکە ئەبی گشت تاکەکان ئامادەی پەرداختی بن لەپەناوی ەاگرتنی شکەی بەرزی نەتەوە کە لە حیزب و ەابەر و ئایدیەلەجیدا بەرجەستە بوونەتەوە. ئەبە تاکەکان بەچەسپی ئایدیەلەجیی نەتەویی یا سەسیالیستی لەحیم بکرەن و لەجەستەیەکی گەورەتردا بتوەنەوە و لەبەتەی نەتەویەکی نوە و سیستمەکی تردا پەناسەبکرەنەوە. پەویستە کەمیەنیتیە لاواز و بچکەلەکان، کە ئەبن بە دەست وپاگری زیندووبوونەوەی سەرلەنوەی ەووحی نەتەوە، ەابماەرەن، بهاەدرەن و بەلاوەبنرەن. جینەسایدی کورد و ئەرمەن و جوولەکە لەەوانگەی بکەرەکانیەوە خزمەتیان بەو پرەژەیە ئەکرد.
جیاوازیی فەرمەکانی دەرکەوتنی هیەلای نازیەت و فاشیەت و ستالینیەت و عروبەی بەعس، ناتوانن خەسەتە جەوهەریەکانی هاوبەشیان بزربکەن.
سەرکەوتنی پرەژەی تەتالیتارزم و گەیشتن بەدەسەات ژینگە و ەەگەی جیاوازی هەیە: ١/ یا لەجەرگەی شەشکەوە وەکوو بەلشەفیەکانی ەووسیا و ئیسلامیەکانی ئەران ٢/ یا لەەەگەی پەرلەمانیەوە وەکوو فاشیزم و نازیزم لە ئیتاەیا و ئەەمانیا ٣/ یا لە ەەگەی کوودەتاوە وەکوو لە زەر وەاتانی ئەمریکای لاتین.
تەتالیتاریزم لەبەستەری بنبەست و کەشگەورەکانی دیموکراسیشدا ئەتوانە سەرهەەبدات نەك تەنها نەبوونی دیموکراسی.
بەو مانایە ئەگەری گەان لە دیموکراسیەوە بە تەتالیتاریزم ئەگەریکی کراوە و مومکینەکی مەژوویە بەەام سەرباری ئەگەری سوودوەرگرتن لە دیموکراسی و پەرلەمانتاریزم بە گەیشتنە دەسەاتی جەرەك لەەەوتە تەتالیتاریستەکان، هەرهەموویان پەیەوەی لە شەوازی " شەشگەانە" و تووندوتیژی ئەکەن.
تەتالیتاریزم وەکوو پەشخانی ئایدیەلەجی ەەوتیکی سیاسی تیکەەیەکە لە دەیان بیرباوەە و تیەریی جیاواز. ئیستیعارەکردنی چەمکە فکری و تیەریەکان داروین ومارکس وفرەید وهیگەە ەەبسپەر وەکوو (شەی تەتا و هەمەلایەنە و گشتگیر) (شەشی ەادیکال و ەیشەیی) (دەوەتسالاریی هیگەی) (شەشی بەردەوام) ەاستیەکی فکری تەتالیتاریستی پەکدەنن.
شوەنپەی چەمکەکانی وەکوو مەنەپەلکردن، هەژیمەنی، وەرانکردنی ناکەکیەکان، دیکتاتەریەتی چینایەتی، دروستکردنی ئینسانی نوە و …تاد، لەزەربەی تیەری و ئایدیەلەجیەکانی دووسەدەی ەابووردوودا ئەبینرەنەوە.
دەولەت لە چەمکی تەتالیتاریزمدا شوەنەکی قەبە وتایبەتیی هەیە.
مەسەلینی ئەیووت: هەموو شت بە دەوەت/ لەناوبردنی هەموو شتەك

لەدەرەوەی دەوەت/ قەدەغەکردنی هەموو کردارەك لەدژی دەوەت!!.

بەعس و سەددام: چەپەپەی تەتالیتاریزم لە عەراقدا

حیزبی بەعس و دەسەاتدارەتیی سەددام حوسەین بە هەمەلایەنەترین شەو هەموو ئەو سیما و خەسەتە تەتالیتاریستی و دەندەخووانەی پەشووی لە فکر و پراتیکی خەیدا بەرجەستە ئەکرد.
لەقەناغی ١٩٥٨ بەدواوە قورسایی شار لە کەمەی عەراقدا زیاد ئەکا و ئەبە بە چەقی ژیانی سیاسی. لەوەتەکی شەنەییدا سیاسەت هەموو کایەکانی تری چالاکیی کەمەایەتیی لەناوخەیدا هەئەلووشی.
بەدرەژایی سانی نەوان ١٩٥٨ – ١٩٦٨ عەراق جگە لە قەیرانی بەردەوامی دەسەاتی سیاسی، دەرگیر ئەبە لەگەە دەیان قەیرانی تری وەکوو: دەانی شەە ١٩٦٧ ی عەرەب لەگەە ئیسرائیل و کاریگەریە ناوخەییەکانی، قووبوونەوەی کەشەی کورد، درەژەکەشانی ململانە لەگەە ئەران، کەشەی هەزە سیاسیەکان لەسەر جەری نیزامی سیاسی لەعەراق، جەگەی ئیقلیمیی عەراق و مەسەلەی وەحدەی عەرەبی، پرسەکانی نەوت و ئابووری و گەشەکردن و تاد.
بەکورتی هاتنەسەرکاری بەعس لە سانی ١٩٦٨ دا بەرهەمی قەیرانە سیاسیەکان و ئاوگەکانی دوای ١٤ ی تەمووز و لەرزەکی و ناپایەداریی دەسەاتەکانی پەش خەی و ئەزمەی دەسەاتی سیاسی ودرەژەکەشانی کەشە چارنەکراوەکانی و فەراغی بەدیلی سیاسیی تربوو.
لەئاستی نەودەوەتیشدا جەنگی سارد بوو بەو فەزا گشتیەی کە زەمینەی زیاتری ەخساند بە هاتنەسەردەسەاتی ئەو حیزبە کە خواست و مەرامە تەتالیتاریەکانی خەی نەئەشاردەوە. توخمە سیاسیەکانی ئایدیەلەجیی بەعس وەکوو هەزەکی ادیکالی نەتەوەیی عەرەبی لەبەرنامەی بەعس و بەیارەکانی کەنگرەکانی بەتایبەتی کەنگرەی نەتەوەیی سانی ١٩٦٤ و نووسینەکانی میشیل عەفلەق و زنجیرە کتەبی (في سبيل البعث) بە ەشنی فەرمەلەکرابوون. پەداگریی ەوون لەسەر پەویستیی سەرکوت و هەز، دەمارگیریەکی سەرسەختی نەتەوەیی و عروبی، پاکسازی نەتەوەیی دژ بەکورد و ناوهەنانیان بە میوان لەسەر خاکی عەرەب، پەویستیی بنیاتنانەوەی دەوەتەکی بەهەز و تەکمە لە عەراقدا، تارومارکردنی هەزە نەیارەکانی تری گەپانی سیاسیی وەات، یەکەتیی لەپسان نەهاتووی خاکی عەراق، پەداگریەکی تووند لەسەر ئایدیەلەجیی نەتەوەیی سەسیالیست، بەشەك بوون لە پەکهەنەر سەرکیەکانی ئایدیەلەجیی حیزبی بەعس کە ئەتووت کتومت لە میراتی فکری هیتلەر و مەسەلینی و ستالینەوە وەرگیراون.
بەعسیەکان پەیان وابوو کە ئەوان نوەنەی ەووح وئیرادەی خەك و ماك

و جوهری ئامانجکانی نتوی عربن وابر و حیزبیش وزیفیان کئو بڕجستبکنو. ئوان ئیانووت کهز عربتقلیدیکانی وکوو (حركة القوميين العرب) یا ناسریکان ناتوانن ئامانجکانی نتو بدی بهنن چونکنونرایتیی ئو ادیکالیزمناکن کلمدا پویستبدستبرکردنی ئامانجکانی نتوی عرب و گلی عراق و بنیاتنانی عراقکی بهز و اگرتنی زنجیری کدتا یك لدوای یککان و کتایی هنان بقیرانی بردوامی دسات.

مانری سیاسی و پیلان بشکی گرنگی تونی پیلانگانی سیاستی بعس و کسایتیی سددام بوو.

پاش هاتنسرکار و بجگیرکردنی جپی خیان سرتا لگ پارتی دیموکراتی کوردستان و پاشان لگ حیزبی شیوعیی عراقدا هاوپیمانیکی لرزکیان ئیمزاکرد و بیان لژرپی ئوان وکوو دوو هزی سیاسیی سرکیی عراق درهنا.

بیاریکردن بهست و سزی جماورکبیروباوی سسیالیستی لناویاندا جگی هبوو، بعسیکان سیمایکی نتویی سسیالیستیان لخیاندا نواند و بوون بهاوپیمانی یکتیی سڤیت. هاوکاتیش و بهی خمایکردنی نوتو و داهاتکی بشوومار کئکوتدستیان برنامیکی یفرمی ئابووریی بهزیان بقازانجی گیرفانی بشی کمدراماتی خك پیادکرد.

بوجر و بگرتنبری ادیکالیزم لبوارکانی ئابووری و کمایتی و سیاستدا بشکی زری برنامکی حیزبی شیوعیی عراقیان لبرژوندیی خیاندا پیادکرد تا کار بوجیگیشت شیوعیکان نازناوی کاستری عراقیان نابوو لسددام و ئوانیش بوون بیارمتیدری لپرژ ستراتیجیکیدا بپیادکردنی تتالیتاریزمکی تواو لواتدا.

سددام پاش کنارخستنی ئحمد حسن البکر لئکتکی ستالینیاندا سرتا ی حیزبی برجستکرد و پاشان حیزبی کرد بپیژ بدساتی تاقان و تاکوی خی و چیدی کاری بحیزبی شیوعی نما و کوت قاچ و اونانیان. لپنای ئوشدا و ك وکوو چاولکردنی پرسی پاکتاوکردنکانی ناو حیزب شیوعیکانی زمانی ستالین و ئورووپای سسیالیست، سالی ۱۹۷۹ گورترین پاکتاوی لناو حیزبکیدا کرد و بناوی کشفکردنی پیلانگیکو هموو سنترکانی هز و کاریزما حیزبیکانی وانی توونی مرگ و ئیعدام کرد و بوش هموو ئگرکی پیلانی لناوخی بعسو سیو. ئو زر کارایان و بدیقتو ئیداری قیرانکانی ئدا.

پویستی ئو استیی بووترت کی لهموو ماوی ٣٥ سالی فرمانروایی بعسدا، شتك نبوو بناوی دستووری همیشییو. لی ١٩٧٩ یش بدواو دساتی ههای سددام لسرووی حیزب و یاسا و تنانت نتو و ئایدیلجکی خشیانو بوو. بپی بیارکی ئنجوومنی سرکردایتیی شش (مجلس قیادة الثورة) کی برزترین ئرگانی یاسادانان و جبجکاری وات بوو وئندامکانی لالاین بعس خیو لودا دائنران، سددام وکوو سرکی ئو ئرگان وبپی ماددی ٤٢ ی دستووری کاتیی عراق مافی ئوی پبخشرا کی بتنها توانای درکردنی هموو یاسا و بیارکی هبت و فرمانکانی هزی یاسایان هبت.

بپیچوانی ئو مدلی لدساتی دژی خکیانی کی هو ئدن خك دوورپرزاگرن لکایی چالاکیی سیاسی، سددام خکی عراقی بزر پلکش ئکرد بناو کایی سیاستی کنترکراو لالاین خی و حیزبکیو و لوو خکی ببارمتی ئگرت.

ئو شواز سوپر تتالیتاری سردمی سددام، داینم نریتیکانی کمگای عراقی پکخست وداینمی تایبت بخی خستجگیان. ئو دساتی سپارد بی چینکی لمپنی کیلی و عیت و گو لمشتی خی و عشیرتکی.

لسایی سددامدا تووندوتیژی بوو بی ئامراز و ئامانجیش. ماس میدیا بوپی هزو لخزمتی تووندکردنوی زنجیرکانی ستمی تتالیتاریستیدا خرایگ. ونی دیوار بندی خی و وتار ژانکانی و درکوتنی لتلفیزین و حوزووری زیندووی لناو خك و مراسیم و پوانی زرملی بخك، بشك لی میکانیزم و ئامرازرکانی دساتکی ئوبوون.

ژمار و هزی دزگاکانی سرکوت لووی چنایتی و چندایتیو هموو سنوورکیان بزاند: ئاسایش، ئاسایشی تایبت، هوالگری، هوالگریی سربازی، فیدائیکانی سددام، طلائع و فتوة، سوپای میللی، گاردی کماری، گاردی تایبت، کخراوکانی قوتابیان و لاوان و ژنان و دیانی تری هاوچشن بشك لو دزگایان بوون کی هناس و لدانی دی هاووتاتیی عراقیان خستبوو ژرچاودریی خیانو.

ابری پی شکی و ترسناك و غزبی ئو ژان نمایش ئکران.

شی عراق – ئران و درژی هشت سالی ئو شی ماورانکر بوو بو بتیی کی تتالیتاریزمی بعسی بی ابریی سددام بگات بی لوتکی خی.

کوشتار و جینسایدی کورد و ئنفال و کیمیاباران و خاپوورکردنی کوردستان، کوشتاری بکمی شیعکان، پاکتاوکردنی شیوعیکان

تەنها ناونیشانە سەرکیاکانی بەعسوچوونی پڕۆژەی تۆتالیتاریزمی بەعس و سەددام بوون لەناوخۆی عێراقی هەشتاکاندا.
پریشکەکانی ئەم پڕۆژە ناسیونال شۆفێنیە عروبیە بەرکۆیت و ئێران و لوبنان و زەر شوێنی تریش کەوتن.

سەرەنجام چی؟

ئێستا ١٩ ساڵە بەعس وەکوو پێکهاتەیەکی خراوتە لاپەڕەکانی یادەوەریی مێژووەوە. سەددام وەکوو بکەری سەرەکی و پاڵەوانی ئەو پڕۆژە وێرانکارە تۆتالیتاریستیە لەسەدارە درا بەڵام توخمە سەرکیەکانی تۆتالیتاریزم چی وەکوو موفرەداتی گوتاری سیاسی و چی وەک تەماحی چەندین هێزی سیاسی لە عێراقدا وەکوو تارماییەک بەسەرماندا دێن و ئەچن. بەوماناییە توخمە سەرکیەکانی تۆتالیتاریزم لە عێراق و کوردستانیشدا، سەرباری هووخانی ژێرمی پشووو، سەرباری فراوانبوونەوەی بوردی دیموکراسی و مافی مرۆڤ لە جیهاندا، بەهێزە.
چی ئەو مەدلەلە لە دیموکراسی کە خرایە بازاڕی سیاسەت و دەسەاتەوە لە عێراقدا، و چی ئەو پڕۆژە سیاسیەی ئەمریکا بە قەناغی عێراقی دوای سەددام، بەتایبەتی سیانەی تایفیەت و ئیسلام و ناسیونالیزمی کوردی کە سەکوچکەی دەسەات پێکدێنن، نەیانتوانیوە کەشە لە مێژینەکانی ئەم وڵاتە چارەسەر بکەن بەڵکە قووڵتریان کردوونەتەوە. چاوەڕوانیی سەرهەڵدانەوەی هەمان مەدەلی تۆتالیتاریزم لە عێراق و کوردستاندا، وەهمکەی نزیکە بەڵام بەدرێژە کێشانی پرسە لەمێژینەکانی هەموو عێراق بەچارەسەرنەکراوی، دۆرگای لەدایکبوونی هێلای تۆتالیتاریزم لەبەرگێکی تردا بەکراوەیی ئەهێڵێتەوە.

ئەو کێشە چارەسەرنەکراوە لەمێژینانە چین؟
ناسنامەی عێراق، شێواز و مەدەلی مۆتووبی دیموکراسی، جۆری سیستمی سیاسی، پرسی عەدالەتی کۆمەایەتی و کێشە چینایەتیەکان، ئازادیە سیاسی و فەردیەکان، مەسەلەی کورد و ئیسنیکەکانی تری عێراق، جێگە و پایەی ئایین لە نیزامی سیاسیدا، تائیفیەت، پێگەی عێراق لەناوچەکە و کێشە هەڵپەسێراوەکانی لەگەڵ دەوروبەرکەیدا و زۆری تر، تەمارکی قوتور لە پرس و کێشە پێکدێنن کە نە ئاسەیەک دیارە بە چارەیان نە پڕۆژەیەکی نیشتیمانی – دیموکرات لەئارادایە بە هووبەووبوونەوەیان. بەبێ چارەکردنی ئەو کێشە ستراتیجیانە و بەتەنها ئومێدبەستن بە پێچانەوەی تەمانی دیکتاتۆرێک ودرێژە کێشان و بگرە قووبوونەوەی ئەو مەسەلانە، عێراقی تووشی ئەزمەیەکی بەردەوام کردووە کە ئێگاری وەرچەرخانکی سیاسی بە چاری هادیکالی

ئەو کەشانە لەلایەن هێز یا هێزگەلێکی تووندڕەوی ئیسلامی و تایفی و نەتەوەییەوە، بکراوەیی هەشتەتەوە.
بنبەستی پرۆژەی دوای ٢٠٠٣ ئەو تارماییەی کردووە بە ئاستێك. قووڵبوونەوەی قەیرانی ئێستا و بنبەستی ئەم مەدڵەی نیزامی سیاسی و ململانێ قووڵەکانی سەر شانەی سیاسەتی هێزکان و چارنەکردنی میراتەکانی سەردەمی بەعس بە دیدگایەکی نیشتیمانی و دیموکراتی و ناوەندگەکی عەدالەتخوازانەوە، تارماییەکان ناوەنەتەوە.
لەئێگەری ساغنەکردنەوەی شوناسی ئەم وڵاتە وەکوو نیشتمانێکی دیموکرات و خۆشگوزەران و خاوەنی کەرەکەی بەهێزی عەدالەتی کۆمەڵایەتی و دامەزراوەی دەستووریی ڕێزلێگیراو و پشتبەستوو بەئابووریەکی هەمە بەرهەم و هەمە ڕەنگی گۆشکردوو و ئیشدارکردنی ماناکانی کۆمەڵگای مەدەنی و سیکیولار و پێچانەوەی هەموو جۆرەکانی میلیشیا و دەستوەردانی حیزبی و مەراجیعی ئاینی لە کاروباری دامودەزگاکاندا، دەروازەکان بە سەرهەدانی ڕەوتە تووندڕەوەکان بە ئامانجی گۆڕانەوەی شێوازێکی تر لە نیزامی تەتالیتاری لە عێراقدا، بکراوەیی ئەهێننەوە.

• ئەم وتارە پوختەی ئامادەکراوی کەکە بەناونیشانی (عێراق: تەتالیتاریزمی بەعس و کارلەکەکانی) کە تەی ناوەندی ڕۆشنگەریی چاودێر لە سلێمانی ڕەکیان خست بەم.

حوزەیرانی ٢٠٢٢
عەدنان کەریم
adnankerim22@hotmail.com

نوێکردنەوەی شیعری کوردی لە نێوان دروشم و داهێنانداـ سەدیق سەعید ڕواندزی

هەموومان کەکین لە سەر ئەوەی، کە نوێکردنەوەی شیعری کوردی، لە گرانەوە دەست پێ دەکات و شاعیرانی دیکەی هاوتەمەن و هاوسەردەمی ، ئەگەرچی هەنگە لە ڕووی توانای شیعرییەوە لە گران لە پێشتریش

بووبن، بەڵام بەراورد بە ناو و دەنگی گۆران، شۆنکییان لە سەر نەخشەی ئەو نوێکردنەوەیە نییە. چونکە نوێکردنەوەی شیعر، هەرتەنها گۆڕینی فۆرم و ناوەڕۆکی گوتاری شیعری نییە، بەڵکو بەردەوامیدانە بەو گوتارەش، تاکو لە زەمەنێکی تردا، جۆرێکی دیکە لە نوێخوزای شیعری دێتە ئاراوە. بە بۆای من هەر ئەمەش بوو وایکرد کە گۆران بە تەنها وەك نوێکەرەوەی شیعری کوردی ناوی بێت. چونکە گۆران لە سەرەتاکانی سەدەی بیست تا کۆچی دوایی کرد، لەگەڵ ئەو نوێخوازیی وگوتارە شیعرییە هاوتەریب دەیشت. ئەگەرچی لە دواساتەکانی تەمەنیدا، ئایدۆلۆژیاو بە سیاسیکردن وبە دروشمکردنی شیعر، تا ڕادەیەك لە پێگە و بەهای ئەو نوێخوازییەی کەمکردەوە، کە زۆر لە نووسەران و لێکۆەران، بە پاشەکشەی شیعری ناوی دەبن. لە دوای گۆران، شاعیرانی پەنجاو شەستەکان ودواتریش قۆناغی ڕوانگە و شیعری هەشتاکان، جیاواز دەکەونەوە لەگەڵ ئەو شێوازەی گۆران دایهێنا، بەڵام ئەم جیاوازکەوتنەوەیە، جیاواز کەوتنەوەیەك نییە، کە دابڕانێکی زەمەنی، هزریی و بونیادی لە شیعر بڕنێتە ئاراوە، وەك ئەوەی گۆران لە بەرانبەر شیعری کلاسیکی کوردی دایهێنا، بۆیە کاتێ سەرنج لەو قۆناغانەی شیعری کوردی دەدەین، تا ڕادەیەك هەست بە هەمان ئەو زمان و تیمە شیعرییە دەکرێت بێ نموونە وەك (سرووشت) کە لە شیعری گۆراندا هەیە. ئەمە وڕای هاونزیکیەکی زۆری شیعر و دنیابینی شاعیرانی ئەمە، بە تایبەتیش لە قۆناغی دوای نسکۆی شۆڕشدا، کە قۆناغی ڕەشبینی و نائومێدییە و شیعر دەبێتە وێناکردنێکی ئەو قۆناغە نائومێدییە. بە بۆای من، ئەمە هەمیشە لە نوێکردنەوەی شیعری کوردیدا، جۆرێك لە ڕاگوزەرانە بیرمان کردێتەوە، بەو مانایەی هێندە بە سادەیی لە نوێکردنەوەی شیعریی کوردی و قۆناغبەندی شیعری کوردی گەیشتووین، تا ئەو ڕادەیەی هەموو شاعیرێکمان پێ نوێخواز و نوێکەرەوەی شیعرە، بە بێ ئەوەی ڕوونی بکەینەوە کە چۆن و کامانەن ئەو خاسیەتە هونەرییە نوێیانەی، لە زمان و فۆرم و ناوەڕۆکی شیعری ئەم شاعیرە هاتێتە ئاراوە. لە هیچ کات و سەردەمێکدا، داهێنان و جیاوازکەوتنەوە لە هەر بوارێکی ژیان بێت، کردەیەکی کۆمەڵی نەبووە، بەڵکو یەکجار تایبەتی و کەسی و هزریی بووە. ئەگەر هەموو داهێنان و نوێکارییەك، کۆمەڵی بێت، ئیدی مانای وایە ئەمە لە بەردەم شتێکی نوێ نین، بەڵکو لە بەردەم چەندین کردە و ئەزموون داین کە وەك یەکن. بۆیە نوێکردنەوەی شیعر، کردەیەك نییە هەموو شاعیرێك، ئاسا و نەخشەی لە داهێنانیدا هەبێت، بە تایبەتیش ئەگەر هەست بەو جیاوازییانە نەکەین، کە لە نێوان ئەزموونی ئەو شاعیرانە کەوتوونەتەوە. لەو ڕوانگەیەوە، ئەمە دەتوانین جۆرەها شوناسی داهێنەرانە و نوێخوازانە بدەینە پاڵ

شاعیرێك، یان چەندان شاعیر، بەڕام ئەمە شوناسێكی دروستكراوەو لە نێوەندە ئەدەبییەكەدا، هیچ بەهاو ئەرزشێكی نییە. نوێخوازی لە شیعردا، بە قسە و گوتنی من ونووسەرێكی تر نییە، بەڵكو بە شوناس و ئەزموونی جیاواز و ڕەسەنی ئەو شاعیرەیە، لە نوێكردنەوەی شیعریدا. (پشكێ نەجمەددین) لە كتێبی (ئەفسوونی نووسین) دا و لە پەراوێزی وتارێكی لە بارەی نوێكردنەوەی شیعری كوردیی و قەناغبەندی شیعری كوردیدا، ناوی چەندین شاعیر دەهێنێت و بە داخەوە خۆشی لە چەندانی تر بواردووە. بەشێكی زۆری ئەوانەی ئەو بە نوێكەرەوەی شیعری كوردی دەیان ناسێنێت، لە ڕاستیدا خاوەنی هیچ ئەزموونێكی جیاواز و داهێنەرانەی شیعریی نینە و بگرە تیایان دایە، لە سەر نەخشەی شیعری كوردیدا هیچ پێگە و ناوێكی نییە. ئەم نووسەرە لە كاتێكدا ناوی چەندین شاعیر لە سەر بنەمای هاوڕێیەتی و شارچییەتی دەهێنێت، بە داخەوە خۆشی لە چەندین دەنگی شیعرییانەی جیاواز و تایبەت بواردووە. ئاخر ناكرێت باسی شیعری هەشتاكانی هەولێر بكەیت، بەڕام بە نموونە ئەزموونی (سەباح ڕەنجدەر) ت لە بەر چاو نەبێت، كە یەكێكە لە دیارترین و تایبەتیترین ئەزموونە شیعرییەكان و لە بچووكترین ڕایەڵ و خاسیەتی شیعرییەوە، ناچێتەوە سەر ئەزموونی هیچ شاعیرێك بە گرانیشەوە. بەكو خاوەن سەبك و مۆركی شیعرییانەی خۆیەتی و لە نێو ئەزموونی هەموو شاعیرانی دیكەدا، بە ستایل و ئەزموونی تایبەتییانەی خۆی دەناسرێتەوە و ئەزموونەكەی لە ئەزموونی كەس ناچێت. ناشێ باسی قەناغی شیعری كوردیی لە هەفتاو هەشتاكان بكەیت، بەڕام ئەزموونی تەلیعییەكانت لە بەر چاو نەبێت، كە زمانێكی بارگاویی بەهێماسازییان هێنایە نێو شیعر و دوورگەوتنەوە لەو ڕوونبێژیی و هوتافییەی زمانی شیعری هەفتاكان هەیبوو. نووسەر لەو وتارەیدا، بەداخەوە بازی بە سەر چەندین شاعیری بە توانا داوە، بەڕام چەند ناوێك دەهێنێت، كە بە تێگەیشتنی خۆی ڕەخنەكی گرنگییان لە بەردەوامیدان بە نوێخوازیی شیعری كوردی لە دوای گرانەوە تا ئێستا هەبووە. لەو ناوانە، تیایاندایە لە دوای ڕاپەڕینەوە وەك گەنجێك چەند دقێكی شیعریی دەردە دڕانەی نووسیوە، ئیدی نازانم بە چ پێوەر و پێوانەیەك لای نووسەر، ئەم شاعیرە ڕەخنەی هەبووە لە بەردەوامیدان بە شیعریی كوردیی. بە داخەوە لەم ساڵانەی دواییدا، ئەمە بۆتە نەریت لە نێوەندی ئەدەبی كوردیدا، كە كەسانێك لە سەر بنەمای (شارچییەتی، هاوڕێیەتی، بەرژەوەندیی، هاو ئایدۆلۆژیاو هاوسیاسەت و هاوبۆچوونی) مۆركی نوێخوازایی و داهێنانی شیعریی دەدەنە پاڵ ئەو شاعیرانەی خۆیان مەبەستییانە و لە پەراوێزیشەوە، دەنگ و ئەزموونی گەلێك شاعیری جیاوازنووس و داهێنەر نادیدە دەگرن. ناوەنان، لە

هەر کایە و بوارێك بێت، بەرپرسیاریەتییە و نابێ سەرپێیانە بە هەڵسەنگاندنێکی وردیی ئەزموونی و مێژوویی بهێندرێت، بە تایبەتیش لە بواری شیعر نووسیندا، کە هەموومان دەزانین چۆن سەدەها شاعیر لە نێوەندەکەدا هەن و زۆربەی هەرە زۆریان، شتێکی ئەوتۆ و جیاوازیان نەنووسیوە، تاوەك بکەر و بزووێنەریی شیعری کوردی لە دوای گۆران بناسێنرێن. بە پێچەوانەوە، هەنگە شیعری زۆرینەیان، لە ڕووی ناوەڕۆك و فۆرمی شیعرییەوە، هاوشێوە و هاوواتا بن. بەو مانایەی، جیاوازییەکی ئەوتۆیان لە ڕووی دنیابینی و گوتاری شیعرییەوە نییە. نووسەر لە وتارەکەیدا دەنووسێت:(ساڵانی نەوەتەکان وسەرەتاکانی ئەم سەدەیە و ئێستاش نەوەیەکی نوێخوزای یاخی لە ماڵی شیعردا، تاوێی هەنگاو هەنگییان هەڵداو کاروانی شیعری کوردیان بە ئێستا گەیاندووە. هەریەك لەو شاعیرانە، خودانی ئەزموونی تایبەتی شیعریی خۆیانن و کەمتر لەیەك دەچن و ناخرێنە قاڵبێکی گشتگیرەوە. لا 118) هەر چەند دڵنیاك دوای ئەم بۆچوونانەی، ئەمجارەیان نووسەر دەنووسێت: (من بۆوام بە دابەشکردنی نەوە جیاوازەکانی ئەدەب بە سەر ساڵەکان و سەدەکان نییە. لا 118). بەرلەوەی لە سەر ئەو پارادۆکسانە بوەستین کە لەو بۆچوونانەدا هەیە، سەرەتا بە پێویستی دەزانم، وەك خوێنەرێك لە سەر چەند خاڵێك هەڵوەستەیەك بکەین. بۆگومان ئەگەر پرسیار لە نووسەر بکەین، کە خۆشی شاعیرە، ئایا داهێنان و نوێخوازییەکانی شاعیرە گەنجەکانی دوای ڕاپەڕین و دەیەی دوو هەزارەکان چین و کامانەن، دەتوانێت بە ئەرگۆمێنت بۆمان بسەلمێنێت، کە هەموویان نوێخواز و ئەزموونی جیاواز و تایبەتییان هەیە؟ ئەمانە لە چیدا جیاوازن و شوێن و جێگەیان لە هەوتی شیعری دوای ڕاپەڕین چۆنە و چییە؟ ئایا جیاوازییە شیعرییەکانی نێوان (ئدریس عەلی) و (تەلعەت تاهیر) کە نووسەر ناویانی هێناون و وەك دوو شاعیری دیاری دوای ڕاپەڕین دەیان ناسێنێت چین؟ کامانەن ئەو ئەدگارە زمانی و هونەری و بابەتییانەی، شیعرەکانی ئەو دوو شاعیرە لە یەکتری جیا دەکاتەوە؟ لە ڕاستیدا، لای بەشێکی زۆری ئەو نووسەرانەی ساڵانێکە لە دەرەوە دەژین و ئاگاداریەکی ئەوتۆیان لە هەوتی شیعری کوردی دوای ڕاپەڕین نییە، گەلێك جار بۆچوونی ڕاگوزەر و سەرپێی دەبینین. ئەم جۆرە دیاریکردنانە، پێویستییان بە لێکۆڵینەوەی ورد، هەڵسەنگاندنی ئەزموونە شیعرییەکان و بەراوردکردنییان بە یەکتری هەیە. بە پێچەوانەی ئەو بۆچوونانەی نووسەرەوە، هیچ کاتێك وەك زەمەنی دوای ڕاپەڕین و شیعری دەیەی دوو هەزارەکان، شیعری کوردی بە ئەرزش و بە ناوەڕۆك و مانا نەکراوە، لە سەر دەستی زۆربەی هەرە زۆری ئەو نەوەیەی شیعر دەنووسێت. ئەو زەمەنەی نووسەر ئاماژەی پێکردووە،

شیعرێکی تیادا دەردەکەوێت، نە لە ڕووی واتاوە، نە لە ڕووی دنیابینی و گوتار و پەیامی شیعریشەوە، لە شیعرێکی هەشتاکان و هەفتاکان ناچێت. بگرە شیعری هەفتاکان، لە ڕووی ناوەڕێك و زمان و دەستەواژەی شیعرییەوە، زێر لە هی شاعیرە گەنجەکانی دوای ڕاپەڕین، هونەریترو جوانترە، وێرای تێپەڕبوونی نیوە سەدە زیاتر بەسەر نووسینییان. زمان لە شیعری بەشێکی زێری ئەو نەوەیەدا، زمانێکە لە دەرەوەی زمانی شیعریی و بە ئەندازەیەك تێکەڵ بە زمانە میللی و گشتییەکە بووە، کە شیعر بێتە قسەی ڕووت و بێ ماناو داماڵدراوە لە هەموو بەهایەکی شیعریی. بە پێچەوانەوە، ئێستا دابڕانێکی گەورە لە نێوان شیعر و خوێنەری شیعر هەیە، هەمووشی دەرەنجامی ئەو بێ ماناکردنەی شیعرە، لە سەر دەستی بەشێکی زێری نەوەی بە ناو نوێی دوای ڕاپەڕین. ئێمە پێشتر لەو بارەیەوە، لە چەندین ڕووەوە ئەو پاشەکشێیەی شیعری کوردیمان لەو قێناغەدا خستێتە ڕوو. شیعری ئێستای ئەو نەوەیەی کە پشکێ نەجمەددین بە داهێنەر و نوێخوازیان دەزانێت، زێرینەیان لە ئاست شیعرێکی شەستەکانی جەلالی میرزا کەریم نییە. ئەو نەوەیە، پیرێزییەك و جوانییەکی بێ شیعر و دنیای شیعری کوردی نەهێشتەوە و شیعر وەك قووتووی عەتار دەبینێت و هەرچییەك مەبەستی بێت، تێی دە ئاخنێت، وادەزانێت شیعرو قسەی ڕووت، هەریەکن. ئەو نەوەیەی هیچ بەهایەکی هونەری، بابەتی و ئیستاتیکی بێ زمانی شیعری نەهێشتەوە و شیعری تا ئەندازەیەکی زێر، یەکسانکرد بە قسەی ڕووت و سنوورێکی لە نێوان زمانی شیعری کە هەڵگێی چەندین خاسیەتی هونەرییە، لەگەڵ زمانی میللیی و بازار نەهێشتەوە. بەسەرنجدانمان بێ شیعری دوای ڕاپەڕین، باشتر ئەو ڕاستییەمان بەرچاو دەکەوێت. لەلایەکی دیکەوە، ئەو شاعیرانەی ئەو وەك نوێکەرەوەی شیعری کوردی ڕێزیان دەکات، دوای نزیکەی پەنجاساڵ لە نووسینی شیعر، نەیانتوانیوە ئەزموونێکی دیکەی جیاواز و ستایلێکی دیکەی شیعریی تاقیبکەنەوە، بگرە زێرینەیان بە دەوری وشەو دەخولێنەوە و زمانی شیعرییان، هەمان ئەو زمانە شیعریە یە، کە لە سەرەتاوە پێی دەنووسن. بێیە کە شیعرێکی ئێستایان دەخوێنینەوە، هیچ جیاوازییەکی لەگەڵ شیعرێکی پەنجا ساڵ پێش لەمەو بەریان نییە، بە تایبەتیش لە ڕووی فێم و زمانی شیعرییەوە. ئەمە لەکاتێکدا دەبوو ئەو شاعیرانە، ئەزموونی نوێیان لە پەراوێزی ئەو ڕێە و ئەو نوێکردنەوەیە هەبووایە، کە پشکێ نەجمەددین ئاماژەی پێ دەکات. بە داخەوە ناوهێنانی شاعیرانێك و خێبوورادن لە هەندێکی دیکەیان، کە ئەزموونەکەیان زێر جیاوازتر و تایبەتترە(بێ نموونە وەك سەباح ڕەنجدەر) بە بێوای من هەڵەیەکی زەقی مێژوویی و ئەدەبییە و نابێ کەسانێك تێی بکەون، کە بە تێگەیشتنی خێیان ئاگادارییان لە مێژووی

شیعری کوردی هەیە. ئەو ناوانەی نووسەر □□زی کردوون، نە لە □ووی قۆناغبەندی شیعرییەوە، نە لە □ووی مۆژوویی و زەمەنیشەوە، یەك ناگرنەوە و پەیوەندییەکی ئەو تۆیان بەیەکەوە نییە. بەڵام پێ دەچێت نووسەر هەر بۆ □ازیکردن، یانیش کەوتنە ژێر کاریگەریەتی پەیوەندییەکی هاوڕێیەتی و شاری، ناویان بهێنێت. دەنا ئەگەر بە وردی بۆوانینە ئەزموونی بەشێك لەو شاعیرانە، وەك باسمان کرد، هەندێکییان لە سەر نەخشەی شیعری کوردی وەك شاعیر هەرناویان نییە، چ جای بگات بەوەی □□ی هەبێت لە بەردەوامیدان بە نوێخوازی شیعری کوردی. دواتر ئەگەر نووسەر بۆوای بە پێلینکردنی شاعیران لە سەر بنەمای ساڵەکان و شوێنەکان نەبێت، بۆچی بە دیاریکراویی ناوی چەند کەسێك دەنێت؟ بە پێچەوانەوە، من بۆوام وایە، نووسەر بۆوای بەو دابەشکارییە هەیە، بۆیەشە بە ئاگاییەوە ناوی چەند کەسێك دەنێت، ئەویش لەسەر بنەمایئەوەی خۆی مەبەستیەتی نەك ئەزموونی شیعریی و نوێخوازیی شیعریی. دواجار دەڕەم، ئەو بۆچوونانە، ئەگەر هی کەسێکی دیکە بووایە، □ەنگە بۆ ئێمە جێی هەڵوەستەکردن نەبان، بەڵام ناکرێ نووسەرێکی وەك پشکێ نەجمەددین، کە خۆشی شاعیرە و ئاگای لە مۆژووی شیعری کوردی هەیە، □ەمەکییانە ناوی کەسانێك □□ز بکات و وەك شاعیری نوێخواز و داهێنەر بیاناسێنێت. ئەمە تەنها یەك پاساو هەڵدەگرێت، ئەویش بۆ ئاگاییە لە مۆژووی شیعری کوردی، بە تایبەتیش شیعری دوای □اپەڕین. بەداخەوە لەم ساڵانەی دواییدا، داتاشینی چەمك و شوناسی نوێخواز و داهێنەر و جیاواز و دانە پاڵ شاعیرێك و چیرۆکنووسێك، لای بە شێکی زۆری نووسەرانی ئێمە بۆتە مۆدە. کە تیایدا بە ئارەزووی خۆیان ئەو شوناسانە دەدەنە پاڵ ئەو کەسانەی ئەوان مەبەستیانە، بە بۆ ئەوەی لە ئاست ئەو شوناسە بن، کە دەدرێتە پاڵیان. نوێخوازی و نوێکردنەوەی شیعر، بە دروشم نییە، بەڵکو بە داهێنانە و داهێنانیش، زادەی دنیابینی جیاواز و ئەزموونێکی جیاوازە، کە دابڕانێك، لە ئەزموونەکانی دیکە دەنێتە ئاراوە.

- ئەم بابەتە لە لاپەڕەی ئەدەبی □□ژنامەی خەبات، ژمارە (6327) ی □□ژی 23/5/2022 بڵاوکراوەتەوە.

عیشقی خیالی و یوتوپیای بویەکگەیشتن لە شیعری" چەندکی تر دەتوانین ناوی ئەم سووتانە نەهێنین؟"ی فەرهاد شاکەلی دا

نووسینی/ عەتا قەرەداخی

" چەندکی تر دەتوانین ناوی ئەم سووتانە نەهێنین؟" ناونیشانی شیعرێکی فەرهاد شاکەلی-یە کە لە کۆمەڵە شیعری "نوختەی نوونەکەی ژیان" دا بەناوی کردووەتەوە. فەرهاد شاکەلی یەکێکە لە شاعیرە دیارەکانی نەوەی حەفتاکانی شیعری کوردی و تاکو ئێستاش بەردەوامە. ئەو سەرباری ئەوەی کە شاعیرێکی دیارە، یەکێکیشە لە نووسەرە دیارو خوێندەوارو فرە بەهرەکانی کورد و هەم بەشداریەکی دیاری لە نووسینی چیرۆکدا هەیە، هەم توێژەرێکی بەتوانایەو هەم یەکێکە لەو نووسەرانەی ئەمە کە بە کوردییەکی پاراو دەنووسێت.
لەردا هەوڵدەدین خوێندنەوەیەکی ڕەخنەییانەی ئەم دەقە شیعرییەی ئەم شاعیرە بکەین. لەم خوێندنەوە ڕەخنەییەدا کە کارکردنە لە شیکردنەوەی بنیادی پێکهاتەری زمانی دەقەکەدا، شەردەبینەوە بە ناو بنیادی دەقەکەو لەوەڕا لە ئەنجامی شیکردنەوەو بنکەکردن و توێکاری پێکهاتەی زمانیی و شیعریەتی دەقەکەدا، هەوڵدەدین ئەو پرسیارانەی دەقەکە بەرزیان دەکاتەوەو جیهانبینی گشتی دەقەکە دیاری بکەین.
بە ئەنجامدانی ئەم کارە میتادی ڕەخنەی پراکتیک بە ڕەهەندە جیاوازەکانیەوە بەکاردەهێنین کە بریتیە لە کارکردن لە چوارچێوەی دەقەکەدا، ئەویش لەسەر بنەمای شیکردنەوەی بنیادی زمانیی دەقەکەو هەوڵدان بە ئاشکراکردنی ئاستی شاراوەی دەقەکەو دەزینەوەی ماناو دەلالات و پرسیاری دەقەکەو لەوشەوە کاردەکەین بە ئاشکراکردنی جیهانبینی گشتی دەقەکە. بە ئەو مەبەستەش مامەڵە لەگەڵ ڕەگەزە زمانییەکانی دەقەکەو ڕەگەزەکانی بەرهەمهێنانی شیعریەتی دەقەکە دەکەین لە وێنەو مۆسیقاو میتافەرو لێکچوون و دوانەی بەرامبەرو و دژو کەی تەکنیکەکانی تری بەرهەمهێنانی شیعریەتی دەق.
سەرەتا ئاماژە بە ئەوە دەکەین کە ئەم دەقە شیعریە لە ساڵی ۲۰۱۰ دا نووسراوە، واتە بەرهەمی نزیکەی چل ساڵ دوای دەستکردنی ئەم شاعیرە بە نووسین. هەروەک ئاشکرایە ئەم دەقە لە ڕێژاواو لە

دڕاوەی زەدی شاعیر نووسراوە، کە نزیکەی چل و پێنج ساڵێ ئەو زەدی خەیی بەجێهێشتووە، بەڵام کەی دڕبەین و زاراوەو زڕینەی وێنەکانی و ڕەگەزو تووخم و کەرەستەکانی بەرهەمهێنانی ئەم دەقەو زڕبەی دەقەکانی تریشی لە زەدی خەی و لە ڕەگوڕیشەی ڕەسەنی کەلتوری خەی وەرگرتووە. ئەوەش خاڵێکی گرنگ سەبارەت بە ئەزموونی ئەم شاعیرەو زڕینەی شاعیرانی تری نەوەکەی ئەم و نەوەی دوای ئەمانیش نیشان دەدات کە چەند پەیوەستن بە ڕەگوڕیشەی خەیانەوە، لەکاتێکدا زڕینەی شاعیران و نووسەرانی نەوەی دواتر کە زۆرکێشیان تەنیا زمانێکەی خەیان زیاتر نازانن و بەجگە لە کەلتوری کوردی ئاگاداری کەلتوری میللەتانی تر نین، کەچی نە زمانی کوردییان ئەرکی گەیاندن جێبەجێ دەکات، نە بیرکردنەوەیان کوردیە، هەربۆیە نووسینەکانیان چ شیعر بێت یان چیرۆک یان زمانی پەخشان، هەستناکرێت پەیوەندی بە کوردو کەلتوری کوردی و ڕەگوڕیشەی کوردیەوە هەیە. هەبێت بەرهەمەکانیشیان لەو ئاستەشدا نین بووبنە ئەدەبێکی جیهانی، یان گەردوونی، چونکە ئاشکرایە هەر ئەدەبێک شوناسی تایبەتی خەیی نەبێت، ناشێت ببێتە خاوەنی شوناسی گشتی. لەم ڕوانگەیەوە خاسەتێکی دیاری بەرهەمەکانی فەرهاد شاکەلی سەرباری ئەو ماوە دوورودرێژەی دوورکەوتنەوە لێرە، ئەو لەوێوە هەشتا بەتوندی ڕەگوڕیشەی بە قوڵایی ئێرەدا ڕۆچووەو بەرهەمەکانی شوناسی ئەدەبی کوردییان هەیەو لەپاڵ ئەوەشدا بگومان بارگاویکراون بە جیهانبینی گەردوونی.

ناونیشانی ئەم دەقە شیعریە پرسیارێکی تا ئەندازەیەک درێژە. لە ڕاستیشدا درێژی ناونیشان خاسەتێکی دیاری شیعری ئەم شاعیرەی ئەمەیە. ناونیشان ڕەگی کلیل دەبینێت بۆ کردنەوەی دەرگای دەق، یان بۆ واتایەکی تر ناونیشان دەکارێت وەها سەیر بکرێت کە چەکەرەوەی جیهانبینی دەق بێت. درێژیی ناونیشان دەشێ ڕەگای چوونە ناو دەقەکە ئاسانتر بکات. لەڕەدا وەکو ئاماژەمان بە کرد ناونیشانی ئەم دەقە پرسیارەکە، شاعیر بە ڕاناوی لکاوی کەسی یەکەمی کە دەپرسێت " چەندێکی تر دەتوانین ناوی ئەم سووتانە نەهێنین؟".

ڕووداوێک لە ڕابردودا ڕوویداوەو ئەو ڕووداوەش بووەتە هەی سووتان. دیارە هەتا ئێستا ئەو سووتانە شاردراوەتەوە، یان باس نەکراوە، یان ناونەنراوە، کە دەشێت سووتانی مەعنەوی یان عیشق بێت. پرسیارەکە سەبارەت بە مەودای ئەو کاتیە کە ئەمان دەتوانن ناوی ئەو سووتانە نەهێنن؟ کە دەشێت بگوترێت مەبەست ئەوەیە کە ئەمان نهێنیەک لە نەوانیانداید، کە دیارە ئەوەش عیشقە و ئەو سووتاندنەی باس دەکرێت دەرئەنجامی ئازاری ئەو عیشقەیە، بەڵام ئەمان تاکو ئێستا ئەو عیشقەیان شاردۆتەوە. ئەو شاردنەوەیەش دەشێت بە دوو جۆر لێکبدرێتەوە، یەکەمیان ئەوەیە کە لە خاڵێکی تریان

شاردبەتەوە. دووەمیان دۆشەت هەریەکە لەمان لای خۆیەوە لە ئازاری خۆشەویستی یان عیشقی ئۆیتریاندا بژی و تاکو ئێستا ئەوەیان بە یەکتر نەدرکاندبێت، هەرچەندە عیشق نە زمانی دەوەت نە درکاندن، بەڵکو عیشق لە ڕەگای نیگاو ئاماژەو زمانی ڕەحەوە هەڵدەگیرێت و تێگەیشتن دەکرێت. کەواتە ئێستا ناونیشانی ئێم دەقە شیعریە ئەوە لەخۆیدا کەدەکاتەوە کە ئازارو سووتانێکی بەهێزو کڕیگار هەیە، بەڵام تاکو ئێستا شوناسی ئەو ئازارو سووتانە ئاشکرا نەکراوە. شاعیر لەوەش دڵنیا نییە هەتا کەی شوناسی ئێم ئازارو سووتانە بنەهێنی دەمێنێتەوە.

لە دێستپێکی دەقەکەدا هاتووە : چەند ساڵێ شنەبایەک نەما لێی نەپاڵێمەوە،/ گوڵاڵە نەما دێستوداوێنی نەبم،/ وشەی کوردی نەما نەیکەمە تکاکار،/ من بیابانم و تۆ تاوە بارانی،/ من غەریبایەتی و تۆ نیشتیمانی./

لێم دێستپێکەدا شاعیر خۆی لە پێگەیەکدا وێنادەکات کە لەبەرامبەر کەسی دووەمدا ڕاوەستاوە، بەڵام ڕاوەستانێک کە دەربڕینەکانی نیشانی دەدەن ئێم لە پێگەیەکی لاوازدایەو داواکاری بە ئەو بەرزدەکاتەوە، یان تکای لە دەکات. ئەمەش ئەوە دەگەیەنێت کە ئێم داواکاری هەیە، بەڵام داواکارییەکەی هێشتا ئاشکرا نیە. دۆشەت ئێم لای خۆیەوە عەشقی ئەو بێت و بێ بسووتێت بەڵام وا دەردەکەوێت ئەو یان لێم بێ ئاگا بێت، یان هەستی بە ئێم نەجوڵێت یان خۆی لە ئاستێکی بەرزتردا ببینێت. هەر بۆیە لە هەرچی شنە بایە پاڵاوەتەوە، دێستەو داوێنی هەرچی گوڵاڵەیە بووەو هەرچی وشەی کوردی هەیە کردوویەتیە تکاکار بە ئەوەی ناوەندگیری لە نێوان ئێم و ئەودا بکەن و بەوەش ئەو خۆشەویستی ئێم پەسەند بکات و سەرئەنجام کۆتایی بەو ئازارە بهێنرێت، کە پەدچێت زەر درێژەی کێشابێت، کاتێک ئێم باسی ئەوە دەکات چەند ساڵێ ئێم لە هەوەی ڕازیکردنی ئەودایە.

شاعیر خۆی لەبارەکدا نمایش دەکات کە لەبەرامبەر ئەودا ڕاوەستاوە، واتە لێرەدا دووانەیەک درووست دەبێت ئۆیش دوانەی من / تۆ-یە. من کە کەسی یەکەمی تاکەو قسەکەرە، دروستتر وایە بڵێین شاعیرە لەبەرامبەر کەسی دووەمدا ڕاوەستاوەو دەیدوێنێ، کە دیارە ئۆیش کەسی دووەمی تاکە. سروشتی ئێم دووانەیە وادەبینرێت کە جەمسەری یەکەم – من-ی شاعیرە یان ئێمی عاشقە، جەمسەری دووەم –تۆ – تۆی مەعشوق کە پەیوەندی نێوان ئێم دووانە بریتیە لە عیشق، واتە هێز یان ڕایەڵەی بەهێزی عیشق ئێمانی پێکەوە بەستووە. لە شێوەی دەربڕینی زمانی ئێم کۆپلەیەدا وادەردەکەوێت کە ئێمی شاعیر لە هەوەستی پاڵانەوەو تکاکردنەدایە، کە ئەمەش ئاگەڕ لە دەڕەوەی

چوارچۆی عیشقدا باس بکرت، هۆستکە لاوازی دنوێنت، بام دیارە عیشق پێوی ئو رساو نریتە ناکات. لەبرامبر پگی لاوازی ئەمدا، وادردکوت کە پگی ئوی مەعشوقە یان بە زمانی سردم ئوی خشویشت پگیکی بەهزتر بت. ئەم باسی ئوە دکات کە چند سا ئەم پنای بشنی با-و گوا و وشی کوردی بردوو و لیان پاوتوو کردوونی بە تکاکار لەبرامبر ئودا. بام دش بپرسین ئەمی شاعیر ئەمانی لە پناوی چیدا کردوو؟ ئایا بە ئوی ئو خشی بوت، یان بە ئوی چیتر بە ئاگری عیشق نیسوتنت و بە خشویستیکی رازی بت، یان بە ئوی عیشقکیان کە ئو بە سووتان ناوی دبات ئاشکرا بکن و لوە زیاتر نیشارنوە؟

وکو گوتمان بنیادی دقکە تا ئندازیک لەم دستپکدا دردکوت لسر بنمای دووانە بنیادنراوە کە یکمین دووانش، دووانی من / تە-یە. لەپا ئەم دووانیدا، دووانی تر کە تا ئندازیک خاستی دووانی برامبریان هیە برهەم دت وکو دووانی (بیابان / باران، دووانی غریبایتی / نیشتیمان). وکو لە دقکدا دبینرت ئەمی شاعیر نک خی بە بیابان و غریبایتی بچوێنت، بکو خی بە بیابان وغریبایتی پناس دکات، واتە جمسری یکمی ئەم دووانانە کە جگروی – من –ن هگری ماناو دلالاتی وشکی و بە برهەمی و نامیین، واتە نبوونی خاست و سیماکانی ژیان. لەکاتکدا جمسری دووەمی ئەم دووانانە کە بریتین لە باران و نیشتیمان، دلالتی ژیان و زیندگانی و پیوستبوون و وابستبوون هدگرن. کواتە لە دستپکی دقکوە راناوی من یان کسی قسکر وا پشکش دکرت کە لەبارکی ناجرو بەبرهەم و وشک و نامییدایە. ئەمش هکارە بە ئوی داواکاری بە کسی برامبر، واتە بە " تە" برزبکاتوو تنانت تکای لە بکات، کە وکو گوتمان ئەم هۆستش کستی من لە پگیکی لاوازدا نیشان ددات. ئەمە لەکاتکدا کسی برامبر، یان تە هگری مانای ژیان و زیندگانی و پیوستبوونە بخاک و زدوە، لە بارو پگیکی بەهزتردایو لە وێنیکدا برجستە دکرت کە لە ئاستکی بەهزتر یان برزتردایو داواکاری بە برزدکرتوو تکای لە دکرت.

لە دقکدا هاتوو:

لە دی ئاگردا بت دگم، گە بربدیتە ئەم هموو هورازو نشوە،/ ببیتە بایک گشت جنگە و دارستانکان بنیتە لرزین./ لافاوە بە نایت، دونی دکاویی لاکان رامایت؟/ تە مانگی لو ئاسمانوە سرزوی دنخشنی،/ بە گتیشک دم گرە بدە!/ با

بە هەر کوێک سەر هەڵگرت و بە هەر شاخکەو بگیرست،/ بەتەو کاسانەکەی تە./
ئەمی شاعیر ئەو دەدوێنت، راستە لە دەستپێکی دەقەکەدا بە راناوی کەسی دووەمی تاک ناوی دەبات و سەرباری ئەوەی ئەمە بە گریمانە گوتمان دەشت ئەو کەسە خەشەویست، یان مەعشوقەکەی بەت، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا هەشتا شوناسی ئەو کەسە ئاشکرا نییە. ئەم ئەستا سەرباری ئەوەی وەکو کەسی بەرامبەر دەیدوێنت، بەڵام لەراستیدا ئەو ونە، یان ئامادەبوونی نییە لەبەرامبەر ئەمدا. هەر بەیە باسی ئەو دەکات لە دەی ئاگردا بەی دەگەڵت، واتە لە گەرمترین شوێندا سەراخی دەزینەوەی ئەو دەکات و خواست و ویستیشی هەیە کە ئەوی ناو دەی ئاگر جەبەجەی بکات، ئەویش ئەوەیە ئاگر بەربدات لە هەموو هەورازو نشەوەک. دیسان لەردا ئەو وەکو خاوەن هەزو توانا وەنا دەکرەت بە لابردنی کەسپ و رەگرییەکان. هەردوو وشەی " هەورازو نشەو" کە دیسان پەچوانەی یەکترن و وەکو دووانەی دژ سەیردەکرەن، دەلالەتی بەربەست و کەسپ هەڵدەگرن، کە دەشت مەبەستی ئەمی شاعیر ئەو بەربەست و کەسپانە بەت کە بوونەتە دیوار لە نەوان ئەم و ئەودا، یان بەربەستی رەگای ناونانی سووتانەکەی ئەمانە کە مەبەست لە سووتانیش لەسەر بنەمای ئەم لەکدانەوەیە عیشقە. دیسان داوای لە دەکات ببەتە بایەکی هەندە بەهەزهەموو دارستان و جەنگەڵەکان بەنەتە لەرزە. بەگومان کارەکی لەم جەرەش هەزەکی نائاسایی دەوەت. هەر بە دوای ئەودا دەپرسەت بەچی لافاوە نایەت دەوەنی دەکاوی لاڵەکان راماڵەت. لە پشتی هەموو ئەم خواستانەی ئەمی شاعیرەوە، خواست و ئارەزوویەک هەیە بە بوونی هەزەک کە بتوانەت شتەکان بلەرزێنەت، گەیان بدات و رایانبماڵەت. کەواتە ئەم وەکو بەربەست سەیری ئەو شتانە دەکات بەیە دەخوازەت وەکو خەیان نەمەنن. وەکو گوترا ئەم داوا لە ئەو دەکات کە ئەم کارانە ئەنجام بدات، بەڵام ئەو کەیە؟ بەگومان ئەم لە رەگای ناوهەنانی ئەو یان لەکچواندنی بە توخم و رەگەزەکانی سروشت، دەیەوەت بەجەرەک ئەو بناسێنت. ئەو بە مانگ ناو دەبات. مانگ لە دوای خەر دووەم سەرچاوەی رووناکیە لەم گەردوونەدا، کە زەوی رووناک دەکاتەوە. ئەم باسی ئەو دەکات کە ئەو، ئەو مانگەیە لە ئاسمانەوە کاریگەری خەی لەسەر زەوی دیاری دەکات و زەوی دەنەخشێنت. واتە ناڵاستەوخە باسی تواناو لەهاتوویی ئەو دەکات. ئەمەش هەکارە بە ئەوەی ئەم لە لایەک ئەو لە پەگەیەکی بەرزتردا دابنەت و لە لایەکی تریشەوە ئەم چاوەوانی ئەو بکات کە کەمەڵە شت بە ئەم ئەنجام بدات. بە مانایەکی تر لە پەیوەندی دووانەی من / تە دا، تە وەکو بوویەکی بە دەسەڵاتتر دەردەکەوەت، ئەوەش هەزی دەسەڵاتکردن و هەژموونکردنی پە دەبەخشەت. لەردا لە

ئاستی نبینراوی دقکدا ئو دلالت برهم دت، کسرباری لبرامبر یکتردانانی من / تو وکو دوو جمسری برامبر، بام ئو دوو جمسر لرووی هزو دسات و هژموونو یکسان نین. ئمش ئو دردخات کمرج نییکاتدووانی دژ یان برامبر پکهات لگییدا یکسانی پکبت. واتلپکهاتی دووانی برامبریشدا ئگری یکسانی یان هاوتابوونی تواوتی ئگرکی لاواز مادم ئاستی دساتکردن و هژموون لهموو بارودخکدا بگشتی پیوندنی بتواناو لوشاویی تاککسیو هی.

ئم لم پگیی خیو داوا لو دکات بگییی تیشکک دی گر بدات. گییی بن یان شریت بکار دهنرت. ئم لردا وشی گییی بتیشک بکارهناو، کواتگییی کردوو بهاوواتای گورز تیشکک کهم لزانستی فیزیاداو هم لزمانی کوردیدا بتیشک گورز بکاردت، کمانای دستیک یان کمیک دگینت. بام لردا گییی مانایکی گونجاوتر دبخشیت بپی ئو ئامانجی لپناویدا بکارهنراو، چونگ گییی مانای وایلیک تا درژ پکهاتووو لسر یک هکراوو تنیا ئمسرو ئو سری هی. ئم دیوت ئو بم تا تیشک درژ دی گر بدات یان ببستت کدیار سری دوومی ئو تا تیشک لای ئو دمنتوو ئیتر ئم بهرکویک بوات بوو بستراوو لژر دسات و هژموونی ئودایو ناتوانت لمودای درژی ئو گییی یان تا تیشک دووربکوتو. واتلرگای ئو تیشکو ئم بستراوتوو لژر رکفی ئودای. ئمش لئاستی نبینراوی دقکدا ئو دلالت هدگرت کئم دیوت بستراوو پیوست بت و یکک رکفی بکات و بیجوننت و ئمیش نتوانت لقمو و فرمانی ئو دربچت. ئمش لئاستکی تردا ئو مانای هدگرت کمرڤ بسروشتی یان دشت بین بغریز دخوازت یکک برپرسیاری بت یان لژر دساتی یککدا بت و لسروو لدروی خی بیاری بدرت و بوو ببرت.

هروک لردا ونو دربینی " بهر کویک سرهبگرت و بهر شاخکو بگیرست، بتو کاشانکی ت" داشتنوی همان دی شیعرکی دیاری بخودی شاعیر کدت: ئاخ بچ شاخکو گیرساو دی من". چیرکی ئم شیعری بخود ئویکبرازاکی سری خی هدگرت و دوات و ون دبت، کدیار بخود زری خشویشتوو. بیئو شیعر پلسزو بو ئاستبرز هونرییی بنووسیوو ونبوونی برازاکیشی دچونت بونبوونی یوسفی کوی یعقوب کچن براکانی فی ددن بنی بیروو

کراسەکەی خوەناوی دەکەن و دەیبەنەوە بە باوکیان و پەی دەەەن گوایە یوسف گورگ خواردوەتی. شاعیر لە دەربەینەکی هونەری جواندا بە ئەوەی دەی ون نەبەت کە دیارە مەبەست خەیەتی، داوا لە ئەو دەکات دەی بە گەەەە تیشکەک گرە بدات بە ئەوەی بە هەر کوەیەک بچەت ئەم بە راکەشانی تاەی تیشک بتوانەت بیگەەەتەوە لای خەی بە ئەوەی نە بە شاخەوە بگیرسەتەوە، نە بەداخەوە بسووتەت، نە لەبنی بیردا بمەنەتەوەو بخنکەت.

لە دەقەکەدا هاتووە:

وەنەی گوەی خاشخاشی تە، گەر دەتەوە هەش و هەستم لە بسەنەوە،/ مەستم کە،/ با هەموو رازەکت بە هەەەژم./ بە تەنیام جە مەهەە! وا ئاسان مەە! هەموو ئەستەرەکان بە دووتدا دەن. وا زوو مەە!/ خە من هەشتا پەەهەورەکم نەناسیووە./ با تاوبارانەکی شین بدا لەم تەمەنە ژەنگاوییەم./ مەە با کانیکەی دە وشک نەکات!/ مەە با ئەم شەەبییانەیش لەم نەتەرەن!/

جارەکی تر ئەمی شاعیر ئەو لە رەگای رەگەزەکی سروشتەوە دەناسەنەت، کە ئەویش گوەی خاشخاشە. گوەی خاشخاش زیاتر بە جوانی دەوەنرەت، بەام لە پزیشکیی کەندا وەکو دەرمان بە حەوانەوەو خەوتن بەکارهەنراوە. دواتریش وەکو سەرچاوەیەکی دیاری مادەی هەشبەر بەکارهەنراوە. ئەمی قسەکەر ئەو بەم گوە ناودەبات و هەمان ئەرکیشی پەدەسپەرەت، یان داوای ئەوەی لە دەکات کە گوەی خاشخاش ئەنجامی دەدات کە لەسەندنەوەی هەش و هەستەو گەیاندنەتی بە لوتکەی بەهەشی، یان وەکو ئەو دەەەت گەیشتن بە ئەوپەەی مەستی. هەروەک ئەم داواکارییەش بەیە لەو دەکات بەەکو ئەم بگاتە ئەوپەەی مەستی و رازو نیازی دەی خەی بە ئەو ئاشکرا بکات. ئەمەش ئەوە دەگەیەنەت کە ئەم لەباری ئاسایی خەیدا ناتوانەت، یان پەکەشی ئەوە ناکات ناوەوەی خەی بە ئەو ئاشکرا بکات.

ئەم لە تەنیایی دەترسەت، بەیە داوا لەو دەکات کە بەجەینەهەەەت و نەوات چونکە ئەگەر ئەو بەوات هەموو ئەستەرەکان بەدوایدا دەەەن و ئەم بەتەنیا دەمەنەتەوە. کەواتە لەردا ئەم وەنای ئەو وەکو هەسارەیەکی گەورە یان بەهەز دەکات، کە ئەستەرەکان لە مەداری ئەودان و بەدوای ئەودا کەش دەبن. لەبەرامبەردا خەی وا وەنا دەکات کە بەتەنیایەو نەک هیچ ئەستیرەو شتەک لە مەداری ئەمدا نین بەەکو رایشی دەگەیەنەت کە ئەم هەشتا پەەە هەورەکیشی نەناسیووە. ئەمەش ئەوە دەگەیەنەت کە ئەم بوویەکی تەنیایە، دەشەت هەر ئەوەش هەکاری سەرکی بەت بە ئەوەی لە پەگەیەکی نزم و بەهەزدا لەبەرامبەر پەگەی بەرزو بەهەزی ئەودا دەربکەوەت.

ئەم لە ئەستادا لە بارەکدایە پەویستی بە ئەو هەیە، بە تایبەتی

لەکاتەکدا کە هەشتا پێنج هەورێکی نەناسیووە. واتە ئەگەر دوای ئەوەی ئەم پێنج هەورێکی بناسیایە ئەو بەیشتایە، رەنگە ئەوەندە هەستی بە تەنیایی نەکردایە، چونکە ئەم باسی تەمەنی ژنگاوی خەی دەکات و داوا دەکات تاوە بارانێکی شین بەسەریدا دابارێت و ژنگی تەمەنی بشواتەوە. بەگومان " تەمەنی ژنگاوی" هەگری دەلالەتی ژیانێکی پر لە ئازارو ژان و خەم و دواکەوتوویی و سەرتایبوون و گۆشەگیری و دوور لە مانای راستەقینەی ژیانە. ئەگەر ئەم پێنج هەورێک بناسێت ئەوا ئومیدی ئەوە هەیە تاوە بارانێکی شین دابارێنێت بەسەریداو ئەو رووپۆشە ناشیرینە بشواتەوەو گەوهەرو راستی ژیانی دەربخات. واتە باران دەوری هەماهێنی رووپۆش و ئاشکراکردن و نمایشکردنی رووی راستەقینەی شتەکانی هەیە. ئەم بەجگە لەوەی باران هەمای ژیان و زیندەگانیەو ئەم پێشتر ئەوی بە باران ناوبرد. ئەم دەترسێت رەیشتنی ئەو ببێتە هەی کەتایهاتنی هەموو دیمەنێکی ژیان و ژیانویستی لای ئەم. لە ئاکامدا بەتەواوەتی لە هەموو سیماو خاسەتێکی زیندویتی و ژیان و جوانیەکانی ژیان رووتی بکەنەوەو هەموو رەگەزە زیندووەکانی ئەم سرووشتە پشتی تێبکەن و لە تەنیاییەکی خنکێنەردا بمێنێتەوە. لەبەردا ئەم تا ئێندازەیەکی ئاشکرا مانەوەو بوونی خەی بە زیندوویی پێویست دەکاتە بەوەی تاچ ئاستێک ئەو وەهامی داواکاریەکانی دەداتەوە.
لە دەقەکەدا هاتووە:
چەند ساڵە کەشتیەکی سپیی گەوهەربار / لەناو شەپۆلی زەریادا شەو و رۆژ دەکاتەوە/ رووناکاتە ئەم بەندەرە چۆڵ و خەمبار و تەزاویە../ چرایەکی گەش لە دوورەوە دەگەڵت،/ دڵنیای مەمکە بە یادی کەپەی ئاگرە هەناسە دەدات./ پەیشکێک ناگاتە ئەم مەیخانەیە، رەحم تاوە داگیرسێنە./.
لەبەردا شاعیر دووانەیەک لە نێوان ئەوە / ئیرە-دا دروست دەکات. کە لەوە کەشتیەک هەیەو لەبەر ئەم خەی هەیە، واتە کەشتی لەوێیەو ئەم لەبەریە. ئەو کەشتیە لەناو شەپۆلی زەریادا دەت و دەچەت و بەردەوامەو رەنگی سپیەو بارەکی بەنرخیشی هەگرتووە، کە ئەو بە گەوهەر ناوی دەبات. رەنگی سپی کە هەمای ئاشتیەو گەوهەر کە باری کەشتیەکەیە هەمای بەهاداریە، هەردووکیان گرنگی کەشتیەکە نیشان دەدەن. لە رووی راستیەوە کەشتی لە دەریادا بەرەو بەندەر رەگا دەکات، واتە ئامانجی کەشتیەکە دەبێت گەیشتن بێت بە بەندەر. لەبەر بەندەرێک هەیە بەهام ئەم کەشتیە رووناکاتە ئەم بەندەرە چونکە بەندەرەکە وا وەسف دەکریت کە چۆڵ و خەمبارو تەزاویە. ئەم سەئاوەناوەی کە بە وەسفکردنی بەندەرەکە بەکارهێناون، هەرسەکیان دەریدەخەن کە رەنگە ئەم بەندەرە بە لەنگەرگرتنی کەشتیەکی لەمجەرە

شیاو نەبێت. هەربۆیە کەشتیەکە پێی باشترە لەناو شەپۆلی زۆریادا شەو و ڕۆژ بکاتەوە، کە دیارە ئەوەش جێگای مەترسیە، بەڵام لە بەندەرەکی لەم شەوێدا لەنگەر نەگرێت. ئێستا لە ئاستی نەبینراوی دەقەکەدا، یان لە پشتی زمانی بینراوی دەقەکەوە ئەو دەلالەتە بەرهەم دێت کە کەشتیەکە لە ڕوانگەی ئەمەوە بریتیە لە کەسی دووەم واتە " ئەو" ئەوی بەرامبەرو بەندەریش ئەمە، کە ئەم هەر لە دەستپێکی دەقەکەوە داوا لە ئەو دەکات ئاوەی لە بداتەوە، یان بە واتایەکی تر لە ئامێزی ئەمدا لەنگەر بگرێت. لە کاتێکدا ئەوە وەکو شوێن بەرجەستەی زۆریا دەکات، ئێرە لە هەمان ئەم دووانەیەدا کە دووانەی ئەوە / ئێرە- یە وەکو شوێن بەرجەستەی بەندەر دەکات. لەم هاوکێشەیەدا ئەوە شوێنی کەسی بەرامبەرە واتە تە، ئێرە شوێنی کەسی یەکەمە واتە من، کە دیسان لەم دووانەیەشدا هەم ماوەی نێوان ئەوە / ئێرە، هەم دیواری نێوان تە / من وەکو خەی بە دووری و بە پتەوی دەمێننەوە.

چرایەک لە دوورەوە دەگەێت ئەوە چرای کەشیکەیە بە تایبەتی لە شەودا دادەگیرسێنرێت، هەرچەندە لە کەندا کە ڕوانگەو ڕێنیشاندەر نەبووە بە بەندەرەکان، لە شەودا لەسەر شوێنکی بەندەر ئاگرەکی گەورە کراوەتەوە بە ئەوەی کەشتی لە قوڵایی دەریاوە ئەو ئاگرە ببینێت و بەو ئاراستەیە بجوڵێت، هەروەک لە ڕۆژیشدا لەبەرزترین شوێنی بەندەر ئاوێنەیەک دانراوە بە ئەوەی تیشکی ڕۆژ بشکێنێتەوەو کەشتیەکانی ناو دەریا لە دوورەوە ببینن و بەو ئاراستەیە ڕێگا بکەن. بەڵام ئەم کەشتیەی لە دەقەکەدا باس دەکرێت نایەوێت بە ئاراستەی ئەم بەندەرە چێ و خەمبارو تەزاویە بجوڵێت. هەربۆیە تیشکەک لەو چرا گەشەی لای ئەوەوە دەگەێت، پریشکەکی ناگاتە لای ئەم و هەر هیچ نەبێت بە تاوەک ڕەحی ئەم داگیرسێنێت. ئەم لای خەی بە مەیخانە وەسف دەکات، کە ئەوەش مانای مەستی و خامۆشی و بە ئاگایی دەگەیەنێت. منی شاعیر وەکو بەندەرەکی چێ و وەکو مەیخانە باسی خەی، یان شوێنی خەی دەکات، کە ئەوەش بەو مەبەستەیە بڵێت دیمەنی ژیان لای ئەم و لەو شوێنەی ئەمی تێدایە زۆر لاوازە، بۆیە چاوەڕوانی تیشکەک دەکات کە لای ئەوەوە بێت و چرای خامۆشی ڕەحی داگیرسێنێت.

لە دەقەکەدا هاتووە:

هەموو ئەوارانم دەسووتێنی و/ هەموو بیانییەکم بە تەمی خەونکی سپی دادەپۆشی./ بایەک دەپێچم بە خەموە، بای ئەو چڕەوانی و بیابانە،/ بشکێم / لەم وەرزە ڕچیوانە بمپارێزە، لە زستانی دووریتا / گەرمییەک ببەخشێتە ئەسکەڵە خەاووکانی ناو ئەم کوانووە./

ئەمی شاعیر ڕوودەکاتە ئەو و ڕاستوخۆ وەکو ئەوەی لەبەردەمیدا

ئامادەبێت، واتە وەکو کەسی دووەم لێگەڕێی دەدوێت. بەڵام ئاشکرایە کە تەنیا بە خۆیان ئەو لەبەرامبەر خۆیدا ئامادە دەکات، کە ئەمەش بارەکی ئاسایی لە شیعردا کە شاعیر زۆربەی کات کەسی سێیەم کە دوورە لێیەوە، یان هەندجار ئەو کەسە هەر بووەنیشی نیەو لە خۆیادا دروست دەکرێت، بە راناوی کەسی دووەمی تاک دەدوێنرێت. ئەمەش بەو مەبەستەی دەریبخات کە پەیوەندی بەهەزو نهێنی لە نێوانیاندا هەیە، یان دەشێ بەکاریگەری خۆیان ماوەی نێوانیان نزیک بکاتەوە بەو مەبەستەی نیشانی بدات کە زۆر لێیکتر نزیکن و پەیوەندی پتەو و بەتین لە نێوانیاندا هەیە.
ئەم ئێستا رووەکاتە ئەو و گلەیی و گازندەی لە دەکات لەبەرئەوەی کە کاتەکانی ئەمی تەکداوە بەوەی هەموو ئەوارانی دەسووتێنێ و هەموو بەیانیانیشی بە تەم دادەپۆشێت، بەڵام تەمی دوای باران نا، بەڵکو تەمی خەونێکی سپی. لە راستیدا " تەمی خەونێکی سپی" وەکو وێنەیەکی جوان بە ئامانجێکی پێچەوانەی وێنەکە بەکارهاتووە، کە داپۆشینی بەیانیانە. لە رووی سروشتیەوە بەیانیان کاتی هەڵاتنی ئاسەو دەرکەوتنی پرشنگی بەیان و سەرەتای رۆژێکی نوێ و دەشێ دەستپێکێکی نوێ بێت، بەڵام ئەم سەرەتاو دەستپێکە بە تەم دادەپۆشرێت. هەرچەندە لە دانانێکی پێچەوانەدا دەشێت خەونی سپی بە مانایەکی ئەرێنی لێکبدرێتەوە مەبەست خەونی جوان و ئومێدی رووون و ئاشکرا بێت بە ئایندە، بەڵام لەراستیدا لە چوارچێوەی دەقەکەداو پەیوەست بە کەسێتی – من- لەبەرامبەر –تە-دا، یان ئەم بەرامبەر بە ئەو، زیاتر ئاراستەی لێکدانەوە بە رووی نەرێنییدا دەکەوێتەوە ئەوە دەگەیەنێت کە منی شاعیر بە کەسی بەرامبەری بڕێت لە ئەنجامی وەڵام نەدانەوەی خواست و داواکانی ئەمدا ئەو هەموو کاتەکانی ئەمی وەران کردووە.
ئەم لەم بارە ناجێگیرەدا کە بە وەڵامی و پشت تێکردنی ئەو بەی دروستکردووە، نایەوێت خەی بدات بەدەستەوە دەستبەرداری خەی و ژیان نابێت. هەربۆیە باسی ئەوە دەکات کە هەوەی خۆپاراستن و خۆ دەربازکردن لە فشارو کاریگەرییە نەرێنییەکانی ئەو بارودۆخە دەدات. بە ئەو مەبەستەش جارێکی تر بە خۆپاراستن پەنا دەباتە بەر توخم و ڕەگەزەکانی سروشت. بایەک لە خەیەوە دەپێچێت، بەڵام بایەکی ناسراو کە بای چەقەوانی و بیابانە. ئەویش بەو ئومێدەی لە سەرمای وەرزی زستان و رچینی دوور لە ئەو بیپەرزێت. لێرەدا لە لێکچواندنێکی ناتەواودا با وەکو ڕەگەزێکی سروشت کە ڕەگەزێکی نەبینراوە دەچوێنێنێت بە جل و بەرگ و وەکو پەداویستی مرۆڤ بە پۆشین و خۆپاراستن لە سەرماو گەرما بەکاری دەهێنێت. ئاشکرایە جل و بەرگ لە دروستکردنی مرۆڤ خەیتی. واتە لێرەدا خاسێتی

دروستکراوی دەستی مرۆڤ دەدات بە یەکەک لەچوار توخمە سەرکیەکەی پەکهەنەری گەردوون کە ئەو توخمەش با-یەو دەیپەچەت لە خەیەو. واتە خاسەتی بینراو و دەست لەدراو یان خاسیتی بەرجەستەی جل و بەرگ دەبەخشەت بە با.

ئەم ئومەدی ئەوەی بەو با-یە هەیە لە سەرمای وەرزی رچیو بیپارەزەت، کە مەبەستی لە وەرزی ڕچیو هەموو ئەو کاتانەیە کە دوورە لەوەوە ئەو لای لە ناکاتەوە. تەنانەت ئەم بەهیوای ئەوەیە ئەو با-یەی لەخەیەو دەپەچەت گەرمی ببەخشەت بە جەستەی ساردو سەی، کە ئەو وەکو خەوزو پاشماوەی ساردبووەوەی ناو ئاگردانەکی دوای سووتان وەسفی دەکات. واتە جەستەی دەچوەنەت بە کوانوو، یان ئاگردان و ئەسک و پروسکیشی دەچوەنەت بە خەوزو سووت و خەمەشی ناو ئەو ئاگردانە. بەام سەرباری بەرجەستەکردنی ئەم وەنەیە کە دیمەنی مەرگ و کەتاییهاتن دەنوەنەت، ئەم هەشتا بە ئومەد نەبووەو بەهیوایە ئەو با-یەی لەخەیەو دەپەچەت گەرمی بەو خەوزو خەمەشەی ناو کوانووی جەستەی ببەخشەت و جارەکی تر ئاگر لەناو ئەو کوانووەدا بگەت و بگەشەتەوە، کە ئەوەش رابوونەوەو دووبارە دەستکردنەوەیە بە ژیان. کەواتە ئەم سەرباری بەزاری و ئازارو سووتانی، بەام هەشتا دەستبەرداری ژیان نابەت.

لە دەقەکەدا هاتووە:

گوەم لە ترپەی پەتە / بە ەگاوەی بەرەو مەژووی دەم،/ بەرەو جوگرافیای لەشەکی تاسەبار، نازانم،/ منم لە ئاوەدانی و مەخلووقەوە دوورم؟ یا تەیت،/ بە رەحی شەپەلاساتەوە ئەم گەو بەسەیەیش دەبینیت و/ پە هەناگری و نایەی بە هاوارمەوە؟/

لەم کەپلەیەدا چەند دووانەیەک دەبینرەن، کە بنیادی ئەم بەشەیان لەسەر هەچنراوەو درەژکراوەی هەمان دووانە بەرامبەرەکانی پەشترن، کە ئاماژەمان بە کردن. دووانەی یەکەم ئەوە / ئەر-یە. ئەم لەرەوە گوەی لە ترپەی پەی ئەوە لە ئەوە-وە بەرەو لای ئەم دەت. بەام لە راستیدا ماوەی نەوان ئەوە و ئەر ناسەتەوەو ئەو نایەت بە لای ئەم، یان بەیەکتر ناگەن، واتە ئەوە و ئەر هەریەکە بە بوون و خاسەتی خەیەوە دەمەنەتەوە. ئەوەی لە ئەوە-وە بەرەو ئەر دەت کەسی بەرامبەرە واتە ئەو، کە بەرەو لای ئەمی قسەکەر دەت، واتە لەردا دووانەی تە / من وەکو خەی ماوەو ئەمان نەگەیشتوون بە یەک هەتا دیواری نەوان تە / من، بسەتەوە. ئەمەش دیسان نیشانی دەدات کە پەکگەیشتن نەک لەسەر زەمینەی واقیع بەکو لە خەیاەیشدا هەشتا نەگەیشتووەتە ئەنجام.

ئەم رایدەگەیەنەت کە گوەی لە ترپەی پەی ئەوە بەرەو مەژووی دەی ئەم دەت و دەیەوەت لەوەو، واتە لە قوەایی مەژووی دەیەوە بگات بە

جوگرافیای لەشی. لەردا دوو زاراوەی جوگرافیاو مێژوو هاتوونەتە ناو بنیادی زمانی دەقەکەوە. کەواتە بەم پێیە دەبێ رەچاوی هەبێت لە بەرهەمهێنانی شیعریەتی دەقەکەو لەبەرهەمهێنانی دەلالەت و جیهانبینیدا. مێژووی دەواتە درێژەی رابردووی دە. لە راستیدا لە رووی دەلالیەوە دە و لاشە هاوشێوەن یان هەگری هەمان ماناو دەلالەتن کە پێیوستە بە حەزو ئارەزووە دنیاییەکانەوە، کە لەبەرامبەریاندا رەح و عەقڵ هەیە. لەرشەدا دە و لاشە هەروەکو هاوواتا بەکارهێنراون. بەڵام مێژوو درێژەی ژیان و بەسەرهاتی دە و ئەو رووداوانە دەگێڕێتەوە کە بەسەریدا هاتوون. جوگرافیای لەش، سروشت و دیمەن و تەپۆگرافیای لەش یان جەستە نیشان دەدات. کە لەردا بە لەشکی تاسەبار ناودەبرێت. ئەمەش ئەوە دەگەیەنێت ئەم لەشەی کە ئەو بەرەو جوگرافیاکەی دێت لەشکی نائاسودەو سەرکوتکراو و ئازادی لە زەوتکراو و بە بەشکراوە لە چەژو خەشی ژیان. ئاشکرایە مێژوو لەسەر جوگرافیا دروست دەبێت. مێژووی دەواتە میژووی هەموو ئەو شتانەی کە پەیوەندییان بە دەڤەوە هەیە واتە حەزو ئارەزوو خەشی و چەژی دنیایی، کە بەدیهاتنی ئەوانەش پەیوەستە بە لەشەوە، یان لەسەر رووبەری جوگرافیای لەش فراهەم دەکرێن. ئەمەش ئەوە دەگەیەنێت کە مێژووی دە و جوگرافیای لەش لەکتر جیاناکرێنەوە. ئەم باسی لەشکی تاسەبار دەکات، واتە لەشکی دابڕاو و بەبەش کراو لە هەموو چەژو خەشیک. لەم روانگەیەوە جوگرافیای لەش جەرەکە لە وێرانەو بەوپەیەش مێژووی دە نووسینەوەی وردەکاریەکانی ئەو وێرانەیە.

ئەمی شاعیر لە بارەکی تا ئەندازەیەک تەماندایە لەبەرامبەر شوێن و پەگەی خەیی و شوێن و پەگەو دووری ئەو. ئەم پرسیارەک بەرامبەر بە خەی و پەیوەندی خەی بە ئاوەدانی و ئەفرێندراوانەوە بەرزدەکاتەوە، کە داخە ئەم لە ئاوەدانی و زیندەوەرانەوە دوورە کە دەشت مەبەستی لە ئەفرێندراو تەنیا مرۆڤ بێت. هەروەک دووری لە مرۆڤەوە گەشەگیری ئەو نیشان بدات، بەیە ئەم هەر هەوەک دەدات بە رازیکردنی ئەو بە ئەنجام دەردەچێت. یان هەکارەکە ئەم نییە، بەکو دەشت ئەو بێت کە خاوەنی رەحەکی ناجەگیرە، کە ئەم بە رەحەکی شەپەلاسا ناوی دەبات. شەپەل هەگری خاستی ناجەگیری و پشەوی و هەچوون و داچوون و کورت تەمەنی و بە شوێنواریە، چونکە هەر شەپەلەک لە خاکەوە دەست پەدەکات و بە ماوەیەک بەردەوام دەبێت، کاتەک کەتایی دێت هیچ لە دوای خەیەوە بەجێناهێڵێت. ئەستا ئەم ئەفریدەیەکی تاک و تەنیاو گەشەگیری دوور لە ئاوادانی و مرۆڤایەتیەو دەسووتێت و وەکو ئاگرەکی بەهێز بەسەر دەدات کە هەکارەکەیشی تەنیاییە، ئەو تەنیاییەش زیاتر بەهێی بە وێنەی ئەوی

بەرامبەرەوەیە، کە ئەم وەکو مەعشوقە، یان خەسڕەویست باسی دەکات. ئەو بەم بارودۆخەوە دەیبینێت کە ئەم لەسەر سووتانە کۆچی نە سەرنجی لێ دەدات و نەبایەخی پێدەدات و تەنانەت هەنگاوەکیش نانێت بۆ کوژاندنەوەی ئەو ئاگرەی دەیسووتێنێت. بەڵکو واینیشان دەدات کە بوون و سووتانی ئەم هیچ بایەخ و گرنگیەکی لای ئەو نییە.

لە دۆقەکەدا هاتووە:

لە پشت پەردەی زمانەوە بیر لە هەبوونت دەکەمەوە/ سەرنجی لەشولارت دەدەم؛ پەووشەی ئاوەناوەکان / دەبارێنم بەسەر ناوەکەتدا / تا هەموو بیرەوەرییەکانت بەدار دەبنەوە./ لەناو پەرژینی ئارەزووەدا بەیەک دەگەین، تاریکایی/ دەبێتە کۆپرک رازی تاسەی ساڵان و رازی بەدەنگیمان دەشارێتەوە./ پەنجەرەکانی رابردوو دادەخەین. شەو و رۆژەکانمان / لەسەر تەنافێک هەڵدەخەین، بە بای وەرزێکی گوڕەنگ،/ وەرزی پەنجەم کەزر ببێتەوە./ مەڵی دەم قەفەسی تەنیایی بەجێ دەهێڵێ، مەڵی دەت لە قەفەسی نیگەرانی / دەردەچێت، دەبن بە دوو چرکە، بە دوو چڵە، / بە دوو گوڵە بە دارهەناری ڕۆژگارەوە./

لە دەستپێکی دۆقەکەوە هەتا سەرەتای ئەم کۆپلەیە، دووانەی من / تۆ، وەکو دوو جەمسەری بەرامبەر بەیەک وەستاون و ماوەی نێوانیان زیاتر فراوان دەبێت و سەرئەنجام لە ڕووی شوێنەوە وەکو ئەڕە / ئاوە باس دەکرێن، واتە هەریەکەیان لە جەمسەرێکە. کاتێک جەمسەرەکانی دووانەی ئەڕە/ ئاوە لەبەرامبەر یەکتردا دەردەکەون، یان خاسیەتی دووانە وەردەگرن، مانای وایە گەیشتنی ئەم دوو جەمسەرە بەیەکتر چاوەڕوان نەکراوە. ئەمەش لە بنیادی دۆقەکەدا باری دابەزان درووست دەکات. وەکو دەبینرێت لە سەرەتای دۆقەکەوە تا ئەڕە دابەزان بارێکی دیارو ئاشکرایە لە زمان من / تۆ-دا، بەجۆرێک کە دەشێت من بڵێت: سەباری داواو تکای زۆری من، بەڵام تۆ نێک هاوەڵنادەیت ماوەی نێوانمان کورتتر بکەیتەوە، بەڵکو بە ئاراستەی دوورکەوتنەوەی زیاتر هەنگاو دەنێیت و ئەو ماوەیە زیاتر فراوان دەکەیت. بەڵام بە بوونی بنەمایەکی دیارو ڕەگاخشکەر بە نزیکبوونەوەو کۆتاییهێنان بە باری دابەزان، لە شێوەی جووڵەیەکی میکانیکیدا، یان لە هەڵچوونێکی بەپەلەی بە بەرنامەدا، ئاماژەی کۆتاییهاتنی باری دابەزان دەکات و باسی دەستپێکردنی باری لەکتر نزیکبوونەوەو بەیەکگەیشتن دەبینرێت.

ئێستا ئەم لە پشت پەردەی زمانەوە بیر لە بوونی ئەو دەکاتەوەو بە خەیاڵ سەرنجی لەشولاری دەدات. واتە ئەم لە ڕەگای زمانەوە یان بە قسە پەیوەندی لەگەڵ ئەو ناکات، بەڵکو بە بەدەنگی بیر لە بوون یان هەبوونی ئەو دەکاتەوە. بەگومان ئەو وەکو مرۆڤێک ئەم بیری لە بکاتەوە یان نا، ئەو بوونی خەیاڵی هەیەو بیرکردنەوەی ئەم هیچ

کاریگریی‌کی لسر هبوونی ئو نیی. واتا ئم بی خی بیر لا هبوونی ئو دکاتوو ئم بجرک بی ئوی هیچ وامدانویکی ئوی برامبری پگیشتبت، بی خی بیر لو دکاتو. ئمش ئو نیشان ددات کی ئم لا دروی ئیرادی خی کوتووتا ژر کاریگری و هژموونی ئوو، هرچن بوادارک دکوتا ژر کاریگری و هژموونی خوداوو ناتوانت لا سایو پیوستبوونی ئو دربچت. هرچن دروشک، سفیک، موریدک کمنکشی شخکی بووو ناتوانت لی دووبکوتو، هرچن کسی عاشق ناتوانت رایی بهزی عشق بپچنت و لا معشوقکی دووربکوتو. کواتا ئستا ئو لا بارکی بهزدایو ئمی خستووتا ژر هژموونی خیو، واتا ئو بجرک بوونی هیا بیا ئم بیری لا دکاتو، بام واپدچت کی ئو بیر لم نکاتو. ئمش بجرک ئو نیشان ددات کی لا روانینی ئوو ئم بوونی نیی. ئم ئستا لم بار لاوازدایا، بیا لا رووی دروونیو دیوت بی جرک بوونی خی نیشان بدات، ئوش وای لا دکات لا خیاندا لای خیو کتایی بی هوستی بی وامیی ئو بهنت. پشتر بئاشکرا باسی ئوی دکرد کی ئو نبایخ بی ئم ددات و نی لای لا دکاتوو نی لا ئوپی کارساتدا بهانایو دت. بام ئستا واینیشان ددات کی بارودخکی بی گوری ئو گاو. بام لا راستیدا پیوستبوونی ئم بی ئوو زیاتر هاوشوی پیوستبوونکی سفیانیا بی شخو. واتا هرچن سفی یان دروش بی شخکی دسووتت و شخیش ئاگای لو نیی. ئمیش بی ئو دسووتیت و پدچت ئو ئاگای لا ئم نبت.

ئم کاتک بی بی دنگی، بیر لا هبوونی ئو دکاتو، لا خیاندا وناى ئو دکات و سرنجی لا ددات، بام لبری ئوی سرنج لا لاینا رحی و معنویکانی ئو بدات، سرنجی لشولاری ددات. ئم دربینا دلالتکی ئاشکرای سکسی هدگرت، واتا روانینی ئم بی ئو کاتا بیر لا هبوونی ئو دکاتو روانین نیی بی رووبری رح، بکو روانینا بی رووبری جستا. ئم باسی ئو دکات لا کاتکدا بیر لا هبوونی ئو دکاتو، ئاوناو دخاتا پا ناوکی. ئاشکرایا ئاوناو ئرکی وسفکردنی ناو دبینت، کی دشت لاینی ئرنی و جوانی ناوکا دربخات، یان بپچوانو، بام ئم ئرککی تر بی ئاوناوکان دسپرت، ئرکک لا دروی ئرکی زمانیی ئاوناو. ئم دیوت لا رگای دانپای ئاوناوکانو، بیروریی‌کانی ئو بدارببنو. واتا ئم بیروریی‌کان وکو بوویکی زیندوو تانت هوشیاریش نیشان ددات، چونکا بداربوونو زیاتر خاستی مرڤ، مرڤ

بەداردەبەتەوە، هەروەک بیرەوەرییەکانیش خاسەتی مرەڤن یان باشتر وایە بەین بیرەوەری مرەڤن و مرەڤ ئەوانی یاد دەکەوەتەوە. نەک بیرەوەرییەکان خەیان بەدارببنەوە. بیرەوەری بریتیە لە تەماری رووداوەکانی ژیان لە ئاستی ئاگایی و نائاگایداو تەنیا خودی ئەو مرەڤە، یان ئەو کەمەگایە دەتوانەت بیرەوەرییەکانی یاد بکەوەتەوە کە خاوەنیانە. ئایا ئەم دەیەوەت ئەو کام بیرەوەرییانەی یاد بکەوەتەوە؟ لە جوگرافیای دەقەکەدا بەجگە لە ئازارو ژان و سووتان و دەشکاندن و تەنیایی و بە وەامی ئەوی بەرامبەر تاکو ئەستا شتەکی تری ئەوتەمان نەبینووە. ئایا هیچ یادەوەرییەکی خەش لە نەوانیاندا هەیە، هەتا ئەستا ئەم هەوەبدات لە ەگای بەیادهەنانەوەی ئەو یادەوەرییانەوە سەرنجی ئەو بە لای خەی رابکەشیت و بەدەم داواکاری و تکا و هاوارکردنەکانیەوە بەت؟

ئەم لای خەیەوە لە دەرەوەی واقیع و لە دنیای فراوانی خەیاەدا جیهانەکی تایبەتی درووست دەکات، جیهانەک کە پەدەچەت جەرەک بەت لە یەتەپیا. لەم جیهانە خەیاەیدا ئەم کەتایی بە رابردووی دابەان و نکوەی کردنی ئەو لە ئاوەدانەوە بە ئەم دەهەنەت. هەر لە جوگرافیای ئەم یەتەپیایەدا، باسی ئەوە دەکات کە لەناو پەرژینی ئارەزوودا بەیەکتر دەگەن و تاریکی تاسەو ئارەزووی ساەانی بەسەرچوو، نهەنی بەدەنگییان دەشارەتەوە. لەرەشدا جارەکی تر پەداگری ئەم لەسەر حەزو ئارەزووە جەستەیی و دنیاییەکان دەبینرەت و وادەردەکەوەت ئەم تەنیا بە چاوی جەستەو لە روانگەی حەزە دنیاییەکانەوە سەیری ئەو بکات. کاتەک ئەو وەامدانەوەیەکی ئەوتەی بە داواو تکای ئەم نییە، ئەم بەخەیاە لەناو پەرژینی ئارەزوودا دەگات بە ئەو. تەنانەت پەدەچەت ئەم ئەو جیهانەی بەخەیاە دروستی کردووەو بەخەیاە تیایدا پەکەوەن، لەی ببەت بە واقیع و وەکو ئەوە دەدوەت کە دابەان قەناغەک بووبەت و کەتایی هاتبەت و ئەستا بە واقیعی لە قەناغی بەیکگەیشتن و یەکبووندا بن، بەیە راناوەکانی من / تە دەبن بە راناوی ئەمە، یان راناوی لکاوی (ین، ان)، کاتە دەەەت:" پەنجەرەکانی رابردوو دادەخەین. شەو و رەژەکانمان لەسەر تەنافەك هەەدەخەین". داخستنی پەنجەرەکانی رابردوو مانای پشتکردن لەو رابردووەی کە تیایدا ئەو نە بایەخی بە ئازارو ژان و سووتانی ئەم داوە، نە گوەی لە تکاو هاوارکردنی گرتووە. ئەمەش بەمانای ئەوە دەت کە دەفتەری ئەو رابردووە دادەخەن و جارەکی تر ناگەەنەوە بە ئەو ساتە تاریکانە، بە ئەو شەو و رەژانەی کە بەجگە لە ناسەر شتەکی تریان تەدا تەمار نەکراوە. ئەم لای خەیەوە بەناوی هەردووکیانەوە باسی بەجەهەشتنی ئەو رابردووەو دەستپەکردنی وەرزەکی نوە یان وەرزەکی تر دەکات کە بە وەرزی پەنجەم ناوی

دەبات. بەڵام ئەم پاڵنەرەکی تر بۆ ناوهێنانی ئەو وەرزە باس دەکات کە بای وەرزەکی گوڕەنگە.
وەرزی گوڕەنگ بۆ مانای وەرزەکی جوان و ڕەنگاو ڕەنگ دێت کە ئاوەش نوێبوون و جوانی و خۆشی دەنوێنێت. لە دەقەکەدا ئەم فرمانی "کەزردەبێتەوە" دەداتە پاڵ ئەم وەرزی پێنجەم. فرمانی "کزردەبێتەوە" بۆ مانای وشکبوونەوە دێت بۆ زەوی دوای باران، یان بۆ جل و بەرگی تەڕ بەکاردێت کاتێک کەمێک وشک دەبێتەوە، هەروەها بۆ مانای گۆڕبوونیش دێت بۆ منداڵ و تەنانەت بۆ بۆچوونی ئاژەڵ و باڵندەش بەکاردێت. بەڵام لێرەدا خراوەتە پاڵ وەرزی پێنجەم. بەگومان ساڵ لە چوار وەرز پێکدێت. وەرزی پێنجەم دەشێ بەڵای شاعیرەوە ئەو کاتە بێت کە ئەم و ئەو بەیەک دەگەن. کە لەم بارەشدا دەشێت کزربوونەوە بۆ مانای هاتنی ئەو کاتە بەکارهێنرابێت.
ئەم لای خۆیەوە لەو یەکەپیایەی کە دروستی کردووە، هەموو شتێک بۆ پەی خواستی دڵی خۆی ڕێکدەخات و لە خەیاڵدا بەرنامەی بۆ دادەنێت و هەر بۆ خەیاڵیش ئەوەی دڵی دەیخوازێت جێبەجێی دەکات. ئەم گەیشتن بۆ ئەو وەکو ڕاستیەک باس دەکات و دەربڕین و وێنەکانی دوای بۆ ڕاستی زانینی ئەو خەیاڵە، ئاسایی لای ئەم وەکو ڕاستی نیشان دەدرێن. هەر بۆیە ئەم وێنەیەکی پەیوەست بۆ ڕابردوو نیشان دەدات کە دڵی وەکو مەڵەک لە قەفەسی تەنیایدا بووە، بەڵام ئێستا قەفەس بەجێدەهێڵێت، واتە کۆتای بۆ تەنیایی دێت، ئەویش بەوهۆیەوە کە لەگەڵ ئەودا بۆیەک دەگەن. بەڵام لە کاتێکدا کە ئەم دڵی خۆی وەکو مەڵی ناو قەفەسی تەنیایی نیشان دەدات، دڵی ئەو وەکو مەڵەک وێنا دەکات کە لە قەفەسی نیگەرانی دەربازی دەبێت. ئەگەر لە ڕوانگەی ئەمی شاعیرەوە سەیر بکەین ئەوا دەبینین کە ئەم و ئەو پێش بۆیەک گەیشتن هەردووکیان لە باری نائاسایدابوون و دڵی هەردووکیان لە قەفەسدا بووە، واتە دیل بوون. دڵی ئەم دیلی نەو قەفەسی تەنیایی و دڵی ئەویش دیلی نەو قەفەسی نیگەرانی بووە. بۆیەکگەیشتن لە ڕوانگەی ئەموە تەنانەت ئەگەر لە خەیاڵیشدا بێت، دەبێتە هۆی ئازادبوونی هەردوو دڵ، هەریەکە لەو قەفەسەی کە تیایدا دیل بووە. بۆیەکگەیشتن بە مانای سەرەتاو دەستپێکێکی نوێی ژیان دێت، کە ئەم وای نیشان دەدات هەردوو دڵی ئازادبوو لە سنووری ئەو یەکەپیای بۆیەکگەیشتندا کە ئەو دروستی کردووە دەبن بە دوو نموونەی نوێ و جوانی سەردەم.
بە یەکگەیشتن لە خەیاڵداو پێکەوەبوون لەو یەکەپیایەی کە دروستی کردووە، زەمینەخۆشکەرن بۆ ئەوەی ئەم باسی ئەو و خۆی وەکو دوو عاشق بکات کە پێکەوە یەک جیهانیان هەیە و بە یەکتر نابن. هەرچەندە لە جوگرافیای دەقەکەدا هیچ وەڵام یان هێڵەستێکی ڕاستەوخۆی ئەوی

بەرامبەر نابینرێت، بەڵکو تەنیا لە ڕەگای دەربەین و وەسفەکانی ئەمەوە دەزانرێت کە ئەو بوونی هەیە و لەگەڵ ئەمدا لەباری دابەاندا بوون و سەرباری چەندین داواکاری و تکاکردنی ئەم، ئەو هیچ وەڵامێکی ئەمی نەداوەتەوە، بەڵام لە ناکاوێکدا ئەم کەتاییهاتنی دابەان رادەگەیەنێت و باسی قەناغی بەیەکگەیشتن دەکات. هەرچەندە لەم قەناغەشدا دیسان هیچ کاردانەوەیەک یان هیچ وەڵامێکی ئەو نابینرێت. هەربۆیە پەمانوایە ئەو یەکگرتن و بەیەکگەیشتنەی ئەم باسی دەکات و ڕووبەڕێکی فراوانی دەقەکەی لەسەر بنیادنراوە، دروستکردنە لە چوارچێوەی خەیاڵدا، کە ئەمەش تا ئەندازەیەکی لەبەرچاو بارێکی ئاشکرایە لە شیعردا. شیعر خۆی بەرهەمی خەیاڵ و دروستکردنی جیهانێکی جیاوازە لەو جیهانەی لە واقیعدا هەیە.
لەبەردا شاعیر دەڵێت:
چەند ساڵە ئەمە، تۆ و من، من و تۆ، هەردووکمان / لەگەڵ هەموو گوڵەکەدا / دەکەکیش دەچنین / لەگەڵ هەموو بەربەیانێکدا ئاوابوونیش دەبینین،/ لەگەڵ هەموو هەڤینێکدا / ئاسمانێکی هەورین دەتە ڕەمان./ لە کۆ، لە کامە باغچە گوڵێک پەیدا بکەین / ئەم دوو دڵەی من و تۆ بەنگەنە؟ بۆن و بەرامەیەک بدا بە ڕەحمان؟/ تۆ نازانیت ئەم ئێشە لە کەیەوە دەستی پێ کردووە؟/ ئەم گیایە چۆن وا زوو زەرد هەڵگەڕا و/ دەنگی باڵندە بڕچی وا بڕیندارە؟ کە هاتینە بەر دەروازەی شار،/ شارێکمان بینی چەق و هەڵ؛/ کە ڕوومان کرد دەشت و مەرگ و لەناوەری نیشتیمان،/ بیابانێکمان هاتە پێ نەسڕەتای هەبوو نە کۆتایی./
ئەمی شاعیر جارێکی تر وەکو ئەوەی لە یادی بچێت کە پێشتر ئەم لە خەیاڵدا لەگەڵ ئەودا بەیەکگەیشتوون و بەوپەیەش دەبێت لە بڕی هەردوو ڕاناوی من / تۆ وەکو دووانەیەکی بەرامبەر، ڕاناوی کەسی یەکەمی کە واتە ئەمە بەکاربهێنێت بۆ ئەوەی نیشانی بدات کە بەراستی و لە واقیعدا بوونەتە یەک، بەڵام سەرباری فراوانی ڕایەڵەو داوکانی ئەو خەیاڵەو بەرهەمهێنانی جۆرێک لە یەتەپیا، هەشتا نەستە نەکەوتووەتە ژێر هەژموونی ئەوەی خەیاڵ دروستیکردووەو ئەو بوونی شتەکان وەکو ئەوەی هەن نمایش دەکات و لە بڕی ئەوەی دانبنێت بەو بەیەکگەیشتنەی لە خەیاڵدا ڕوویداوەو لە بڕی ڕاناوکانی من / تۆ، ڕاناوی ئەمە بەکاربهێنێت، ئەو واتە نەست بەردەوام دەبێت لەسەر هەشتنەوە من / تۆ وەکو دوو کەسی سەربەخۆ کە هەشتا دیواری نەوانیان وەکو خۆی ماوە. لەبەر ئەوە هەرچەندە من دەڵێت " چەند ساڵە ئەمە" بەڵام بەکارهێنانی ڕاناوی ئێمە بەردەوام نابێت و ڕاستەوخۆ بە دوایدا دەڵێت " تۆ و من، من و تۆ، هەردوومان" کە هەر سێ دەربڕینەکە ئەوە نیشان دەدەن کە من / تۆ

هەشتا هەریەکەیان لە جەمسەرەکەو باری دابەان وەکو خەی بەردەوامە. دووبارەکردنەوەی راناوەکانی من/ تە و پاش و پێش کردنیان هەرچەندە دەشێت بەو ئامانجە بێت کە گوایە جەرەک لە یەکسانی هەیە لە نێوانیاندا، بەڵام بەزەقی بەیەکنەگەیشتنی ئەو دوو جەمسەرە نیشان دەدات و بەدوای ئەوەشدا وشەی "هەردووماڵ" جەخت لەوە دەکاتەوە کە شتێک نییە بە ناوی ئەمە، ئەوەش واتای ئەوەیە بەیەکگەیشتن دروست نەبووەو قەناغی دابەان کۆتایی نەهاتووە. هەربەیە ئەمە نە وەکو راناوی کەسی یەکەمی کە و نە وەکو چەمک کە مەبەست لێی یەکبوونە، دروست نەبووە.

ئەمی شاعیر سەرباری ئەوەی باسی بەیەکگەیشتن دەکات، بەڵام دووانەی من / تە خاسەتی دووانییەی خێی لەدەستنەداوە، واتە ئەمان نەبوونەتە یەک گیان، بەڵکو هەشتا دوو گیانن لە دوو جەستەدا. لەپاڵ ئەم دووانەیەدا چەند دووانەیەکی تر لە بنیادی زمانی دەقەکەدا دەبینرێن وەکو دووانەی (گوڵ/ دەک، بەربەیان / ئاوابوون، هەڵفەین / نیشتنەوە – ئاسمانەکی هەورین کە ئەمش مانای وایە هەور ڕەگای فەین نادات و نیشتنەوە کۆتایی بە فەین دێنێت-، دە / ڕەح، شار / چۆڵوانی، دەشت، مەرگ، لۆڵوار/ بیابان، سەرتا / کۆتایی).

ئاشکرایە دووانەی بەرامبەر، یان دووانەی دژ یەکەکە لەو بنەما سەرەکیانەی کە گەردوونی لەسەر ئەفرێندراوەو لەسەر ئەو بنەمایەش هاوسەنگی و هارمۆنیای گەردوون بەرهەمهاتووەو هەرچی بوون و جوڵەو کردارەکی نەو ئەم گەردوونییە بەرهەمی بوونی دووانەی بەرامبەر، یان دووانەی دژە. بە نموونە لەبەرامبەر ژیاندا، مردن هەیە، لەبەرامبەر ڕووناکیدا تاریکی هەیەو...تاد. هەر یەکێک لە جەمسەرەکانی ئەم دووانە بەرامبەر یان دژانە لەم گەردوونەدا بەشێتەوە، ئەوا ناهاوسەنگی دروست دەبێت و هارمۆنیای سروشت یان گەردوون تێکدەچێت و شتەکان ناهاوسەنگ دەبن. لە بارەکی لەوجەرەشدا هەموو جوڵەیەک ڕادەوستێت چونکە هەموو جوڵەو پەرەسەندنەکی هەر توخم و ڕەگەزێک پێیوەندی بە ئەویتری بەرامبەرییەوە هەیە. هیچ ڕەگەزێک بەتەنیا و دوور لە ململانێ و کێبەکێ گەشەناکات، کە ئەمش خاسەتی دووانەی بەرامبەر یان دژەکانە، هەر لەرەوە ئەو چەمکە فەلسەفیەی کە دەڵێت:" تەنانەت دژەکانیش تەواوکەری یەکترن" دەرکەوتووە.

ئەم باسی ئەوە دەکات کە دوای بەیەکگەیشتنییان ئەمان پێکەوە لەگەڵ گوڵدا دەچنن. گوڵ هەمای جوانی و بەنی خۆشە، دەکیش هەمای بەربەست و ئازارو ناشیرینیە. لە ڕاستیدا ئەگەر هەموو سروشت گوڵ بێت، یان بە دەربەینەکی تر ئەگەر هەموو سروشت بریتی بێت لە جوانی

و بۆنی خۆش، دڵشاد بەهایەکی ئۆتۆی نەبێت. واتە لە بارەکی وەهادا، مرۆڤ وەکو ژیرترین ئەفریدەبووی ئەم گەردوونە، دڵشیا نە هەستی چێژی جوانی پەرستی هەبێت، نە هەست بە جوانی بکات، نە هەستی بەنکردنی هەست بەو بۆنە خۆشە بکات. بەڵکو بوونی ناشیرینیە وا لە مرۆڤ دەکات هەست بە جوانی بکات و چێژ لە جوانی وەربگرێت. بۆنی ناخۆش و نادڵگیرو هەستکردن بە ئازاری دەک، هەستی بەنکردنی خۆش و دڵگیری گوڵ دروست دەکات و هەستی حەوانەوەو ئارامگرتن لای مرۆڤ بڕەو پەیدەدات. ئایا بۆچی ئەمان لەگەڵ ناشتنی هەر گوڵێکدا دەکەکیش دەنێژن؟ ئایا لە هوشیاریەوە ئەوە دەکەن، یان لە راستیدا ئەوە یاساکانی سروشتە بە دروستکردنی هاوسەنگی وادەکات لە هەر شوێنەک گوڵێکی جوان بڕوێت نەک دەکەک ڕەنگە چەندین دەک دەوری بدات؟

ئەم ناڕاستەوخۆ باسی ئەوە دەکات کە ئەم دووانە بەرامبەرانە هەمیشە لەبەرامبەر یەکدا بوونیان هەیە، ئەگەرچی ڕاستەوخۆ بەئاشکرا لە ئاستی ئەم دەقەدا ببینرین یان نا، ئەوا لە سروشتدا هەن و لەبەرامبەر یەکتردا پێناسەیان هەیە. ئەم باسی ئەوە دەکات کە ئەم و کەسی بەرامبەر هەمیشە لەگەڵ بەربەیاندا، ئاوابوون دەبینین. ئەمەش ئەوە دەگەیەنێت مادەم بەربەیان هەیە، دەبێت ئاوابوونیش هەبێت، کە ئەم دووانەیەش هاوواتای دووانەی لەدایکبوون / مردنە، کە هیچ کام لەم دوو جەمسەرە بە بوونی ئەویتریان هیچ مانایەکی نییە. هەر بۆیە کاتێ یەک لە دوو جەمسەری هەر کام لەم دووانە بەرامبەرانە، یان دووانە دژەکانی نێو ئەم گەردوونە ببینرێت، جەمسەری دووەمیش وەک بینراو یان نادیار ئامادەبوونی دەبێت.

ئەم بۆیەکگەیشتن وەکو ڕاستیەکی ڕەتنەکراوە باس دەکات و لەوە دەدوێت کە ئەم و ئەو پێکەوە دەفەن، واتە وەکو یەک هەبوو باسی خۆیان دەکات، کە لە هەموو جوڵەیەکدا پێکەوەن و هەر کاتێکیش بجوڵێن بەربەست لەبەردەمیاندا ئامادەیە. ئەمەش ئەوە دەگەیەنێت لەبەرامبەر هەر جوڵەیەکدا وەستان هەیە، هەرچەن لەبەرامبەر هەر فەینەکدا نیشتنەوە هەیە. ڕەکخستنی یاساکانی گەردوون لەسەر بنەمای ئەم دووانە بەرامبەرانە بنچینەی سەقامگیری و هارمۆنیای سروشتە. کە هەرچی ڕەکخستن و سەقامگیری و سازانە کە مرۆڤ ئەنجامی دەدات، دووبارەکردنەوە یان لاسایکردنەوەی ئەوەی گەردوونە.

ئەم ڕایەدگەیەنێت کە پێویستیان بە گوڵەکە دەی هەردووکیان بەڵەنگێنێت و بۆن و بەرامە بە ڕەحیان ببەخشێت. بەڵام نازانێت لە کام باخچە ئەو گوڵە دەدەزنەوە. ئەم سەرباری ئەوەی جارەکی تر لەبری ئەمە ڕاناوەکانی من/ تۆ بەکاردەهێنێت و لەبری دەی ئەمە دەربەینی " ئەم دوو دەی من و تۆ" بەکاردەهێنێت، کە وەکو پێشتر

ئاماژمان بە کرد ئەوش مانای بەیەکنەگەیشتنەو مانەویە لە باری دابەاندا. لە لایەکی ترەو ئەم دەیەوەت دەی هەردووکیان بە گوەک بەنگەنەت، بەگومان ئەمەش لەگەڵ گەوهەری عیشقدا ناگونجەت، چونکە دەی عاشق لە هەموو دەك ناسکترو رەنگی دەی عاشق لە هەموو رەنگەکی تر جوانتر و پاکژترەو ئەو ناسکی و جوانی و رەنگینی و پاکژیە خاسەتی دەی عاشقە، واتە رەنگدانەوەی راستەقینەی ئەو دەیە. بەام ئەم دەیەوەت دە بە گوە رەنگین بکات، واتە بە توخمەکی دەرەکی دە بەنگەنەت، کە ئەوەش خاسەتی بەیاخکردنی هەیە، واتە رووپەشکردن، هەموو رووپەشکردنەکیش جەرەکە لە شاردنەوەی رووی راستەقینەی شتەکان. هەبەت ئەو رووپەشکردن و شاردنەویە بەهیچ شەویەک لەگەڵ چەمکی عیشقدا ناگونجەت. هەروەک بەن و بەرامەی دە دەبە رەنگدانەوەی راستەقینەی دە خەی بەت نەک بە رووپەشکردن پەیبدرەت. دەی عاشق عیشقی لەدەژە، بەنی عیشق خەشترین بەنە، هەر بەم پەیەش دەی عاشق سەرچاوەی بەرهەمهەنانی خەشترین بەن و بەرامەیە.

ئەم لە ئەو دەپرسەت داخە نازانەت ئەم ئەشە لە کەیەو دەستی پەکردووە؟ رەنگە خوەنەر بپرسەت کام ئەش، یان ئەم مەبەستی لە ئەش چییە؟ بەگومان ئەو مەبەستی لە ئەشی سووتانی عیشقە. هەروەک ئەو دیسان پرسیار لە خەرایی زەردبوونی گیایەکی تایبەت و هەکاری بریندار‌بوونی دەنگی باەندە دەکات. ئەش و زەردبوونی گیا بەخەرایی و بریندار‌بوونی دەنگی باەندە، پەکەو کەشەکی نائاسایی ئامادەدەکەن بە ئازارچەشتن، کە ئەویش کەشی عیشقە، بەام ئازاری عیشق لەناخدایەو تەنیا عاشق و مەعشوق هەستی پەدەکەن و تەنیاش ئەوان دەسووتەنەت و دەشەت عاشقی راستەقینە بە سووککردنی ئازارەکانی بە وشە، یان بە ئاماژە گرانی و سەختی ئازارەکەی بە دەرەوەی خەی دەرببەت. دەشە ئەمیش لەرەدا بە هەمان ئامانج باسی ئازارەکانی خەی بکات و لە رەگای باسکردنی بەیەکگەیشتنەو ئەویش وەکو هاوبەشی ئازارەکانی خەی وەنا بکات.

ئەم بەناوی خەی و ئەوەو قسەدەکات و واینیشان دەدات کە پەکەو هەندە هەنگاویان ناوە، بەام لەو کەشەدا کە ئەو لە دەربەینەکانیدا وەکو کەشەکی ناجەرو ناهەموار وەنای دەکات بە ئەویە کە ئەوسەری شتەکان نیشان بدات و بەت سەرباری ئەوەی بەیەکگەیشتووین، بەام شتەکان لەم گەردوونەدا هەموویان ناجەرن. ئەو ناجەرییەش دەشەت پەیوەندی بە ناکارایی ئەمانەو هەبەت بە دەرخستتنی شتەکان وەکو ئەوەی لە راستیدا هەن و وەکو ئەوەی لە راستیدا روویانداوە، یان روودەدەن. ئەمان دەنە بەر دەروازەی شار، بەام لەبری خەک و ژیان و قەرباغی، ئەمان شارەکی چە دەبینن. چە ئاوەناوەکە بە وەسفی بیابان یان شوەنەک بەکاردەت کە ژیانی

تەدا نەبەت. کاتە ئەو شار، کە دیارە شارەکی ناسراوە بەچەە باس دەکات، مەبەستی ئەوەیە ئەو شارە ژیانی تەدا نییە. یان کاتە روو دەکەنە دەشت و مەرگ و لەەەواری نیشتیمان بیابانەک دەبینن. دەشت و مەرگ و لەوەەگا دەلالەتی کشتوکاە و بەرهەمهەنان و پەداویستیەکانی ژیان هەەدەگرن، بەەام دەشت و مەرگ و لەوەەگای نیشتیمان بیابانەکی فراوان و بە کەتایین، واتە ژیان و زیندەگانیان تەدا نییە. ئەم لە خەیاەدا یەتەپیای بەیەکگەیشتن دروست دەکات و پەکەوە لەگەە ئەودا گوە دەچەنن، بەرەبەیان دەبینن، دەفەن، بەەام دەک و ئاوابوون و نیشتنەوەش دەتە بەردەمیان. بە دوای گوەکەدا دەگەەن دەی هەردووکیانی پە رەنگ بکەن و بەن و بەرامە بدات بە رەحیان، بەەام لەوە ناچەت گوەکی لەوجەریان دەستبکەوەت. بەیە ئازارەکان بەردەوام دەبن و شار چەەوانی و دەشت و مەرگ و لەوەەگاش بیابانەکی فراون دەبەت. هەموو ئەمانەش لە ئاستی قوەتری دەقەکەدا دەلالەتی ئازارو ناکارایی و وشکی و بە بەرهەمی و ئاوابوون، واتە مردن یان لەناوچوون هەەدەگرن. لە کاتەکدا ئەگەر ئەم / ئەو بەیەکبگەیشتناتە مانای کەتاییهاتنی ئازارو وشکی و بەبەرهەمی دەبوو ، ئاوابوون رووینەدەداو گوە بەسەر دەکدا زاە دەبوو، گەردوون بە هەمیشە لەبارو کاتی بەربەیاندا دەمایەوە، کە مانای لە دایکبوون و بەردەوامی ژیانە.

ئەم باسی زەردبوونی گیا دەکات. ئەگەر ئەمان بەیەکبگەیشتنایە، گیا کە نموونەی زیندەگانی و ژیانە زەرد هەەندەگەەا، شار ئاوەدان دەبوو، دەشت و مەرگ و لەوەەگا شین و پاراو و پەشتەو پە بەرهەم دەبوون. ئەو کاتەش ئازار کە توخمی مەرگ و مەرگدەستیە بوونی نەدەما و ئاسودەیی و بەختەوەری کە توخمی ژیان و ژیاندەستین هەژموونی دەکرد. هەر ئەمەش کەشی بەیەکگەیشتن و پەکەوەبوونە، چونکە بەیەکگەیشتن لەگەە خەیدا و لە هەناوی خەیدا ماکی بەرهەمهەنان و لەدایکبوون هەەدەگرەت، نەک ئاوابوون و کەتاییهاتن. کەواتە سەرباری ئەفراندنی یەتەپیای بەیەکگەیشتن لە لایەن ئەمی قسەکەر، یان شاعیرەوە ، بەەام تەنانەت لە سنووری خەیاە و لە جوگرافیای ئەو یەتەپیای بەیەکگەیشتنەشدا کە دروستی کردووە ئاراستە ژیان و عیشق و ئەوین نابینرەت، بەەکو کەشی قەەمەوی ئەو یەتەپیای بەیەکگەیشتنە کەشی دابەان و پەرتبوونە کە کەشەکی تراژیدی و مەرگەساتیە.

لە دەقەکەدا هاتووە:

ئەمە وەرزی بیست و چەندەمینە من و تە،/ هاژەی رووبارەکەی ناو دەمان دەشارینەوە،/ لووتکە بەفرینەکانی خەیاە دەشارینەوە،/ زەریا شینەکانی خەون پەنهان دەکەین،/ ناهەەین کەسەک / چاوی بە

برینەکانی ڕەحمان بکەوێت و ناهێنین / کەس گوێی لە گریانی تەمەنمان بێت؟/ تا کەی بە دەم شنەبای ئەوارانەوە پێ بکەنین؟/ تا کەی رووی خۆش پیشانی دارو دەوەن بدەین؟/ چەندەکی تر دەتوانین ناوی ئێم سووتانێ نەهێنین؟/ چەندەکی تر دەتوانین ناوەک لێم سووتانێ نەنین؟/

ئەمی شاعیر یان قسەکەری دەقەکێ بەردەوامێ لەسەر وانیشاندانی ئەوەی کە ئێم و ئێو کەتاییان بێ سەردەمی دابڕانی نەوانیان هێناوە، بەڵام هێشتا لە رووی بنیادی زمانەوە لە دەقەکەدا راناوی ئێمە جێگای راناوەکانی من / تە-ی نەگرتووەتەوە. ئێمە سەرباری ئەوەی " تە" تەنیا وەکو راناوی کەسی دووەمی تاک ئامادەبوونی هەیە، کە لەسەر زمانی ئێمەوە ناودەبرێت، ئەگینا لە رووی وەڵامدانەوە، یان لە ڕێگای دەربینی وەڵامکەوە ئێو ئامادەبوونێ ناسەلمێندرێت و بوونی نییە. هەربۆیە لە جوگرافیای دەقەکەدا ئێم قسە دەکات، لەکاتی دابڕاندا بەناوی خۆیەوە و لێو کاتشەوە کە بەبێ هیچ گەڕانکارییەک لە بنیادی زمانی دەقەکەدا پێیوەست بێ کەسی بەرامبەر، ئێم لە چوارچێوەی خۆیدا کەتایی بە قەناغی دابڕان دەهێنێت و لەڕێ بەدواوە بە ناوی هەردووکیانەوە قسە دەکات، بەڵام لە بنیادی زمانی دەقەکەدا وەکو گوتمان ئێمە شوێنی من/ تە ناگرێتەوە. لێم چەند دێڕێی سەرەوەدا، سەرباری ئەوەی پێشتر باسی بۆیەکگرێیشتن دەکات، بەڵام لەڕەدا بەناوی هەردووکیانەوە لە چەند وێنەیەکی جواندا کە لەکچوون بەرهەمی هێناون باسی ئەوە دەکات کە ئێمان ماوەیەکی دوورودرێژە شتەکانی ناخیان دەشارنەوە. کە لێم وێنانەدا بەرجەستە دەبن (هاژەی رووباری ناو دێ، لوتکە بەفرینەکانی خەیاڵ، زەریا شینەکانی خەون)، هەموو ئێم وێنە جوانانە بەمبەستی ئەوە داڕژراون کە شاردنەوەی ئەوەی لە ناخدایە لە حەزو ئارەزوو، لە خواست و ویست، لە خەیاڵ و خەون بگەیەنن ئەنجام. لەبەرامبەر ئێم شاردنەوانەدا، کە ئێم وای نیشان دەدات ئێمان عیشقەکیان لە دەرەوەی خۆیان دەشارنەوە، بەڵام لە ئاستی قوڵتردا ئەوە دەبینرێت ئێمان حەزو ئارەزوو، خەیاڵ و خەونیان بە یەکتری لەیەکتری دەشارنەوە. دەشێت لەڕەدا ئەو پرسیارە سەرهەڵبدات: ئایا ئەگەر ئێمان عیشقی یەکترن، بۆچی عیشقەکیان، حەزو ئارەزووەکانیان، خەون و خەیاڵەکانیان لەیەکتر دەشارنەوە؟

هەروەها ئێمان بواری ئەوە نادەن کەسێک ئاگاداری خێم و ئازار و ژانەکانیان بێت. ئێمان نواندن دەکەن، لە کاتێکدا ئازار ناخیان دەخوات، ڕەحیان پڕە لە برین، ژیانیان پڕە لە گریان، پێکەنین و ئاسودەیی و بەختەوەری بە دەرەوەی خۆیان نمایش دەکەن. ئایا ئێمە تەنیا گرفتی ئێمانەوەکو دوو کەس کە نەدەتوانن نهێنیەکانیان بە

یەکتر ئاشکرا بکەن، نەدەتوانن رووی راستەقینەی خۆیان بە دڕندەی خۆیان نیشان بدەن؟ لە کاتێکدا لە پانتایی دەقەکەدا ئەمی قسەکەر وەکو دوو عاشق نمایشی خۆیان دەکات، بەڵام وەکو دڕندەکەوەت هەریەکەیان لە جەمسەرێکن.
بگومان مرۆڤ بە هەی ئەو سنووربەندییانەی دەوری داوە وەکو سنووربەندی رەفتاری و نەریتی و ئایینی و کۆمەڵایەتی و دەروونی و بەهەی سەرکوتکردن و لاوازی کەسێتی و باڵادەستی من- ئیگۆ- بەسەر تە- ئیدا- یان باڵادەستی رووبەری ئاگایی بەسەر رووبەری بە ئاگایدا لە پێکهاتەی مێشک یان عەقڵی مرۆڤدا، شتەکان حەشار دەدرێن و مرۆڤ بوویەکی خۆپارێزو پێیەوی سنووربەندی و یاساو رێساکان دەکات و ئەوش هەکارێکی سەرکیە بە ئەوی سەرباری برین و ئازارو ڕوخانی ناوەوە، لە دڕندەیا نمایش بکات و خۆی وانیشان بدات کە ئاسودەو بەختەوەر و بە کەشێیە. هەر ئەوش وای لێدەکات شتەکان بشارێتەوە. ئەم دوای باسکردنی حەزو ئارەزوو، خەون و خەیاڵ و ئازارو ژانەکانیان، دوای باسکردنی رووی ناڕاستی ئەوی هەیە، دەپرسێت، ئایا تاکەی دەتوانن باسی ئازارەکانیان نەکەن، تاکەی دەتوانن ناوەک لەو سووتانە نەنێن کە مەبەستی عیشقەکەیانە. بگومان لێرەدا ئاماژەیەکی ناڕاستەوخۆ هەیە بە نەبوونی ئیرادەو توانا بە نیشاندان و درکاندنی شتەکان وەکو ئەوی لە راستی و لە واقیعدا هەن. ئەمش دیسان خاسێتەکی باو و باڵادەستی مرۆڤ و بشەکی هەرە فراوانی ژیانی مرۆڤایەتی لەسەر بنەمای ئەم شاردنەوەو پەردە لەسەرنانە بنیادنراوە. کە ئەمش هاوتایە لەگەڵ ئەو یەتەپیایەی کە ئەم لە دەقەکەدا بە کەتاییهێنان بە دابڕان و بە نیشاندانی بەیەکگەیشتن لەگەڵ ئەودا دروستی دەکات.
ئەمی شاعیر دوای ئەوی هیوا دەخوازێت کە بتوانن ناوەک لەو سووتانە بنێن، پەنجەت لەو رووەوە ئومێدەکی ئەوتەی نەبێت. ئەو بەئومێدیش لەخەیدا گومان دەخاتە سەر شوناس و هەکاری ئەو سووتانە، کە دیارە وەکو ئەو دەیەوێت و پەداگری لەسەر دەکات هەکاری ئەو سووتانە عیشقە، بەڵام لە راستیدا پەیوەندی دوو عاشق وەکو ئەوی دەبێت و پەویستیشە لە بنیادی زمانی دەقەکەدا بەرجەستە ناکرێت و تەنیا لە ڕەگای خەیاڵ و دروستکردنی یەتەپیای بەیەکگەیشتنەوە هەوڵدەدرێت بوونی عیشقەکی لەوجۆرە بسەلمێنرێت. کەتایی دەقەکە زیاتر رووناکی دەخاتە سەر بەئومێدبوونی ئەم لە ناونانی ئەو سووتانە. وەکو لە دوا بەشی دەقەکەدا دەبینرێت:
لە پەنجەرەی چاوەوانییەوە / دەوانینە ئەو رووبارانەی بە لاماندا تێدەپەڕن،/ ئاوەکمان لە نادەنەوە و گوڵە خشی ناپرژێنن / بەسەر گوێی ژاکاوی رووماناڵ/ لەو باندانە ورد دەبینەوە،/ سەرهەڵدەگرن،

روو دەکەنە چەپایی ئاسمان و/ جریوەیەکیش نابەخشنە چەوانیی خەیاڵمان./ چ بایەک دەتوانێ / ئەم دەسماڵە ڕەنگاوڕەنگانەی بیرەوەریمان / بنەتە لەرینەوە؟/ چ وەرزێک باخی تاسەو چاوەڕوانیمان دنەتە بەر؟/ چ مەمەک / تاریکیی حەوتساڵەی ڕەگای نەوانمان دەوەنەتەوە؟/

ئیستا منی قسەکەر بە ناوی خەیی و ئەوی بەرامبەریەوە قسەدەکات و بەردەوامە لەسەر وانیشاندانی ئەوەی کە بەیەکگەیشتوون و بوونەتە ئەم. ئەوەش لە ڕەگای بەکارهێنانی ڕاناوی لکاوی کەسی یەکەمی کە-وە نیشان دەدات کە بریتیە لە (ن، ان، م-ان). بەڵام لەم بەشەدا کە دوا بەش و کۆتایی دەقەکەیە، ئەم بە بەئومێدیەوە دەڕوانێتە هەموو ئەو شتانەی لە دەوروبەریاندان، لە هەموو ئەو جوانەی لە دەوروبەریاندا ڕوودەدەن. هیچیان نە جوڵەیەک دەکەن لەبەرژەوەندی ئەمان بێت، نە هیچ بایەخێک بە ئەمان دەدەن. نەهیوایەک لەو شتانەدا دەدەزنەوە، نە تروسکەیەک بەدیدەکەن تاریکایی ڕەگایان ڕووناک بکاتەوە ئومێدەکی گەیشتن بە ئایندەیان پێبدات. ئەمان بە ئومێدو چاوەڕوانیەوە دەوانن ڕەگاکردنی ڕووبارەکان، بەڵام ڕووبارەکان ڕەگای خەیان دەکەن بەبێ ئەوەی هیچ بایەخێک بە ئەمان بدەن. تەنانەت ئەو باڵندانەشی کە بەرەو قوڵایی ئاسمان سەری خەیان هەڵدەگرن بە جریوەیەکیش شتێک لە چەواڕوانی خەیاڵی ئەماندا تەمار ناکەن.

سەرئەنجام ئەم لە بەئومێدیەکی قووڵەوە پرسیار دەکات، جۆرە پرسیارێک کە بە وشەی پرسیاری " چ" دەپرسێت. بەگومان لە وەاڵمدانەوەی ئەو پرسیارانەدا کە بە وشەی پرسی دەکرێن وەکو وشەکانی" کێ، کەی، لە کوێ، چون، چ، چی،.." لە وەاڵمدا چاوەڕوانی پێدانی زانیاری نوێ لەبارەی پرسیار لەبارەوە کراو دەکرێت. بەڵام لە پرسیارەکانی ئەمدا سەرباری ئەوەی بە وشەی پرسی " چ" کراون، چاوەڕوانی زانیاری نوێ ناکرێت، چونکە ئەو پێشخانەی پێش بەرزکردنەوەی پرسیارەکان ئامادەی کردووە، دنیایی لە وەاڵمی نەرێی پرسیارەکان دەکاتەوە. ئەو دەپرسێت: چ بایەک دەتوانێ ئەم دەسماڵە ڕەنگاوڕەنگانەی بیرەوەریمان بنەتە لەرینەوە؟ وەاڵمی چاوەڕوانکراو ئەوەیە کە هیچ بایەک ئەو توانایەی نییە. چ وەرزێک باخی تاسە و چاوەڕوانیمان دنەتە بەر؟ وەاڵمی چاوەڕوانکراو ئەوەیە کە هیچ وەرزێک ئەوە ناکات. چ مەمەک تاریکیی حەوتساڵەی ڕەگای نەوانمان دەوەنەتەوە؟ وەاڵمی چاوەڕوانکراو ئەوەیە کە هیچ مەمەک نییە ئەوە بکات.

ئەم باسی ئەوە دەکات کە جوڵەی هیچ کام لەو ڕەگەزانەی سروشت ئەو ناویان دەهێنێت لە بەرژەوەندی ئەمان نییەو هیچ شتێکی ئەم سروشتە

لەگەڵ خواست و ویست و خەیاڵەکانی ئەماندا ڕەک و سازاو و هاوهەڵوەستە نییە. ئەوەش ئەمانی خستووەتە گەشەی تەنیایی و دابڕانەوە، ئەویش ئەو دابڕان و تەنیاییەیە کە ئەم خەی لە دەستپێکی دەقەکەدا باسی دەکات، بەڵام دواتر تێی خەیاڵی فراوان دەکات و یەتەپیایەک دروست دەکات کە یەتەپیای کەتاییهاتنی دابڕان و بەیەکگەیشتنی ئەمانە، کە تا ئەو کاتەو دواتریش لە بری ئەمە بە من / تە باسی خەی و ئەوی بەرامبەر دەکات و وەکو ئاماژەمان بە کرد ئەوەش مانای نەگەیشتنە بە قۆناغی بەیەکگەیشتن. ڕاستە ئەم لە جوگرافیای یەتەپیاکەیدا باس لە بەیەکگەیشتنەکی تەواو دەکات، بەڵام مانەوە لە چوارچێوەی ئەو یەتەپیای بەیەکگەیشتنەدا بە هەتاهەتایە بەردەوام نابێت. هەر بۆیە لە کەتایی دەقەکەدا تەمی ئەو خەیاڵەی سنووری یەتەپیای بەیەکگەیشتنی چنیبوو، پەرش دەبێتەوەو ئەم دەگەڵتەوە بە ئەو بارە ڕاستەقینەو واقیعیەی کە تیایدایە، ئەویش باری تەنیای و دابڕانە. پەدەچێت ئەم لە خەیاڵدا بە دەربازبوون لە باری تەنیایی و دابڕان ئەوی دروستکردبێت و دیسان لە خەیاڵدا پەیوەندی عیشقی بنیادنابێت و بە ئەو عیشقە خەیاڵیەش سووتا بێت. دەشێت نەتوانینی ناونانی ئەو سووتانە کەدەرئەنجامی ئەو عیشقە خەیاڵی یان وەهمیە، بگەڕێتەوە بە نەبوونی ئەو عیشقە لە سەر زەمینەی واقیع. بەگومان ئەگەر ئەو عیشقە لە ڕاستیدا هەبێت، هیچ پەویستی بە شاردنەوەو بەوە نییە لەناوهەنانی بترسن، چونکە عیشق ڕاستیە، هەموو ڕاستیەکیش ڕووتەو ڕووپەشکراو نییەو بە ڕووپەش و دەمامک ناشارێتەوە.

کەواتە لێرەدا دەگەیین بەو ئەنجامەی کە ئەوەی لەم دەقەدا ناتوانرێت ناوبهێنرێت، یان ناوی لە بنرێت سووتانیک نییە کە دەرئەنجامی عەشقەکی ڕاستەقینە بێت، بەڵکو سووتانەکە دەرئەنجامی تەنیایی و گەشەگیری و ڕووپەشکردنی ئەو تەنیایی و گەشەگیرییەیە بە عیشقەکی لە خەیاڵدا دروستکراو بە مەعشوقەکی وەهمی. ئەوەی دەسووتێت ئەمی قسەکەرە، کە لە تەنیایی و دابڕاندا دەژی. ئەوەی دەیسووتێنێت نەتوانینی داننانە بە ڕاستی تەنیایی خەیداو هەوڵدانە بە شاردنەوەی ئەو تەنیاییە لە ژێر دەمامکی عەشقەکی لە خەیاڵدا دروستکراو.

دیکتاتۆریەت لە ئێران.. سەرهاوکێ لە کۆتایی!...
عەبدولڕەحمان گۆرکی

ئێران شۆنی دیکتاتۆریەتە نییە و خەڵکی ئێران خوازیاری حکوومەتکی نیشتمانی و جەماوەرین. ئەمە بنەمای خەبات بووە هەر لە سەرەتاوە تا ئێستا و بەردی بناغەی حکومەتی داهاتووی ئێرانە. بناغەیەک کە هەموو چین و توێژە جیاجیاکانی خەڵکی ئێران، بە ئاماژەی نەتەوەیی و مەزهەبی و سیاسییەوە، لە ژێر چەترێک کۆدەکاتەوە.
ئەم بنەمایە هەرچەندە خەڵکی ئێرانی لە دەوروبەری خۆی یەکخستووە، بەڵام لە بەرەی بەرامبەردا، دەسەڵاتی دیکتاتۆریەت و پاشماوەکانی دیکتاتۆریەتی پێشوویشی لە یەکتر نزیک کردۆتەوە. ئێوان لەبەردەم خەڵکی ئێراندا ڕیزیان بەستووە و هەریەکەیان بە جۆرێک لە جۆرەکان، بەدوای مانەوەی سیستەمێکی دیکتاتۆری دا دەگەڕێن! یەکەمیان بە سەرکوت و لە سێدارەدان و کوشتن و تەقاندن و تیرۆر و تاوان و تاڵانکردن و ئێویتریان بە پشتیوانیکردنی ئێوەی یەکەمیان و لە ژێر دروشمی ئێپارتیسیۆن و دژایەتیکردنی درێژەنانی ئێوەی یەکەمیان! دەخەکی ئاڵۆزتر کردووە!
بەگومان هەکاری دیکەش هەن کە دەخەکیان ئاڵۆزتر کردووە. بەڵام ئەمە زەمینەی ڕاستەقینەی ئێو پشهاتانەیە کە لە ئێستادا لە پێوەند لەگەڵ ئێراندا ڕووددەن. لە ریزی پشەوەی خەباتی خەڵکی ئێراندا، ڕەکخراوەکی پشەنگ هەیە کە لە مێژە لە لایەن خەڵکەوە پاپشتی کراوە و ڕێی سەرکی گەڵاوە لە داشتنی خەڵاگریان و هەروەها پکهێنانی تاکە هێزی ڕکابەری ژەمی دیکتاتۆریی ویلایەتی فەقیهی، واتا ئێنجوومەنی نیشتمانی موقاومەتی ئێران.
هەنگاوکی مێژوویی و گرنگ
ئەم ئەنجوومەنە لە هەنگاوکی مێژوویی و بوێنە و لەم دواییانەدا، ناوی زیاتر لە (33000) کارمەندی گرتووخانەکانی ژەمی ئێران و لەوان سەرڕك و ئێشکنجەدەر(بازجو) و مەئمووڕانی ئیتلاعات و جەبەجەکارانی سزای ئیعدام، لەگەڵ (22000) وێنەی بڵاو کردەوە که کاربەدەستانی ژەمی ئێرانی تووڕە کرد. بەگومان ئەم کارە، یەکەم هەنگاوی موقاومەتی ئێران نەبووە بە ئاشکراکردنی زانیاریەکانی ڕژەمی ئێران و پشتریش، موقاومەتی ئێران پرۆژە ئەتەمیەکانی

ژیمی لە سەرانسەری جیهان لە قاودا، کە لەلایەن بەرپرسانی باڵای دەسەڵاتە زلهەزەکانی جیهانەوە پشتەاست کرایەوە و ئەگەر ئەو کارەی نەکردبا، ئەوە ئەستا کەمەگەی نەودەوەتی لە دەخەکی زەر بە ئازاردا دەبوو.

ئەنجوومەنی نیشتمانیی موقاومەتی ئەران لە هەنگاوەی ئەم دواییەیدا ایگەیاند: "ەکخراوی زیندانەکان، یەکەکە لە ترسناکترین و تاوانبارترین ئەرگانەکانی فاشیزمی ئایینیی دەسەڵاتدار لە ئەران تایبەت بە سەرکوت و ئەشکەنجە و ئەعدام". دوابەدوای نیگەرانییەکانی کەمەگەی گشتی نەتەوە یەکگرتووەکان لە (٦٨)هەمین بەیارنامەی خەیدا، کە لە ٢٥ی سەرماوەزی رابردوودا پەشەلکارییەکانی مافی مرەڤ لە ئەرانی شەرمەزار کردبوو، "بەرپرسی ئەنجوومەن داوای لە لەژنەی ئاسایش و دژەتیرەر کرد تا راستییەکانی تایبەت بە دادوەریی رژەم لە ئەران و بە تایبەت ئەوەی لە ناو زیندانەکانی رژەم لە ئاادایە، کەبکرەنەوە و بخرەنە بەردەستی خەک و نەتەوە یەکگرتووەکان و ەکخراوە نەودەوەتییەکانی مافی مرەڤ بە ئەوەی جیهان بزانەت لە ئەران چ ەوودەدات".

لەم ئاشکراکردنەکەدا، ناوی (١١٦٩) کەس لە ئەندامان و بەرپرسانی ەکخراوی دادوەریی ویلایەتی فەقیهی و لەوانە لیستی ناوی (223) بەرپرس و سەرکردە، پیاوکوژانی ئیتلاعات و جەبەجەکاری سزاکان، وەک کارناس، ئەندامانی بارەگای ناوەندی و ژمارە تەلەفونەکانیان و ژمارەی تەلەفەنی ناوخەیی و ژمارەی فاکس و (100) وەنەیەکی دەزگای دادوەری ژەم لە (23) پارەزگای ئەران و هەروەها ناوی (2273) زیندانیی سیاسی و عەقیدەتی لە دەزگای دادوەریی رژەم، لە قاو دراوە.

نموونەیەک لە لیستەکی "زەر نهەنی"، کە ناوی زیندانیانی اپەینی خەکی ئەران دژ بە حکوومەتی لە خە گرتووە، بەشەکە لەو هەنگاوە و بەو پەیە، جگە لەو (267) زیندان و گرتووخانە و ئوردوگا و ناوەندی چاکسازیی سەر بە رەکخراوی زیندانەکانی رژەم لە مانگی پووشپەی ساڵی 2020 (1399)، هەزی ئینتیزامی (159) گرتووخانە و وەزارەتی ئیتلاعات (147) ناوەندی دەستبەسەرکردنی جیای هەبووە.

بەپەی ئاماری نووسینگەی زیندانەکان، (5197) کەس لە ژەر سزای لەسەدارەداندان. لە ساڵی ١٣٩٩دا (107) کەس سزای بەینەوەی ئەندام و (51) کەس سزای بەردبارانکردنیان بە دەرکراوە و (60) کەسیان، کە سزای لەسەدارەدانیان بە دەرکراوە تەمەنیان لە ژەر ١٨ ساڵیدایە.(5370) کەس کە سزای ئیعدامیان بە دەرکراوە کەسانەکن کە بابەتی سیاسی تەکە بە پەستی تاوانی ئاسایی کراوە.

ئەنجوومەنی نیشتمانیی موقاومەت لە باوکردنەوەی ئەم

زانیارییاندا ئاماژ بو دکات کە لە ئستادا زیاتر لە (48000) زیندانی هەن کە بریاریان بە درنکراو و(بلاتکلیف)ن و (5398) کەسی بیانیش زیندانی کراون کە شارومەندی وەاتانیترن.
لەم ئاشکراکردنەدا لیستی (12) ملیەن زیندانی هاتوو لە ئاپرەی (85) کەسی ئەرانیدا. (لە 30ی خەرمانانی ١٩٨١ و تا 16ی بانەمەی 2022) کە (٥٧٩٠١٥) کەسیان لە ژنان پەکهاتوون. تاوانی دەستنیشانکراوی (8762) زیندانی لە مانگی بەفرانباری 2017 بەدواوە، بریتی بوو لە: سووکایەتیکردن بە وەلی فەقە، بەشداریکردن لە ئاەزییەکان، سووتاندن و لەناوبردنی لافیتە (بەنەر) و تابلەی (بیلبەرد) دەزگاکانی حکومەت و وەنەی ەبەرانی ەژیم.
بەپەی "ەاپەرتەکی نهەنی و بەاونەکراو" کە لە مانگی خەرمانانی 2015 تەنیا بە ئەندامانی کابینەی "حەسەن ەوحانی" ئامادەکراوە، "ساەانە نزیکەی (600) هەزار کەس دەخرەنە بەندیخانەکانەوە" و "(2) ملیەن و (400) هەزار خانەوادە تووشی کەشەی زەری دەبنەوە". لەم ئاشکراکردنەدا دوایین خشتەی کەدکراوی (325) زیندان و گرتووخانەی سەر بە ەکخراوی زیندانەکان لە دەساەتی دادوەریی رژەم لە 31 پارەزگادا ەاگەیەندراوە.
وەرزی هەمەتی خەک بە سەر دەساەتی دیکتاتەرییەت!
لە وەرزی هەمەت بە سەر دیکتاتەرییەتی ئایینیی دەساەتداری ئەران و دەنگدانەوەی دروشمی ەووخاندن لە ئەران و دەستبەسەرداگرتنی کەش و هەوای شارەکان و هاوکات لەگە ئەمەیش، ئاشکراکردنەکانی موقاوەمەتی ئەران، ەژ نییە یەکینەکانی شەش و لایەنگرانی موقاومەت لە سەرتاسەری ئەراندا دەست بەسەر تە و و کامەراکانی کەنتەکردندا نەگرن.
لە رەژی 12ی خەرمانانی ئەمسا و لە سەروبەندی ساەیادنی مردنی (خومەینی)دا، شانەکانی شەش لە ئەپەراسیەنەکی بەرفراواندا، دەستیان گرت بە سەر کامەراکانی چاودەریکردن لە شارەوانیی تاران و دەزگای "تارانی من" و کامەراکانی چاودەریکردن بەسەر گەی (خومەینی)وە و هەروەها بارەگای ئیبراهیم رەئیسی (ناسراو بە جەلادی67)، وەزارەتی ئیتلاعات، سوپای پاسداران و هەزی سەرکوتکەری ئینتزامی و گەستانی(بەهەشتی زەهرا) کە بە گشتی (5138) کامەرای چاودەریکردنن.
ئەگەرچی ئەم کامەرایانە لەژەر کەنترەی شارەوانی تاراندا بوون، بەام لە راستیدا لە خزمەت (بیتولعەنکەبوت)ی وەلی فەقیهی، واتا عەلی خامنەیی و ئیبراهیم ەئیسی (سەرکەماری رژەم) و سوپای پاسداران و دەزگای سەرکیی سەرکوتکردنن لە ئەران.

ەاپۆینی سەرتاسەری خەڵکی ئێران لە سەرەتای بەهاری ئەمساڵەوە بە هەی بەرزبوونەوەی نرخی خۆراک دەستی پێکرد و بە هووخانی بینای مەترپۆل لە ئابادان، و ئاشکرابوونی ەەی سوپای پاسدارانی خامنەیی لەم تاوانەدا گەیشتە لوتکە.
ئەم ئۆپراسیۆنە لەبەر ئەوە زەر گرنگە کە لە گەرماوگەرمی ئەم ەاپۆینەدا رووی دا و هاوکاتە لەگەڵ ساڵیادی مەرگی (خومەینی) و هەروەها ئامادەباشیی هێزەکانی حکومەت، کە لە ەاستیدا گورزێکی قورسە بە سەر پێکهێنەری سانسەر و سەرکوتی دەسەاتی ئاخوندی.
خەڵکی ئێران بەسەر دیکتاتۆریەدا سەردەکەوێت!
لە دەخێکی وەها گرینگ و چارەنووسسازدایە کە پاشماوەکانی ڕژێمی (محەممەدەزا شای پەهلەوی) لەگەڵ ەەژیمی دەسەاتداری ئێراندا هاودەنگن و بە وتەی ەەبەری شەڕشی ئێران، بەەەز مەسعود ەەجەوی "شا و ئاخوند دەیانەوێت بەسەر خەڵکدا فەڕز بکەن کە ئەوە غەەەتتان کرد شەشتان کرد دژ بە ڕژێمی شا!". بیرەکەی شەڕش و ڕووخاندنی دیکتاتۆریەت و وابەستەیی لە مشکدا بسڕنەوە!.. ەابردوو ڕەیشت و پەند لەم کارەتان وەربگرن و بە عەلی خامنەیی و ڕژێمی ستەمکاری رازی بن. دوور بکەونەوە لە شەڕش و بیری لێناوبردنی دەسەاتی ئاخوندی و سووتاندنی هەماکانی بخەنە لاوە. لە حەسرەتی ەابردووداو بسووتێن و لەگەڵ دەسەاتی ئێستادا بسازێن، بەەام سەیری داهاتوو مەکەن." بەەەز مەسعود ەەجەوی وتیشی کە نەوەی ئێمە "لەژێر ئاەای نە شەخ (واتا ئاخوند) و نە شا بە ئازادی خۆشا و دەستی بە چەک برد و چەکی هەڵگرت و بەرخۆدانی هەڕبژارد" و وتیشی: "هیچ هێزێک لە جیهاندا ناتوانێت پێش بە ەاپۆین و سەرکەوتنی خەڵکی ئێراندا بگرێت". "
بە ئاوەدانەوە لە ڕووداوەکانی چەند مانگی ەابردووداو، ئەو ەاستیە دەردەکەوێت کە لە نێوان دوو بەرەی دژ بەیەکدا، شەڕشکی قورس لە ئێران لە ئاەادایە. لە لایەک، هێزەکانی دوو دیکتاتۆری شا و ئاخوندان و پشتیوانانی کەلەنیالیستیان، کە ڕووی ئاشکرایان، دوژمنایەتیکردنە بەرانبەر بە سەروەری نەتەوەیی و جەماوەری و، لە لایەکی دیکەوە، موقاومەت و خەڵکی ئێران، کە بە دڕووشمی "نا بە شا و نا بە شەخ" بەیاریان داوە ئەم دیکتاتۆریەتەی ئێستایش فەی بدەنە زبڵدانی مێژووەوە و خواست و ویست خەیان بخەنە سەر کورسی، و ئێران بخەنەوە سەر جیگەی ڕاستەقینەی خۆی لە کەمەگەی نەوەوەتیدا. وەک دیمەنێک کە مانگی جەژەردانی ئەمسالدا بینیمان کە گەیشتە لووتکەی خۆی!
کەتایی

عەبدولڕەحمان گەورکی
نووسەر و لێکۆڵەری سیاسی

سێ شیعری بێناونەکراوەی جەلالی میرزا کەریم

لە ئازی دووری

وەك ئەو گوڵەم
خەریکی سیسبوون و هەڵوەرینم
لە چلەی هاوینا
تینووی یەك تنوکە ئاوم
ئارەزووی دیتنت ئەکەم
ئەی ئەوگیانەی
بەهاتنت!
بیابانی هەڵقرچاوی گەرمی ژینم
ئەکەیتەوە وەرزی بەهار.
***
من لە خۆزگەی بینینیەوە تا
ئوقرە و ئارامم لەبەر هەڵگیراوە
کەچی ژیلەی دوورکەوتنەوەت
جارێکی تر بەبای نائومێدی
گەش ئەبێتەوە و ئەبێتە پشکۆ
بە یادگارا ئەچڕێ
بەڕووی خەماویما ئەپژڕێ
ناچار هەمدیس
وەك جارانم
لەگەڵ یادا، ئەبمە هاوڕەم
شەو و ڕۆژم
هەر خەمە و خەم.
***
بەڕام تیشکی یەك تۆز بێوا

هەمیشە ئەمەنێ و ئەمبا
بۆ خولیایەك
بۆ دنیایی بۆوایەك
كە نەك ئێستا.. بگرە سبەی
گیانە! ئەبێ هەر پێم بگەی.
***
باخڕ هەبێ
گوڵەی باخمان بپشكوێ
ئەو ساكە بەیەكترئەگەین
جوانی سروشت تڕ ماچ ئەكەین
بەستەی زیندووی دڵمان ئەڵێین
بەرەو بەهەشت هەنگاو ئەنێین.
1968

-_____

نەمری خڕ

نازانم بۆ؟
خڕ پیرنابێ، قەت نامرێ
بۆچی تیشكە زێینەكانی كزنابێ
ناكوژێتەوە..
بۆچی هەردەم..
بەری ئاسۆش بگیرێ بەتەم
ئەم هەر هەڵدێ
بۆچی ئەگەر
سەراپای زەوی.. بەرگی ڕەشی پۆشیبێ؟
چیا تاریك
گۆماو لیتە
گوێ تەزیوی ژڕ بەفربێ
خڕ هەر هەڵدێ
بۆچی ئەگەر، ئێمەی مرۆڤ
بگرین.. بگرین
فرمێسك لەچاومان قەت نەسڕین
كەچی هێشتا خڕ
وەكو جارانی هەر هەڵدێ
بۆچی منا
گەورە ئەبێ و بەساڵا ئەچێ و پیر ئەبێ

کانی ئەتەق و دواجاریش وشك ئەبێ
هەموو شتێ ئەبێ و ئەمرێ
کەچی خۆر هەتادوایی..
تاکۆتایی
ئاوابوونی بۆ نییە و هەرهەدێ.
***
ئەگەر ئەمڕۆ لەلای ئێمە
لەبەر چاومان ون بێ.. ئاوابێ
لای خەڵکی تر
تازە هەدێ
بەشێك لەم زەویە جێ دڕۆ
نەء، بەشێکی ئەم زەویە
ئەو جێ دڕۆ
ئەگینا ئەو تیشکی گەشی
ئاوابوونی قەت بۆ نییە
تاسەر ئەژی
کوژانەوەشی بۆ نییە.
***
نهێنی ئەم نەمریەی خۆر
لەوەدایە نەجووڵاوی جێی خۆیەتی
بەندی تەم و پەڵەی هەوری چۆکن نییە
خولیای بیری ڕەشی ونبوون نییە.
***
ئێمەش!
ئەگەر وەك خۆر
بیری گەشمان
نەجووڵاوی جێگای خۆی بێ
گەر سەربەست بین
بابشمرین
مانای پیربوون قەت نازانین
هەست ئەکەین و باش ئەزانین
مایەی ڕاستیی ژیانین.
1958

هاوارێك

ئەی دەنگی کپکراوی دەروون!
بۆرە جووڵە..
ئەی یادی ماتەمینی ڕۆژگاری بەسەرچوو
ژیلەی خامۆشی ئەمڕۆم بۆنەرە وروژم
ئەی ئاوازی خەمناکی ڕابوردوو
ئەی گیانی تاساوی مردوو
بۆنە جۆشی پڕ لە سۆز، بەستەی زیندوو
ئەی چاوی نوستوو
تۆش پڕووی نیشتوو
ئەی لەشی ماندوو
جووڵەیەك! تەزوو!
بام بەسەرچڕ، دونیا.. ڕابوردوو
ئەمڕۆ و سبەینێ مەبەستە
سبەینێیی پڕ خۆزگە و بەستە.
***
ئەی ئادەمیزاد..
تۆی خوڵقێنەر،
خوڵقێنەری خەمناکی خەست
خوڵقێنەری دنیای شادی
هێنانەدی خواست و مەبەست
تۆی بزە و گریان
تۆی مەرگ و ژیان.
***
سەرم سوڕماوە لەئادەمیزاد
لە قوڕپی گریانی
منی ئادەمیزاد.. سەرم سوڕماوە
لە خۆم.. گریانم
لەوەی جار و بار شاد، کامەرانم.
***
سەرم سوڕماوە
بەڵام.. وتەیەك.. سۆزێك.. هاوارێك
لەناخی دڵا.. واهاتە جۆش
هاتە بزوان
بەرەو ڕشتنی شەپۆلی دووان
دەی ڕەهێڵە..
بام سەراپای ئەم ڕۆگا وڕێە
بڕیتە چراخان

بەرەو مەبەندی پڕ شادی ژیان.
***
بادوور بڕۆین
دوورتر لەخۆر
بام خەمناکی بەجێ بهێڵین
بام ئاگری دەر بشکێلین
دوور .. دوور بڕۆین
بەسە ئیتر، بام خەم نەخۆین
بەرەو مەبەندی شادی ژین
هەنگاوبنێین.. بڕۆین.. بڕۆین..
1958

تێبینی:
لە 26/5/2022 لە سلێمانی دەفتەرێکی کۆچکردووم لە خوشکی جەلالی میرزا کەریم، ڕووناك خان، بەچاوڕوونی: (ئاری قادر میرزا کەریم، سەرخۆش سیروان نەورۆزی) وەرگرتووە، چەند شیعرێکی بەناونەکراوەی تێدایە. ناوە ناوە بەناویان دەکەمەوە.
سەباح هەنجەر

ئایا لە ئێراندا کۆماری سۆسیالیستی مومکینە؟..حەمید تەقوایی .. وەرگێڕانی لەفارسیەوە: کاوە عومەر

لەسەر بنەمای چاوپێکەوتن لەگەڵ کەناڵی نوێ کەکراوەتەوە.
خەلیل کەیوان: جەری حکوومەتی داهاتوو و بەدیلێکی گونجاوی دوای کۆماری ئیسلامی ماوەیەکی زۆرە تاوتوێ کراوە، چەپ و ڕاست هەریەکەیان بەدیل و پێکهاتە سیاسییەکانی خۆیان بە خواستراو و گونجاو و مومکین دەزانن. با بزانین پێگەی چەپ و ڕاست و بەدیلە سیاسیەکان لە کەمەندگادا چۆنە و چانسی سەرکەوتنی هەریەکەیان چۆنە.

با ئەم پرسیارە لەگەڵ حەمید تەقوایی بخەینەڕوو.

حەمید تەقوایی: لە ساڵانی پاش هەرەسهێنانی یەکێتی سۆڤیەت لە کۆتایی نەوەدەکاندا ڕووبەڕووی هات وهاواری کۆتایی مێژوو و شکستی سۆسیالیزم و کۆتایی کۆمۆنیزم بووینەوە. بەڵام ئەوە لە چەند ساڵێک زیاتری نەخایاند تا ئەو هەراوزەنایە کەم بووەوە و دیسان هێز چەپ و کۆمۆنیستەکان لە وەاتە جەربەجەرەکان، لە ئەمریکاوە تا ئەوروپا، بوونە یاریزانی گرنگ لە سیاسەتی ئەو وەاتانەدا. چۆن هەڵدەسەنگێنی دەخی نەودەوەتی چەپ و ڕاستی ئەمڕۆ، دوای سی ساڵ لە ڕووخانی یەکێتی سۆڤیەت؟

حەمید تەقوایی: وەک ئاماژەتان پێدا ئەم هات وهاوارە لە چەند ساڵێک زیاتری نەخایاند و لەم دەیان ساڵەی دوای ڕووخانی یەکێتی سۆڤیەت شتگەلێک لە جیهاندا ڕوویان دا کە بە تەواوی ئەو پێشبینی و هەڵسەنگاندنانەی ئەمە بە گەمانەوەی چەپ و کۆمۆنیزمی ڕاستەقینە، کەهەر لە هەمان کاتی بارودۆخی دوای یەکێتی سۆڤیەتدا هەمان بوو پێسندو. پشتڕاست کردەوە .

لە لایەکەوە تیئۆرێکی گرنگ کە حکومەت و بیرمەندانی ئەردوگای ڕۆژئاوا لەو سەردەمەدا خرایەڕوو، ئەوە بوو کە ململانێی چینایەتی کۆتایی هاتووە. بەڵام فۆکویاما ئەم تێزەی هەبوو. باسی کۆتایی مێژووی کرد و پێی وابوو لەمودوا جیهان دەبێتە بەهەشت و لە هەموو شوێنێک ئاشتی و ئارامی و پێکەوەژیان دەبێت. وا دیارە ڕەگ و ڕیشەی هەموو کێشەکانی جیهان بوونی یەکێتی سۆڤیەت بێت و دوای ڕووخانی یەکێتی سۆڤیەت و گەمارۆی هەموو کێشەکان چارەسەر دەبن. بەڵام هەر زوو ئەوە ڕوون بووەوە کە نەک هەر ئاشتی و ئارامی لە ئارادا نییە، بەڵکو جیهانی دوای جەنگی سارد بە خراپی کۆتێتە ناو بۆگەناوەکەوە کە تەنانەت بە خەیاڵیشدا نەدەکرا. لە هەمان کاتدا لەگەڵ ڕووخانی یەکێتی سۆڤیەت، حکومەتی ئەمریکا هێرشی کردە سەر عێراق. ئەم شەڕە کە بە جەنگی کەنداو ناسرا، سەرەتای کارەساتێک بوو لە ناوچەکەدا، کە تا ئێستاش ئەنجام و کاریگەرییەکانی دەبینن. لە هەمان کاتدا شەپۆلی دراوسێیەتی لە یوگسلاڤیا ڕوویدا و ناڕەزایی خەڵکی ئازادیخوازی جیهانی وروژاند. دوابەدوای ئەو ڕووداوانە بینیمان لە دوو ئاستدا، یەکەکیان لە ئاستی تیۆری و حزب و مەیلی سیاسیدا، ئەوی دیکەیان لە ئاستی بزووتنەوە کۆمەڵایەتییەکان و ململانێی مەیدانی و شەقامدا، جیهان زیاتر و زیاتر چەپ و ڕادیکاڵ بوو. لە ڕیفراندۆمەکدا کە لە ساڵی ٢٠٠٠ لە ئەوروپا بەڕێوەچوو، مارکس وەک بەناوبانگترین پیاوی هەزارە هەڵبژێردرا. لە کاتی قەیران یان دامانی ئابووری ساڵی ٢٠٠٨ جارێکی دیکە تیۆری مارکس

بە سەرمایەی خەیاڵی ناسەندرا و دەزرایەوە و لەلایەن خوێنەرەوە پەشوازی لەکرا. لە ساڵانی ١ ٢٠٠و ٢٠٠٢ بزووتنەوەیەکی گەورەی دژە جەنگمان هەبوو کە ناڵزایەتیمان دەربەی بەرامبەر بە لەشکرکەشی ئەفغانستان و عەراق. پاشان بزووتنەوەی دەستبەسەرداگرتنی ناسراو بە ((occupy Wall Street هەبوو، کە لە مەیدان و لەسەر شەقامەکان لە زەرەک لە وەاتانی رەژئاوا بە دروشمی زەر رادیکاڵەوە، لەنەویاندا دروشمی ٩٩٪ بەرامبەر ١٪، کەش و هەوای سیاسی بەتەواوی لە بەرژەوەندی چەپ گەی. لە هەمان کاتدا شاهیدی شەشەکانی ناوبراو بە بەهاری عەرەبی بووین، کە بەبە لەبەرچاوگرتنی ئەوەی ئەنجامەکانی چی بوون و سەرکەوتوو نەبوون یان سەرکەوتوو نەبوون، ئاماژە بوون بە وەرچەرخان بە لای چەپی ناڵزایەتی و مەیل و ئایدیا سیاسییەکان لە سەرانسەری جیهاندا. دەمەوەت بەڵەم ئەو خەباتە چینایەتیەی کە زانایانی سەرمایەداری کەتایی پەهاتنیان ادەگەیاند، لە خودی خەرئاوا و لە ئەوروپا و ئەمریکا و لە ژەهەاتی ناوەاستدا لەسەر ئاستەکی گەورەترو فراوانتر بوو، و نیشانی دا کە جیهان خەریکە زیاتر و… زیاتر بەرەو ەووبەوو بونەوەی 99% لەگەڵ لەسەدا ١٪ سەرمایەدارەکان و حکومەتەکانیان دەوات.

لە ئاستی حیزب و هەزدا بینیمان کە پارتە چەپەکان لە یەنان و لە ئیسپانیا و بەریتانیا و فەرەنسا و ئەمریکا و لەم دواییانەشدا لە شیلی جەماوەری بوون. لە ئەمریکا کە بە شەوەیەکی نەریتی چەپ و سەسیالیزم تابە بوون و هەرکەسەک تەنانەت خەی بە سەسیالیزمەوە گرە بدات، دەنگی خەی لەدەست دەدا و لە سیاسەتدا گەشەگیر و پەراوەز دەخرەت، بە پەچەوانەی کەسەکی وەک بەرنی ساندەرز کە بە ەوونی لە هەڵبژاردنەکەدا ایگەیاندبوو کە سەسیالیستە. بوو بە بەناوبانگترین کەسایەتی سیاسی ئەمریکا. بەدەر لەوەی کە ئەو سەسیالیزمەی کە دەڵەن چەندە واقیعی یان رادیکاڵە، گرنگە لە سەردەمی ماکارتی لە ئەمریکاوە تەنانەت ناونانی سەشیالیزم گوناهەکی گەورە و تابە بوو، تەنانەت هیچ سیاسەتمەدارەک نەیدەتوانی بە خەی ناوی سەشیالیزم ناوببات. لە کەمەگایەکی وادا سیاسەتمەدار خەی وەک سەسیالیست دەناسەنەت و زەرترین جەماوەریش بەدەست دەهەنەت. یان پارتەکی وەک پەدیمەس لە ئیسپانیا گەشەدەکات. یان ئەمە لە هەڵبژاردنەکانی فەەنسادا ئەو حزب و چەپی رادیکاڵەی کە پەیان دەوترەت فەەنسای نەدەاو، لە خولی یەکەمدا دەنگەکی تاادەیەك بەرز بەدەست ئەهەنن و بە جیاوازیەکی کەم لە سەیەم دەبن. بەگومان ەاستەوی توندەویش چالاک بووە و بەرەو لوتکەی شاندی ترەمپ لە ئەمریکا یان پارتی لەپەن لە فەرەنسا بەرز

بووەتەوە، بەڵام ئەم نەرمی کەمەگاکانە لە کاتی قەیرانی ئابووریدا. ئەوەی بە ناباو دادەنرا یان حساب دەکرا، بە تایبەت لە سەردەمی دوای سۆڤیەتدا، سەرهەڵدانی چەپەکانە لەم دەخەدا.
هەموو ئەم هەوتانە نیشانەی هەگەمانەو و نامازیبوونی قوڵی خەڵکی ئەم وڵاتانەن لە دەخی ئێستا و بەناوبانگکردنی تەواوەتی بیرکە و بەنەکانی نەزمی نوێی دوای سۆڤیەت. هەموو ئەمانە ئەوە دەردەخەن کە هەوتی جیهان لە سی و یەک سانی دوای هووخانی یەکێتی سۆڤیەت گەڵاوە بە ئایدیا و ئامانجی چەپ، چ لە مەیدان و چ لەسەر شەقام و چ لەسەر ئاستی حیزب و کۆسایەتی ، بە تایبەت لە نێو نەوەی گەنجدا.. هەوادارانی زیاتر بدەرەوە.

خەلیل کەیوان: با دەخی نەودەوەتی چەپ و ڕاست بەجێبهێڵین و مامەڵە لەگەڵ دەخی ئێراندا بکەین. پەگەی چەپ و ڕاست لە ئێران چییە؟ زەربەی هەرە ڕاستەوەکان و میدیاکانیان ئەو باوەڕە لە کەمەگادا پەمپ دەکەن کە دەستوورەکی پاشایەتی باشترین شانسی هەیە بۆ ئەوەی ببێتە بەدیلێک بۆ کۆماری ئیسلامی. لەم دواییانەدا هێنگە ئاگاداربن کە ڕاپرسییەک کە لایەن دامەزراوەیەکی ڕاستەوەوە ئەنجامدراوە دەریدەخات کە سیستەمی دەستووری پاشایەتی زۆر لە پێش بەدیلەکانی دیکەوەیە، کە تێیدا بەدیلی سیاسیستی تەنیا لەسەدا دوو لایەنگری هەیە. بیرکەی تە چیە لەم بارەیەوە؟
حەمید تەقوایی: سەرەتا تا ئەو شوێنەی کە پەی دەوترێت ڕاپرسی، دەبە بەم کە ئەم لە ڕاستیدا بەشکە لە پەوپاگەندەی ڕاستەو و میدیاکان کە دەیانەوێت بەدیلی ڕاستەو لە ئێراندا بنیات بنێن و پێشی بخەن. لەم ڕاپرسییەدا هووەن نییە کە پرسیارەکە لە کە کراوە، خودی پرسیارەکان چەن دانراون، ئەنجامە ئاماریەکان یان حیسابایەکانی ئەم ڕاپرسییە چەن ئەنجامدراون و هتد. هیچ کام لەمانە نازانرێت. ڕاپرسییەکی ڕاستەقینە کاتێک هووەدات کە سەمانگ مەوداێت بدرێت بە کەمەگا بە ئەوەی هەگە بە هەموو پارتەکان بدات بە حزبی کەمەنیستی کرێکاری و حیزبە چەپەکانی تر تا ئازادانە قسە بکەن و قسەی خەیان هەبێت، دواتر بەدوای ڕای خەڵکدا بگەڕێن. ئەنجامی ڕاپرسییەکی لەو جۆرە ڕاستەقینە و جێی متمانە دەبێت.
ئەگەر تەنیا گرنگی بە میدیای ڕاستەو بدرێت، میدیای فارسی زمان، کە زۆربەیان دەیانەوێت پاشایەتییەکان بخەنگەڕێنەوە و بۆچوونێکی ببەن یان تەکەنیەکی لەمانە تا دوێنە و ئەمڕۆ، بە شێوەیەکی سروشتی دەگەیتە هەمان ئەنجام کە بانگەشەی بۆ دەکەن. بەڵام ئەم فەزایە ڕاستەقینە نییە. بە زانینی کەش و هەوای ڕاستەقینە، پێویستە مرۆڤ شۆک و ناڕەزایی دەربڕێت لە بزووتنەوەکانی ناو خودی ئێران، لە

شقامکان، لە نازایەتی مامستایان، کرکاران، خانەنشینان، لاوان، ژنان، نازایەتی دژە ئایین، تەنانەت لە ئاهەنگی نەورەز و چوارشەممەی سووری، لە ٨ی ئازار، ١ی ئایار، و هاوشوکانیان لەبەرچاو بگرن. ئەمانە پوەرە ەاستەقینەکانن. کاتەک سەیری ئەم ەاستیانە دەکەیت، کاریگەرییەکی ئەوتە لەو ئیدیعایانە و ئەو لەدوانانەی ەاستەو نابینیت. داواکاری و دروشمی خەک هەمووی چەپی و ەادیکاە. یەکسانی کە تایبەتمەندییەکی گرنگی چەپ و کەمەنیست و سەسیالیستەکانە، لە کەمەگادا وەک دروشمی شەقام هاوار دەکرەت. موچەی خەیاەی(حقوقهای نجومی) و نەهامەتی گشتی دروشمی بەردەوامی خەکە، بژەوی ژیان بەبەشنەکراوی مافی ئەمەیە دروشمی خەلکە. ەاپەینەکی جەماوەری نەک هەر لەدژی هەژاری بەکوو لەدژی دابەشکاری چینایەتی و بەشایی نەوان هەژاری و سامان و دژی گەندەی و تاەانی حکومەت، ەووبەووبوونەوەی چالاکانەی بزووتنەوەی کرکاری لەگە سیاسەتگەلەک لەسەر بنەمای خەپارەزی ئابووری، پلانی بەوەبردنی شورایی و شوراکان کە کرکارانی هەفت تەپە خستویانەتە سەر مەز داواکارییەکانی وەک خوەندنی بەبەرامبەر و فەربونی بەبەرامبەر، کە لە کەبوونەوە بەردەوامەکانی شەقام و نازایەتی مامەستایان و خانەنشیناندا دەوروژەنرەن، ئەو دەخە دژە ئایینییەی کە ژنان لە پەشەوین یەکەک لە گرینگترین ەاستییەکانی… هەلومەرجی سیاسی و ودەخی ئەران. ئەم ەاستیانە ەەنگدانەوەی پەکهاتە و لایەنە جەراوجەرەکانی سیاسەتی کەمەنیستی، لەوانە سیاسەتەکانی حیزبی کەمەنیستی کرکاری ئەران لەسەر ئاستی کەمەگە و لە خەباتەکانی شەقامدا.

کەواتە کاتەک سەیری کەمەگەی ەاستەقینە دەکەیت، کاتەک سەیری شەقامەکان دەکەیت، دەبینیت چەن چەپ هەزەکی کەمەایەتی فراوانە، چەن ئامانجەکانی چەپ بوونەتە ئاەای خەباتەکانی خەک. ئەم ەاستییە هەندە ئاشکرا و حاشا هەنەگرە تەنانەت ەەبەری پاشایەتیش دەەت داهاتووی ئەران سەسیالیستی دەبەت. تاجی خەی دادەنەت و دەە کە دەسەاتی پاشایەتی دژی مافی مرەڤە و دواەژی ئەران تا بیست سا دوای کەماری ئیسلامی سەسیالیستی دەبەت. بە پەچوانەی ئەوەی کە ەاست ئەم پەوپاگەندەیە لە میدیاکاندا دروست دەکات.

دوا خا ئەوەیە کە باسی پاشایەتی خوازو دەستوورخوازەکانت کرد. ئەمانە پایە سەرکییەکانی تەواوی ئەپەزسیەنە ەاستەوەکانن، تەنانەت کەمارییەکان و ملیەنان کەس کەاویان بە "شازادە" لەسەر کردووە. بەام کاتەک کاندیدی شاهانە دەست لەکارکەشانەوەی خەی ەاگەیاند و وتی کە دەسەاتی پاشایەتی لە ململانەدایە لەگە مافی مرەڤ، فەرشەکە لە ژەر پەی هەموو ئەو هەزانە ەاکەشرا. ناکرە

پاشایەتی بیت، بەام کاندید نەبیت بە دەسەاتی پاشایەتی! بە بەوای من هەموو ئەپەزیسیەنی پاشایەتی و هەزەکانی دەوروبەری گەیشتوونەتە بنبەست و ئاسەی سیاسی خەیان لە دەست داوە. ئەمەش نیشانەیەکی دیکەی دەسەاتی کەمەایەتی چەپ و ئامانجی سەسیالیزمە لە کەمەگای ئەراندا.

خەلیل کەیوان: هەزی دیکەش هەن، ەکخراو و لایەن هەن کە باس لە بەدیلەکانی دیکە دەکەن، وەک کەماری پەرلەمانی، کەماری فیدراە و تەنانەت کەماری ئیسلامیی دیموکراتی. چ شانسەکیان بە داهاتووی ئەران لە دوای کەماری ئیسلامی هەیە؟
حەمید تەقوایی: باشە کەماری دەموکراتی ئیسلامی کە بە بەوای من گاەتەیەکی بە تامە. دەنیابن هیچ حکومەتەک لەو کەمەگایەدا ناتوانەت تەنانەت ئەگەرسەد کیلەمەتریش لە ئیسلام دابەت و جەگەیەکی هەبەت لە ئایندەی ئەراندا. کەمەگە لەگەە ئیسلامدا خەی یەکلایی کردوەتەو، چ لە حکومەتدا چ وەک بیروباوەەک. ئاتەئیزم، نەک هەر بەباوەی بەکو دژی خودایش، ئەستا ەوتەکی بەربەاو لە کەمەگادا و لە جوەی ەواژەنی مرەڤەکاندا دەیبینیت، لە بەخشینەوەی ئەو نوقە ونەباتەی لەسەر شەقامەکان و لە فەزای ئەلیکترەنیدا دەیبینیت کە بەسەر ئیسلام و مەلاکان؛ چ جای ئیسلام لە حکومی و ئیسلامی سیاسیدا کە ٩٩٪ی کەمەگا ەقی لەیەتی. بەیە پەم وایە هەر ئەلتەرناتیڤەک بیەوەت بە جەرەک لە جەرەکان لەگەە ئیسلامدا ەەک بکەوەت و ئیسلام بخاتە ەوانگەی خەیەو، بە هیچ شەوەیەک چانسی لە داهاتووی ئەراندا نییە.
بە پلانە بەدیلەکانی تر، وەک دیموکراسی پەرلەمانی یان فیدرالیزم و هتد، باسەک لەسەر ئەو وەنە و تەەوانینە هەیە کە بە ئەم جەرە حکومەتە دەخرەتەوو. ئەوان ئەو بەوایە دەدەن کە گوایە ئەرانیش دەتوانەت دیموکراسییەکی پەرلەمانی و پەرلەمانی هاوشەوەی فەرەنسا یان بەریتانیای هەبەت و سەرمایەداریش دەتوانەت قازانجی هەبەت؛ دەتوانەت سیستەمەکی سیاسی وەک کەماری فیدراەی ئەمانیا یان فیدراەی لە کەنەدا یان سویسرا هەبەت.شتی لەو جەرە مومکین نیە.نەک هەر تەنها لەووی لەکدانەوەو بەچونەوە دەتوانرەت نیشان بدرەت کە سەرمایەداری لە ئەران ناتوانەت ببەتە لیبریاەی،بەکو لەووی ئەزمونی مەژوویشەوە هەر دەربەی ئەوەیە.دوای شەشی دەستورخوازەکان ئەمە دیکتاتەر،دوای دیکتاتەریمان هەبووە.واتە لە سەردەمانەکدا کە سەرمایەداری ەوو لە گەشەو فراوان بوونەوە بووە وچاکسازی زەوی کە ئیتر پاشماوەکانی فیئودالیزم لەناو چووە،ژەمی دیکتاتەری وسەرکوتگەر گەانی بەسەردا نەهاتووە دیکتاتەری قاجار شوەنی خەی

بەخشیوە بە پەلەوی و دیکتاتۆری ئیسلامی لەگەڵ ئیختیاری. پە رلە مان لە سە ردە می دە ستووردا پێکهێنرا، بە ڕام بە تە واوی فەرمانڕەوایی و کوون و بەمانا بوو. چ جۆرە ئیسلامێک و چ جۆرە ئیمپراتۆرییەکە. هەر بۆیە پەم وایە ئەو بیرکەوتەیەی کە پەدەچێت لە ئەراندا سیستەمێکی پەرلەمانی هاوشێوەی لیبرالیزمی فەرەنسا، یان بەریتانیا و ئەمریکا هەبێت، شتێکی بەمانایە.
من لە روانگەی بابەتی و ئابووریەوە تەنیا ئاماژە بەوە دەکەم کە بە ئەوەی سەرمایەداری لە ئێران بتوانێت رکابەری لەگەڵ سەرمایەکانی تری بازاڕی جیهانیدا بکات، دەبێ پشتوێنەکە لەگەردنی کرێکار راتوند بکات. ناتوانێت هەمان ئەو ئازادییانە بدات بە کرێکاری ئەرانی کە بە نموونە کرێکارێکی فەرەنسی هەیەتی و ئەو دەتوانێت کەبەکە لەگەڵ سەرمایەی فەرەنسا بکات. دەبێت تووندترین فشار بخاتە سەر کرێکارەکە. دەبێت ڕێگری لە پێکهێنانی تەنانەت یەکێتییەکان بکات – شتێک کە تا ئێستا هەم لە سیستەمی پاشایەتی و هەم لە سیستەمی ئیسلامیدا کردوویەتی. ئەمە پەیوەندی بە نیازەوە نییە بەڵکو پێویستیی کارکردنی سەرمایەیە لە ئەراندا. هەر بۆیە ئەمە لە دوای دیکتاتۆریەتمان هەبووە. بۆیە دەبێ بگوترێ کەمارە پارلمانییەکان یان لیبرالیزمی وەک رژێمەکانی ڕۆژئاوا و هتد ئایندەیان لە ئەراندا نییە، بەماناین و بەخرایی جۆرێکی تری دیکتاتۆری لە دەکەوێتەوە. تاکە ڕێگە هەڵوەشاندنەوەی پەیوەندییە سەرمایەدارییەکانە، سیستەمی کۆیلایەتی کرێ. بە تایبەت لەم قۆناغەدا کە هەموو جیهان لە ژێر ئیفلیجی سیاسەتی سک هەڵگوشینی ئابووریدایە، دنیابن هەر جۆرە پاراستنی سەرمایە لەو کەمەڵگایەدا دەبێتە هۆی جێبەجێکردنی خەپارزی ئابووری سەدان جار تووندتر لە وڵاتانی ڕۆژئاوا لە ئێران و ئەمەش پێویستی بە جێبەجێکردنی سک هەڵگوشینی ئابووری دەبێت سەرکوت و دیکتاتۆریەتێکی ڕووتە. بە زگاربوون لە دیکتاتۆری، دەبێ لە سەرمایەداری زگارمان بێت.

خەلیل کۆیوان: تایبەتمەندییەکانی کەماری سۆسیالیستی خوازراوتان چین و چۆن جیاوازییەکی لەگەڵ سۆسیالیزمی شۆوازی سۆڤیەت یان چین و سیستەمەکانی دیکەی ئیدیعای سۆسیالیزم ڕوون دەکەنەوە؟
حەمید تەقوایی: ئەو سیستمانەی تا ئێستا بەناوی سۆسیالیزم یان کۆمۆنیزمەوە خەیان ناساندووە، هیچ پەیوەندییەکیان بە ئامانج و ئایدیاڵە کۆمۆنیست و سۆسیالیستیکانەوە نییە وەک لە مانیفێستی کۆمۆنیستدا هاتووە. ئەگەر سەیری مێژووی ئەم جۆرە سیستمانە بکەیت، بۆت دەردەکەوێت کە زۆرجار دەرئەنجامی ئەو شۆشانە بوون کە ئامانجیان سەربەخۆیی بوو لە دژی ئیمپریالیزم و دژی زلهێز

کۆلۆنیالیۆکان، هەروەها بە پیشەسازیکردن و زاڵبوون بەسەر دواکەوتوویی فیودالیدا. شۆشەکانی چین و ڤەتنام و کوبا ئەو جەر شۆشانە بوون. ئەم شۆشانە لەژێر ناوی کۆمۆنیزمدا ئەنجام دەدرا چونکە لەو قەناغەدا دوای شۆشی ئەکتەبەر کۆمۆنیزم لەلایەن جەماوەرەوە قبوڵکرا و جەماوەری بوو. تەنانەت لە خودی شۆشی ئەکتەبەردا مەیلەکی چەپی دژە تزاری و پیشەسازی هەبوو کە دواجار بەسەر حکومەتی سەڤیەتدا زاڵ بوو و شۆشی ئەکتەبەری شکستی هەنا. هەی پەشەنگی ئەم شۆشانە وەك ماوئیزم ڕزگاربوون بوو لە هەژموونی زلهەزە ئیمپریالیستییەکان و دروستکردنی چینەکی سەربەخە بە سەرمایەداریی پیشەسازی، کە ئەم ئامانجەی بەدەستهەنا. لە سەردەمی شۆشی ئەکتەبەردا هەی مەنشەفیک کە ئامانجی گەشەی پیشەسازی ڕووسیا بوو، زاڵ بوو بەسەر حیزب و حکومەتدا و ئەویش بە ئامانجی خەی گەیشت. بە واتایەکی تر، شۆشەکانی وەک چین و ڤەتنام یان زاڵبوونی هەی مەنشەفیک بەسەر حکومەتی سەڤیەتدا هەموویان لەژێر ناوی کۆمۆنیزمدا ڕوویان داوە، بەڵام لەناوەرەکدا هیچ پەیوەندییەکیان بە سەسیالیزم و ڕەخنەگرتن لە سەرمایەداریەوە نەبووە، بەڵکو لە بەرامبەر بارودەخی پەش سەرمایەداریدا و پەیوەندییەکانی پەش سەرمایەداری یان دژی هەزە کۆلۆنیالی و ئیستغلالکەرە نەودەوەتیەکاندا پەکهەنراون. لەم ڕووەوە کاراکتەری پەشکەوتنخواز بوون بەڵام سەسیالیست نەبوون. بە بەوای من یەکەک لە هەکارەکانی ڕووخانی یەکەتی سەڤیەت ناکەکی نەوان پەیوەندی ڕاستەقینەی سەرمایەداری دەوەت و ئیدیعای سەسیالیستی حکومەت بوو لەو وەاتەدا.

بەم شەوەیە جەرەک لە کۆمۆنیزم لە سەدەی بیستەمدا گەشەی کرد کە ئەرکەکەی سەربەخەیی و پیشەسازی و زاڵبوون بەسەر بارودەخی فیودالی و هاوشەوەکانیدا بوو، نەک ئینکاری کەیلایەتی مووچە و جەبەجەکردنی سەسیالیزم. لەگەڵ ڕووخانی یەکەتی سەڤیەت و چوونە ناو سەدەی ٢١مەوە، قەناغی ئەم جەرە لە کۆمۆنیزمی غەیرە کرەکاریش کەتایی هات.

لە کۆمەڵگای ئەراندا ئەو کۆمۆنیزمەی کە ئەمە نوێنرایەتی دەکەین، ئەو کۆمۆنیزمەی کە لە شۆشدا دروست بووە و و ئەمە لە حیزبی کۆمۆنیستی کرەکاریدا ڕەکخراو و چالاکە، هەر لە سەرەتاوە پەی وابووە کە دیکتاتەریەتی ڕووت لە ئەراندا دەرئەنجامی هەژموونی سەرمایەدارییە و دەرئەنجامی هەژموونی ئیمپریالیستی نییە. یان وابەستەیی سەرمایەداری ئەران و هتد. لە بەرامبەر دیکتاتەری سەرمایەدا هەر لە سەرەتاوە جەختمان لەسەر سیستەمی سەڤیەت کردەوە لە رووی فەرمی حکومەت و پەویستی و خواستراوی سەسیالیزم لە رووی

ناوەکەوە. ئەم دوو پایەی کەماری سەسیالیستی لە بەرنامەی دنیایەکی باشتر و لە دروشم و سیاسەتکانی حیزبدا بە ووونی ووون کراوەتەوە. ئەمە سیستەمکمان دەوەت کە لەسەر بنەمای بەشداری راستەوخەی خەک لە سیاسەتدا بەت و لەووی ئابوورییەوە لەسەر بنەمای لەناوبردنی ئیستغلالکردن و لەناوبردنی کەیلایەتی کرە و هەوەشاندنەوەی خاوەندارەتی تایبەت لە ئامرازەکانی بەرهەمهەناندا.

ئەو کەمەنیزمەی ئەمە نوەنرایەتی دەکەین لە چەند دەیەی ەابردوودا لەسەر ئەم بنەمایە کاری کردووە و بەم ئاراستەیە چوەتەپەشەوە و ئەمەش بەتە حیزبەکی تاادیەک بەهەز و کاریگەر لە کەمەگادا. ئەمە زەر پەش ووخانی یەکەتی سەڤیەت ەخنەی قووەمان لە یەکەتی سەڤیەت هەبوو. خەشگوزەرانی هەموو هاوەاتیان و بەشداری راستەوخەی خەک لە سیاسەت و لە کاروباری خەیاندا و هەوەشاندنەوەی هەر جەرە ئیستغلال و هەاواردن و نایەکسانیەکی چینایەتی، ئەمانە میحوەرەکانی بزووتنەوەکەمانن و لەسەر ئەم بنەمایە حیزب توانیویەتی بە ئەوەی لە گروپەکی سنووردارەوە کار بکات کە ئەمە لە سالی ١٩٧٩ دەستی پەکرد، ببەتە یەکەک لە گەورەترین حیزبە کەمەنیستەکانی ئەران.

خەلیل کەیوان: ئەوە جەخت لەسەر هەوەشاندنەوەی کاری کرە و خەشگوزەرانی بە هەمووان و بەشداریکردنی خەک دەکەنەوە لە ەگەی شوراکانەوە لە دەسەاتی سیاسیدا. بەام زەرەک لەو ەخنەگرە استەوەکانتان پەیان وایە سەسیالیزم نە لە ووی سیاسییەوە و نە لە ووی ئابوورییەوە مومکینە، ەگا بدەن سەرەتا لە لایەنی سیاسیەکەی باسکەین. دەگوترە ئاوگەی بیروا و بەیار و بەشداری هەموو خەك لە ەگەی شوراکانەوە پەپەلیستییە، ناکرەت و ئەگەر بەیار بەت خەك لەو شوراکاندا ەکخراوبن، وردە وردە بەهیوا دەبن و خەیان لە شوراکان دوور دەخەنەوە و وردە وردە سیستەمی سیاسیتان دەبەتە بیرەکراسی و سەرکوتکەر. وەامی ئەوە بە ئەم ەخنانە چییە؟

حەمید تەقوایی: خالی یەکەم ئەوەیە کە زەرەک لەو کەسانەی کەوا دەەن،ەابردویەکی دورو درەژیان لەگە ژەمە بیرەکراتی وسەرکوتگەرەکاندا هەیە.مەبەستم کەسانەکە کە دەیانەوەت دووبارە پاشایەتی دامەزرەننەوە،ئەمەوەت بەم خواستاری بابەتەکەو ئیمکان نەبوون شتەکی ترە.لە سەدا ٩٩ی ئەو ئەوانەی دژایەتی دەکەن سەسیالیزم خوازیاری سەسیالیزم نین بەام بابەتەکە دەبەنە سەر ئیمکان بوون چونکە لەووی واقیعیەوە کەسەک ناتوانەت لەدژی یەکسانی وخەشگوزەرانی هەموو هاوەاتیان وهەوەشاندنەوەی چەوسانەوە بەت،قسەیەک بە بیستن نادەزەتەوەلەبەر ئەوە ناچارن بەن سەسیالیزم

ئیمکانی نیە.
بەڵام با لەڕووە ئەم باسی ئۆگرە دەست پێ بکەم. دەوترێت خەڵک ناتوانن ڕاستەوخۆ بەشداری لە سیاسەتدا بکەن. یەکەم: لە هەندێک کاتدا ئەم بەشداری کردنە بەکەمەڵە ڕووداوە. ئەزموونی شەشی ئۆکتۆبەر یان کۆمۆنەی پاریس بۆ لایەکدا، لە شەشی ساڵی 1957 لە خودی ئێران و دوای ڕووخانی شا، شوراکان بەربڵاو بوون، نێک تەنیا لە کارگەکان بەڵکو لە زانکۆ و قوتابخانەکان و لە فەرمانگە حکومییەکان، تەنانەت لە... سوپای سۆڤیەت.و بەشێکی زۆری جەماوەر ئازادی و دیموکراسیان نێک بە پەرلەمان بەڵکو بە شوراکانەوە گرێدابوو. لە سەردەمی شادا هەمووان بینییان کە پەرلەمان مانای چییە. هەمووان شورایان دەویست. شوراکان بە واتای بەیاری ڕاستەوخۆی خودی خەڵکە. بە نموونە لە زانکۆ شورای زانکۆ دەیویست سەرۆکی زانکۆ دیاری بکات، لە کارگەکاندا کرێکاران دەیانویست کارگەکە بەڕێوەببەن. لە ئاستێکی کەمتایەتیدا، پێش ئاوەی شەشی ئیسلامی دەستی بەسەردا بگرێت و شوراکان بووخێن، خەڵک بە شێوەیەکی بەرفراوان ڕوویان لە شوراکان کرد. لە کوردستاندا بزووتنەوەیەکی گەورەی شورای دروست بووبوو و بە تایبەت لە ناوچە جیاجیاکانی سنە بنکە یان هەر هەمان شورا بە شێوەیەکی بەرفراوان پێک هاتبوو. ئەم ئەزموونە پێش هەموو شتێک نیشان دەدات کە تەواو ئۆگری ئەوە هەیە مرۆڤەکان ڕاستەوخۆ بەشداری کاروباری خۆیان بکەن.
دووەم: لە ڕووی تەکنیکییەوە، بە تایبەت ئەمڕۆ، سەرەتای سەشیال میدیا، ئۆگری ڕاپرسی و ڕاپرسی و ئاوگۆی بیروڕا لە ئاستێکی بەرفراوانەدا تەواو مومکین بووە. بەبێ ئەو بیانوویەی کە گردبوونەوەیەکی بەردەوامی خەڵک لە ڕووی تەکنیکی و کردارییەوە مومکین نییە، بە بایخە.
خاڵی سێیەم ئەوەیە کە دەڵێن خەڵک بەشداری سیاسەت نییە، وردەکارییەکانی نازانن، زانیاری تەواویان نییە، نازانن چۆن بەیار بدەن و شتی وا. ئەمەش شتێکی بەمانایە. سیاسەتێک کە خزمەت بە بەرژەوەندی جەماوەر بکات بە هیچ شێوەیەک پرسکی پیشەیی و ئاماژ نییە. سیاسەت ئاماژ دەبەت ئۆگر بتەوت بەرژەوەندی کەمینەیەک بخەیتە پێش بەرژەوەندی زۆرینە یان بەرژەوەندی کەمەگا. شەڵەپەناو ئاشتیدا! سک هەڵگوشین لە خزمەت خۆشگوزرانیدا! و بەرگریکردن لە بوونی سەرمایەداری بکار لە داپۆشینی بەرهەمی کار و دامەزراندن! وە بە یەک وشە، کردنی ڕێش و سپی ڕێش دکاتە کۆشێک کە پێویستی بە سیاستمداری پیشەیی هەیە. بە پێچە وانە وە ، بە ووتە و کردە وە ، خزمە تکردن بە هە موو مرۆڤە کان، ڕاستترین و سادە ترین کارە و پێویستی بە هیچ شارە زایی و

لەهاتوویی تایبەت نییە . بۆ واتایەکی تر سیاسەت بۆ چینی ١% سەرمایەداری ئاماژە نەک بۆ ٩٩%ی کۆمەڵگە. ئەو کەسەی لە بەرژەوەندی خەڵک قسە بکات و کار بکات، پێویستی بە فێربوونی هونەری سیاسەت و دیپلۆماسی نییە. قسەی دڵی خۆی دەکات. ئەو کەسانەی لە شوراکاندا کۆبوونەتەوە، لە هەموو کەس باشتر دان بە بەرژەوەندییەکانیاندا دەنێت. هەروەک کرێکارانی هەفت تەپە دەڵێن، ئەوان لە هەر بەردوبەر و خاوەنکارێک کە لە سەرەوە دایاندەنێین باشتر دەزانن چۆن هەفت تەپە بەڕێوە ببەن، چۆن بەرهەم بەرز بکەنەوە، چۆن سوود بە کرێکاران بگەیەنن.
دەبێت ئەوەش زیاد بکەم کە لە کۆمەڵگای سۆسیالیستیدا حزبی چالاکیش هەن، بەڵام لە ڕێگەی شوراکانەوە سیاسەتکانی خۆیان پەیڕەو دەکەن. دەتوانێ حیزبێکی چەپ، ڕاست، میانەڕەو بێت، بەڵام دەبێت بتوانێت شوراکان بە هەر سیاسەت و ئامانجێک ڕازی بکات. ئەمە پێمان وایە بۆ حیزبێکی وەک حیزبی کۆمۆنیستی کرێکاری، جەماوەری خەڵکی ناو شوراکان بە ئاسانی سۆسیالیزم هەڵدەبژێرن. ئەگەر لە پەرلەمان و کریدەرەکانی(ڕێکخراوەکان)ی دەسەڵات بڵێن دژەڕەو و سیاسەت بەرنە ناوەڕاستی شەقامەوە، دەبینن سۆسیالیزم زۆرترین جەماوەری و قبوڵکراوترو خۆشویستر دەبێت.
هەموو ئەمانە ئاماژەن بۆ ئەوەی کە پێکهێنانی شورا و بۆشداری ڕاستەوخۆی خەڵک لە سیاسەتدا مومکینە. ئەمەمان لە ئەزموونە مێژووییەکاندا بینیوە و لە ڕووی هونەری و تەکنیکییەوە، بەتایبەتی ئەمڕۆ، بۆشداری ڕاستەوخۆی خەڵک لە سیاسەت و ئیدارەدانی کۆمەڵگادا، تەواو بە کردەوەیە. مرۆڤەکان لە هەموو کەس باشتر دان بە بەرژەوەندییەکانی خۆیاندا دەنێت و ئەگەر لایەنێک لە نێو خەڵکدا هەبێت کە باس لە خۆشگوزەرانی و دابینکردنی پێداویستییەکانی هەموو خەڵک و بۆشداری ڕاستەوخۆ بکات و یەکێکی تریش باس لە پێداویستییەکانی بازاڕی ئازاد و قازانج و قازانجهێنان بکات، ئاشکرایە کە خەڵک کام کەسیان هەڵدەبژێرن. پێکهاتنی شورا نەک هەر لە ڕووی سیاسییەوە بە حکومەت مومکینە، بەڵکو تاکە ڕێگایە بۆ ڕزگارکردنی کۆمەڵگا.

خەلیل کێوان: لە ڕوانگەی ئابووریشەوە ڕەخنە هەیە. ئەوان دەڵێن لە سۆسیالیزمدا پاڵنەر و کێبڕکێی تاککەسی نییە و ئەمانە هەزی بزوێنەری ئابووریین لە کۆمەڵگەی سەرمایەداریدا و هەر لەبەر ئەم هۆکارەش دەڵێن بە بێ سەرمایەداری ئابووری ناتوانێت بڕۆی پێویست گەشە بکات و هەژاری لە کۆمەڵگادا بڕاو دەبێتەوە. بەڕوونی لە دەخی ئێراندا پێیان وایە ئێران ئابووریەکی پشکۆتووە نییە، و

جبجکردنی سسیالیزم بە واتای باوکردنەوەی هەژارییە لە کەمەگادا. وەامی ئەو بە ئەم ەخنانە چییە؟
حەمید تەقوایی: تا ئەو شوێنەی کە پەیوەندی بە پاێنەری تاک و کەبەکەی تاکەوە هەیە، دەبە بەین یەکەک لە گرنگترین پاێنەر تاکەکەسییەکان خزمەتکردنی بەکەمە و بەرگریکردنە لە بەرژەوەندیی دەستەجەمعی. مرەڤ بوونەوەرەکی کەمەایەتییە، لە کەمەگادا لەدایک دەبەت، لە کەمەگادا دەژی و هەموو بوونی قەرزاری کەمەگایە. هەر بەیە هاوەیەتی و هاوکاری یەکەکە لە تایبەتمەندییە کەسییەکانی مرەڤەکان و ەژانە ئەمە دەبینیت. تەنانەت لە کەمەگە سەرمایەدارییەکانی ئەمەدا کە کەبەکەی توند و تیژە، کاتەک قەیرانی وەک بوومەلەرزە، لافاو، ئاگرکەوتنەوە و ەووداوی هاوشەوە ەوودەدات، دەبینیت دراوسە چەن پەلە دەکات بە یارمەتیدانی دراوسە و چ قوربانیدان و لەخەبردویەکی نموونەیی ەوودەدات.
کەواتە ئەو ئیدیعایەی کە پاێنەرەکانی خەکەی خەپەرستە، کە دراوسەکەم دەتوانەت لە زەلیلکردندا بژی و هەست بە خەشی دەکەم، ەاست نییە و تەنانەت لە کەمەگاکانی ئەمەشدا هەزار و یەک نموونەمان بینیوە.
خاەی دواتر ئەوەیە کە سیستمی سەرمایەداری خەی کەبەکە و خەپەرستی لە هەموو بوارەکاندا دروست دەکات. بنەمای سیستەمی سەرمایەداری بریتییە لە کەبەکەی سەرمایەدار لەگەە سەرمایەداردا، کەبەکەی کرەکار لەگەە کرەکاردا، کەبەکەی دوکاندار لەگەە دوکاندار. وەک ئەقەی بەکسەن مرەڤەکان دەکوژن و دەەن بکوژن یان دەکوژرەن و دواتر دەگەنە ئەو ئەنجامەی کە کەبەکە لە سروشتی مرەڤەکاندایە! خەکیان ناچار کردووەکە بە مانەوەی خەیان لەگەە یەکتر ەوبەوو ببنەوە، ناچاریان کردون بەسەریەکتردا بپەنەوە بە ئەوەی بەنە سەرەوە، دواتر قسە لە کەبەکەیە تاکەکان دەکەن.کەبەکەی خودی سەرمایەداریە نەک مرەڤەکان،ئەگەر پەیوەندیەکانی سەرمایەداری لەناوببرەت دیارنیە ئەبەت بەچی کە بەکە بکەیت.ئەگەرئەگەر من بتوانم بەجەرەک بەرهەمهەنان بکەم و یا لە چالاکیە کەمەایەتیەکاندا بەشداری بکەم کە سودکەی بگاتە خەم و هەموان دیارنیە بەچی بمەوەت هەر بەخەم بگات ونەگاتە دەستی ئەوانی تر.
تا ئەو شوێنەی کە پەیوەندی بە خەپەرستی و بەرژەوەندیی خەپەرستییەوە هەیە، یەکەک لە هەکارەکان ئەوەیە کە کرەکاران و خەکی کرەکار ئاسایشی ئابوورییان نییە. هەموو کەس دەیەوەت سامان کەبکاتەوە، چونکە دەزانەت ئەگەر بەهەر هەکارەك بەکار بەت، ئەگەر بەهەر هەکارەك بەت شکست بهەنەت، یان بگاتە تەمەنی خانەنشینی، کەمەگای سەرمایەداری وەك خاشاک فەی دەداتە دەرەوە. بەیە ئەگەر

سەرمایەت نەبەت، دەبەت بەشی ئەو ڕۆژ پاشکەوت بکەیت. لە کەمەڵگایەکدا کە نیگەرانی و پەویستییەکی لەو شەوەیەی تەدا نییە، تەنیا شتەک کە دەمەنتەوە، بە بەوای من، خەبەخشی و بەختەوەری کەمەڵایەتییە. تاک کاتەک بەختەوەر دەبەت کە کەمەڵگا بەختەوەر بەت. ناتوانی لە زەلکاوەکدا گوڵەکت هەبەت. لە کەمەڵگایەکدا کە هەژاری لە بەرزبوونەوەدایە، تەنانەت وەک تاکیش ناتوانیت هەست بە خەشی بکەیت. هەموو ئەمانە بە بەچوونی من ئەو دەردەخەن کە باسکردنی کەبەکە و پاڵنەرە تاکەکەسییەکان شتەکی بەمانایە.

بەڵام لەسەر خاڵی دووەم کە سەرمایەداری لە ئەراندا دواکەوتووە و سەسیالیزم مومکین نییە. دەبینیت ئەگەر بە ساتەک ئەم هەموو ئارگیومەنت و تیەرە ئابوورییانە بخەیتە لاوە، دەگەیتە ئەو ڕاستییەی کە بەرهەمهەنان، بەرهەمهەنانی ئەو بەرهەمانەی کە پەداویستییەکانی مرەڤ دابین دەکەن، واتە سامانی کەمەڵایەتی، لەسەر سە فاکتەر دامەزراوە: کەرەستەی خاو یان کەرەستەی سەرەتایی، ئامرازەکانی بەرهەمهەنان یان هەکارەکانی بەرهەمهەنان، و لە کەتاییدا کار. پرسیاری من ئەوەیە، کام لەم سە فاکتەرە لە کەمەڵگای ئەراندا ئەوەندە کەم بووە کە ناتوانرەت سامانی پەویست بە خەشگوزەرانی گشتی بەرهەم بهەنرەت؟ لەووی سامانە سروشتییەکانەوە، ئەران کەمەڵگایەکی زەر دەوەمەندە، لەووی کارەوە کەمەڵگایەکی گەنج و ئامادەیە و لەووی ئامرازەکانی بەرهەمهەنانەوە، نوەترین تەکنەلەژیای بەرهەمهەنان لە جیهاندا لەو کەمەڵگایەدا کاردەکات؛ دەتوانیت هاوردە بکەیت و لەوە دروستی بکەیت. بەیە هیچ کام لەم هەکارانە کەم و کوەییان نییە.

بەگشتی دەوترەت زیادبوونی ژمارەی دانیشتووان دەبەتە هەی هەژاری. باس لە بەمبی دانیشتووان دەکەن، لە کاتەکدا ئەوەی پەی دەوترەت "دوو دەست" دەتوانەت زەر زیاتر لە پەویستی "سک" بەرهەم بهەنەت. ژمارەی دانیشتووان بە واتای زیادکردنی سامانە. ئەگەر قازانج و قازانج وەلا بنەیت، گەشەی دانیشتووان بە مانای فراوانبوونی خەشگوزەرانی دەبەت نەک فراوانبوونی هەژاری. وەک چەن کەمپیوتەرکردن و پەشکەوتنی تەکنەلەژیای بەرهەمهەنان بە مانای ئاوەدانی زیاتر دەبەت و بەکاری و نائەمنی زیاتر نابەت. بەسە قازانجەکە بخەینە لایەکەوە بە ئەوەی ئەو فاکتەرانەی کە باسم کردووە لە خزمەتی خەشگوزەرانی گشتیدا بەکاربهەنرەت. ئەگەر سە فاکتەری کەرەستەی خاو و کار و ئامرازەکانی بەرهەمهەنان لە دەوری دابینکردنی پەداویستییەکانی کەمەڵگا ڕەکبخەیت و بەکاری بهەنیت نەک قازانج، ئەوا دەبینیت کە خەڵکی جیهان دەتوانن چەندین هەندە زیاتر لە پەداویستییەکانی هەموو جیهان سامان بەرهەمبهەنن

دانیشتوان. و سیالیزم لووی ئابوورییو هیچی تر نییجگ لبرهمهنان بدابینکردنی پداویستییکانی هموو مرڤکان. ترکیز بکلسر برهمهنانی پداویستییکانی هموو هاوتیان، ئوکات دبینیت کسیالیزم نک هر خواستراو و پویست، بکو تواو مومکین، و دتوانرت لهر شونکی جیهان ئمجبج بکرت.

خلیل کیوان: گریمان حکومتی سیالیستی دخوازی ئو لئراندا بدیهاتوو. ئایا سرمایداری جیهانی تحمولی بوونی حکومتکی سیالیستی لئران دکات؟ بدنیاییو دستوردان، پیلانگی و کشی وای بدروست دکات، خک بهیوا بکات، پشیمان بتو، حکومتی سیالیستی شکست پبهنن، چن مامگ لگ ئم دستدرژییو نودوتییو دکیت؟
حمید تقوایی: لردا پویست چند خک بخمووو.
یکم: ئم جر هوان دژی کمگی سیالیستی تواو ئگری هی، بام پرسیارک ئوی کچن مامگ لگ ئم هوانداو بکرت؟ ئو کمگای سیالیستیی ئم دمانوت کمگیکی تواو کراوی، کمگایك لرژی یکمو سزای لسداردانی بقدغ ناساندوو، سرجم زیندانیانی سیاسی ئازاد کردوو و رایگیاندوو دان بدیاردیك و دستواژیکدا نانت کپی دوترت زیندانی سیاسی. ئازادی تواوتی ژن و پیاو ادگینت، بروپشبردنی شنبیری مدرن، مسیقا، شیعر، سینما و نوترین دستکوت زانستی و هونریکان، دان بهموو ئاراست سکسییکاندا دنت و کتایی بیاسایی و هاواردن لدژی هاوگزبازکان دهنت، خزمتگوزاری تندروستی ادگینت , پرورد بخاییو هتد و هتد. ئم ئو ونییکمگای نودوتی لئرانی سیالیستی دیگرت. پت وای چ بیانوویک دتوانرت بکاربهنرت بهرشکردن سر کمگیکی وا؟ هز دژ سیالیستکان دتوانن چ پاساوکیان هبت بهرشکردن سر کمگیکی وا؟ ئم ای گشتی جیهان، و نک تنیا کرکاران یان هزکانی چپ، بکو زرینی های خکی جیهان بپشتیوانی لکماری سیالیست، کدکینو. ئم لکمگادا بکراویی جی دهین و هر لیکم ژو دین هر ژنامنووسک بیوت دتوانت بت ئر و چاوپکوتن لگ هر کسک بکات؛ با بارودخی خک ببینت و بیگینت جیهان. ئو ئاهنگ گشتیی کلمانگکانی یکمی دوای سرکوتنی ششی ۱۹۷۹دا هماننبوو: قناغک ککمگای ئران بااستی بوو بیکک لئازادترین و

شارستانیترین کمگاکان.
دزی و تاوان تا ئاستکی بو ونن کمی کردبوو، هستکی قووی هاودنگی لنوان خکدا پری سندبوو، تنانت ووداوی ئتمبیلکش کم بووبوو و ئگر وویدابایت توقیان دکرد و جیاکراونتو و هتد.. هتد. حکی وا دروست بوو کد دتوانن دنیابن لد ششی داهاتووی ئراندا دیان جار فراوانتر و قووتر و قووتر دووبارد دبتو. ئمد ئو حیت کد کماری ئیسلامی یکسر چقاند و کردی بد جهنم کد ئمد دیبینن، بام ئمد لد کماری سسیالیستدا حساب بد ئم حد دکین، بردوامین و فراوانی دکین، لد سیاستدا کی دخین، ئگر ئنجومن دروستکرابت، نک هر نایکین کیان دکینو، بام ئمد بهزیان دکین و دستوردان لد بنیاتنانی کماری سسیالیستیدا دکین. ئمد بردوام دبین لد ئاهنگگانی گشتیی سرکوتنی شش، و ئو کولتوورد و ئو حد و ئو پیوندییه بهز و چسپاندنی کد برهمی ئو ششیه کد بوو هی دروستبوونی کماری سسیالیستی. زر زحمت دبت هرش بکرتد سر کمگایکی وا.
خای دووم ئویه کد ئمد خک پچک دکین. لد کماری سسیالیستدا سوپایکی پیشییمان لد خك باتر نییه، بکو ئنجومنمان هیه کد چکدارن و مشقی سربازییان ورگرتوو. ئگر حکومت و هز دژ سسیالیستیکانی جیهان و سوپای گورکانی جیهان وک ئمریکا و ناتد و هتد لد هر شتک لد هرشکردنه سر واتک دترسن، ئو سوپای ئاسایی ئو واتد نییه. تنانت بهزترین سوپا پیشییکانیش ناتوانن برنگاری سوپای ئمریکا ببنو. ئوی زلهز سربازییکان دترسنت، برخدانی جماوری خکی چکدار و شی شقام و ماکان. ئوی دیانترسنت کاریگری و بنکی جماوری حکومت و سربازییه کد هرش دکنه سریان.
ئمد هموو هوک ددین بد پشگرتن لد شد، بام ئگر رگری بد دیکتاتریت و حکومتد سرمایدارکان دستکوتی بمبی ئتمی و هتد بت، بد ئمد جماور کسانی چکدارن کد ئامادن بد ددان برگری لو سیستمد و کمگاکیان بکن.
و لد کتاییدا دوا خا ئویه کد ئمد بد جیهان ایدگینین کد ئمد دژی هر جرد هاوپیمانییکی سربازیین، دژی چکی ناوکیین، جا چ پرژی ئتمی کماری ئیسلامی بت یان چکی ئتمی لد هموو جیهاندا. ئمد لگد هیچ حکومتکدا لد شدا نین، نامانوت ششکمان هنارد بکین، دمانوت پیوندییکی ئاشتیانمان لگد هموو حکومتکان هبت، دیپلماسی نودوتیمان ئامانجی

ئەوەیە کە هەرشکردنە سەر کەماری سەسیالیستی قورستر و قورستر بەت. بە بەوای من ئەم فاکتەرانە ەەگە بە دامەزراندنی کەماری سەسیالیستی لە ئەران دەدەن و لە بەرامبەر مەترسی دەرەکیدا خەی بپارەزەت و ئیمکانیش دەکات.
خەلیل کەیوان: بەەە، ئەم لایەنە سەربازییە و پرسی چەکی گشتی و سوپا لە خودی سیستەمی سەسیالیستیدا دەتوانەت بابەتی یەکەک لە گفتوگەکانمان بەت، کە لە بەرنامەکانی داهاتوودا باسی دەکەین.

یل نیسان ٢٠٢٢
سوپاس بە ئەمیر تەوەکەلی بە نوسینەوە دەقی ئەسەی ئەم چاوپەکەوتنە.
٢٠٢٢\٦\٢٢

حسن زیرەك چریکەیەك لەویژدان و ئازارەکانی تاکی کورد لەکدانەوەی/ موتەلیب سەعید عومەر

هەموو دەنگ و چریکەو سەزیك سەدا و هاوارەکە لەمرەڤ بوون لەو خەم و ئازارانەی کە مرەڤەکانی دونیا لەژیانی کولەمەرگی و کوەرەوەرییاندا دەریان بریوە ئەگەرچی شەوازی دەربرینی هەر مرەڤەك جیاواز ترە لە ئەوی تر شاعیران بەووشە هەست و سەز و پەیامەکەیان ئاەاستەی خوەنەرەکانیان دەکەن بەەام هونەرمەندان بەدەنگ و چریکە گوەی بیسەرەکانیان زاخاو دەدەن , لەناو کولتوورو ئەدەبیاتی گەلاندا زەر دەنگی ناسراو دیار هەیە کە بیسەرو بینەرەکی یەکجار زەریان هەیە , لەناو کەمەگەی کوردی حسن زیرەك یەکەکە لەو دەنگانەی چ لەسەردەم و چ دوای خەی توانی ببەتە ناسنامەو ناسینی دەنگ و سەدایەکی تایبەت لای بیسەرو هەواداره‌کانی , وەك چەن هەندەك تەکستی شاعیرانی کورد زیندو نەمر ماوەتەوە لەنمونەی هەنراوە بەرزەکانی نالی ,حاجی قادری کەیی , سالم , عەبدوەا گەران , شەخ

نوری شێخ ساڵح , بەکەس.هتد , چریکەی حسن زیرەکیش یەکێکە لەو دەنگانەی بۆ ماوەی پەنجا دوای نەمانی هێشتا لە گورەو و بڕەو دایە ئەوە سەرباری ئەو هەموو گۆرانکارییە لەژیانی کۆمەڵی کوردی بەرکەوتنی بەدیاردەی بەجیهانیبوون سەرهەڵدانی چەندین ئامرازو تەکنیکی نوێ, دەنگی نوێ هێشتا زمانە سادەو چریکە ئەفسوناوییەکەی تایبەتەکەی حسن زیرەك لەگوێی بیسەران و هەوادارانیدا کارکرد و سەنگی خۆی هەیە بۆ سەلماندن و دەرخستنی ئەم ڕاستیانەش دەکرێ شیکارییەکی کورت بۆ هەندێ بەستەو مەقام و میلۆدییە فۆلکلۆرانە بکەم کەلە دەروونە پڕ لە ناکامەکەی حسن زیرەکدا دروست بوون و گوزارشت لەهەست و خەمو ناسۆرو دەردە دێیەکەی لایەك و توانا خودا پێدراوەکەی دەکات وەلێ گفتوگۆ کردن و نووسین لەبارەی تواناو دەنگ و چریکەی حسن زیرەك هەڵگری دەیان لێکۆینەوە و خوێندنەوەی جیاوازە لەم وتارەدا دەرفەتی ئەوەمان نیە شیکارییەکی ووردو فراوان لەمەر ژیان و کێی ڕەهەندە جیاوازەکانی ئەو هونەرمەندە بەرزە بکەین .
ئەز لەم خوێندنەوەمدا چەند سەرنج و بۆچوونکی کورت لەبارەی ئەو هەستو سۆز و ئەو دەربرینانە دەدەم کە بەهەستکی قوڵ و خەمکی گەورەی ئینسانی حسن زیرەك بەدرژایی تەمەنی هونەری و توانای لەادە بەدەرکەی چڕیوتی لەکاتکدا تا لەژیانیشدا بووە زڕ کەم لە هونەر دۆستان و شەیدایانی دەنگی لەناەو چریکە ویژدانیەی حسن زیرەك تێنەگەیشتن , حسن زیرەك ئەو مرۆڤەی دەرفەتی نەبوو وەك مرۆڤکی کورد ژیانکی شایستە بژی وەای نەبوونی خوێندەواری و دەرفەتی ژیان بەام بەهرەمەند و داهێنەر لە ڕێکخستنی بەند , و ووتنی هەبەست و چینی مەقامو گۆرانی .

هەر وەك زیرەك خۆی لەیەکك لەتمارە دەنگییەکانیدا دەَت هونەر لەنو کوردا بایەخی نیە , هونەر لەنو کوردا قەدری نەما , هونەر بۆ من بەهرەیەکی نەدا , هونەر بۆ من کارکی نەکرد کە بە شوێنیا بچم چوون کوردم و بەزمانی کوردی قسە دەکەم .
حسن زیرەك ئەگەرچی هونەرەکەی بۆ خەك بوو بەام بەداخەوە خەك وەك مرۆڤکی سادەش لێیان نەروانیوە چ جای ئەوەی لەبەهرە و چریکەو توانای بەرزی حسن تێبگەن هەر بۆیە سکاو دەردە دێی خۆی لەوەدا دەردەبڕت کە کوردە بەزمانی کوردی دەدوت وەگەر نا زیرەك کوردکی بۆ غەلو غەش و ەسەنە تەنانەت بەهێی کورد بوونیەوە دووچاری زڕ دەردە سەری و گرتن و ئەشکەنجە و ئازار بتەوە .
قەت لەدونیادا نەبوو بجگە لەناخشی بەشم
ئەی خودا چەند بەد بەخت و چەند چارە ەشم

سەردەمێك ئاوارە بووم و مودەتێكیش دەربەدەر
قەت نەمدی ڕووی ئاسوودەگی هەر تووشی گەرەو قەر قەشم
سەرباری ئەو هەموو خەم کەسەر و تەنیایی و نائارامیە زیرەك دڵکی
شەیداو سەرەڕۆی هەیە هەمیشە دیدەو هەستو گیانی لای شۆە ژنی چاو
مەست و کیژی کوردی کوردەواریە حەز دەکات خۆشەویستەکەی گفتو گۆی
لەگەڵ بکات .
نام دونی بچیم نامدونی , بێ لام زیز بووی نامدونی
ئەگەر بێو بمدونی ,نام ەنجنی , نام شەمزنی , ڕح دەدەم
لەمزگنی , سەر دەدەم لەمزگنی
ئەم چریکەیە بەرلەوەی دەربرینی هەستکی جوانە لەناخی
پەنگخواردووی مرۆڤکی ئاشق بەکیژە کوردکی چاومەست لەهەمانکاتدا
داواکاری و گرفتاری زامکە بێ دڵدارەکەی هیچ نەبێت بزەیەکی بێ
بکات تا ئاخ و ناینەکەی کەم بێتەوە و ئوقەە بگرێ ئەو چریکەیەی
کەژو دوێ و بەندەنەکان پێ لەناین دەکات بەنام خانمەکەی بێئاگایە
و لەسەر کەشی خۆی ناکەوێ .
گەر بێت و بمدونی نام ڕەنجنی ,نام شەمزنی , ڕح دەدەم
لەمزگنی , سەر دەدەم لەمزگنی
لە بەندی یەکەم گرفتاری ئەوینکە بەدەست دڵدارەکەی ,لەبەندی
دووەم ئەگەر بێت بمدونی نامرەڕ نجنی بێیە ئەگەر بیدونێ گیانی
ئاسوودە دەبێت سەبوری و مزگنیەك دەبێت بۆی .
حسن زیرەك وڵرای ئەوەی وەستایەکی شارەزا بووە لەکخستنی بەندو
ووشەو یاریکردن بەدەنگی لە هەمانکاتدا لەچرینی گرانیی شاد دا
توانایەکی بەرزی هەیە لەوەسفکردن و پیا هەدانی بەژن و لەنجەو
ڕەوتی کیژی کورد و وڵاتی کوردەواری .
لەگرانی ئەڕ لادە ,لادە , ڕووبەند پەشمینە وێنەیەکی تری جوانی
ژن و سروشتی کوردەواری بە دەنگە ئەفسوناویەکەی دەکشێت بە
شۆەیەك وێنەی کیژی کورد کاتێك لەکانی بەلەنجەو لار دەگەتەوە
بەرەو ماڵ ئەو دیمەنە هەستو هۆشی حسن بردووە .
ئەی کیژی لادە بانەو دارستان , کاسپی تەم ساک مازووە و گەووان
ئەی کیژی لادە محاک مەنگر , من بێ تۆ نەمام شۆخی جگەر بێ
ئەی لادە ,لادە ڕوو بەند پەشمینە , ڕوو بەند پەشمینە خونت
شیرینە
حسن زیرەك گشکراو پەروەدەکراوی ژینگەو ژیانی کوردەواری یە
ئەوەتا لەناو هنانی سەربان و ماڵ و ماڵیات , و دارستان و مازوو
, گەا دا وورد و بەسەلیقەیە , وڵرای ئەوەش کیژی لادە وەك مرۆڤك
بەشکە لەگیان و بیری حسن زیرەك و لەهەست و دەربرینەکانیدا
جوانترین پناسەو وناکی بەرزی هونەری ەنگدانەوەی هەیە .

لەداشتن و وەنەگرتنی سروشتی خاکی بۆکان و دەوروبەریدا زیرەك مرۆڤکی بیر فراوان و شەیداو سەودا سەرکی یەکجار ئاشق و کارامە بووە چ لەرکخستنی ووشەو چ لەناسینی دەوروبەری ناەشکەنە و هەموو ئەو شونانەی نزیك یان بەرامبەر ناە شکەنەی بۆکانە .

دەچمە سەر ناەشکەنە بەرامبەر بە بۆکانۆ
یاری من هەر نەجیبە باریکە و نەشمیلانۆ
بمرم کورتۆ خاۆ دانە دانۆ .
دەچمە سەر ناە شکەنە بەرامبەر میاندواوۆ
ئەشقی باۆای لۆو ئاۆ بووم کولمَەی گوۆی سۆاوۆ
دونیام بۆوی من ناوۆ .

حسن زیرەك زۆر سەو داسەر و شەیدایە تا ئەوپەری مرۆڤبوون ئەشقۆك تژی لەژیان نەك تەنها بۆ جەستە و ئارەزووی ژن بەکو بەگیان شەیدای جوانی سروشتی کوردستان و کوردەواری و ژنی کوردە چونکە ئەشقەکەی زیرەك هەستکە بۆ ژیان دروست بووە ئەو هەستەی لەمنداییەوە تا مردن دەنگ و ناە و خەمەکەی لە ناخکی پاك لەژیاندستی ,خانەویستی و مرۆڤدستی ەنگیداوەتەوە .

دەستم بەدامن قوربان دەگ یارم کەمبارت
چونکە بەگزادەی دەبمە نۆ کەرت
دەیجا لوتفت بۆت مردم سندوقی سەرت
لای لای سورە گوۆ , چۆنت ۆاژنم
ئیجازەم بدە سەر پەنجەم بۆنم
وات ۆادەژینم ۆاتنە چۆە کۆنم

حسن زیرەك تەنها خاوەنی چریکەیەکی ئەفسوناوی نیە بەکو یەکك لەتایبەتمەندییەکانی چرینی هەبەستەکانی شاعیرانی کوردە بە دەنگە ئەفسوناوییەکەی , لایەنکی تری توانای ئەو هونەرمەندە زیندو کردنەوە بەرهەمی فۆلکلۆر و بایەخدان بەم ەهەندە گرنگەی کەلەپووری نەتەوەکەمان بۆ مرۆڤکی بکەس و بۆ لانەو سەر هەگرتوو بەاستی جگەی تۆرامانە, حسن زیرەك ئەو مرۆقە داهنەرە نەخونەدەوارە لەو سەردەم و هەلومەرجە سەخت و ژیانە پر کورەوەرییە دت و چەندین بەندو بەستەو میلدی کوردی زیندو دەکاتەوە لەفەوتان دەیانپارزیت ئەوەش یەککە لە بەهرەو زیرەکی ئەو مرۆقە کوردە .

بەداخەوە حسن زیرەك ئەگەر کورد نەبووایە دنیام لە نۆو هەر نەتەوەیەکی تر بوایە هیچی کەمتر نەبوو لە شکسپیر , چاپلن و بۆ دلری شاعیری ناوداری ئینگلیز ئەوان خاوەن دەوەت و شارستانیەت و ئەرشیفیکی دەوەمەندی پارزراون بەام زیرەك لەنەتەوەیەکی بن دەست و لەهەلومەرجکی ناهەموار , وۆاتکی پر لەستەم و نادادی

کۆمەڵایەتی ژیا .
خەسڵەتیکی تری بەرزی هونەرەکەی حسن زیرەك ئەوەیە دەنگێکە زیاتر لەزەمەنێك و سەردەمێك بەردەوامی هەیە , حسن زیرەك دەنگێکە سنور بڕ و ڕێشتوو بەناو وڵاتێکی تر و کەلتوورێکی تر ناسینی ئەو دەنگە بەناو نەتەوەی فارس و عەرەب ئەوەش وایکردوە لەسەر ئاستی گەلانی دەوروبەر زیاتر ناسراو بێت , لەمانەش زیاتر حسن زیرەك چریکە یەکە گوزارشت لە ویژادن , و ئازار , و نەهامەتیەکانی تاکی کورد دەکات لەتەواوی خاکی کوردستان .
چ سرێکە لەدلمَا یە بیێم و زمان ئەسوتی
بیشارمەوە نەیبێژم , مشك و ئسقان دەسووتێ
زڕ شت هەیە بێ وتن بەڵام ێەنگە هەر ئەرزشی نەبێت , ئەو سێەی لەدەروونی حسن زیرەك دایە تەنها پەروەردگار دەزانێ چییە ئەو نهێنیە هێندە بەژان و ناسێرە تەنانەت توانای نیە بەزمان دەربڕێت ترسی ئەوەی هەیە بەدرکاندنی زمانی بسوتێت ئای چ سرێکە خودای گەورە مەگەر تێ بزانی چ نهێنی , و خەمو کەسەرێکی قوڵی لەدەروونیدا پەنگی خواردێتەوە .
لەنێوان ئەم دوو ێاو هەستە ئازار چەشتووەدا دوو دێ ێاماوە ئەگەر بیشارێتەوە نەیبێژێت مشك و ئسقان دەسووتێت بێیە ئەگەر نهێنیەکە بدرکێنیت ئاگرەکەی دەروونی دادەمرکێت .
لەیادی کێچی دوایی پەنجا ساێەی ئەو هونەرمەندە بەرزەی کورد درود بێ گیانی پاك و هەستی بەرز و هونەری بەرزت , ئەز دوای زیاتر لە 45 ساێ گوێگرتن لەدەنگی ئەو هونەرمەندە مەزنە ێام وایە ئێمەی بیسەر, و هونەر دێست و هەوادارانی دەنگی حسن زیرەك تا ئێستا نەمانتوانیوە وەك پێویست زیرەك بناسین ئەو کاتە لەناسینی ئەو هونەرمەندە تێدەگەین کەبتوانین چەندین لێکۆینەوەی زانستی و بەدواچوون بە نێو کانیاوی پرٍ لە مرواری ئەو هونەرمەندە ناسراوەدا بکەین .

کتێبی (لە خەرئاواوە)ی عەبدوڵا سەڵمان(مەشخەڵ) چاپ و بڵاوبووە

کتێبی لەخەرئاواوە، چەند باسێک دەربارەی ئەدەب و هونەری خەرئاوا بەرگی یەکەم لە ئامادەکردن و وەرگێڕانی شاعیر و نووسەری کەرکاری عەبدوڵا سەڵمان(مەشخەڵ) چاپ و بڵاو کرایەوە. ئەم کتێبە بریتییە لە نووسین و ئامادەکردن و وەرگێڕانی گەلێ بابەتی جیاجیا و هەمەڕەنگ، هەر لە شیعرەوە تا شانۆ و تا کەسایەتییە ئەدەبییەکانی نێو مەژووی ئەدەبی کەرکاری جیهانیی. کتێبەکە بە قەبارە گەورە و دەوڵەمەند بە ناوەڕۆک لە کتێبخانەکانی کوردستان دەست دەکەوێت. شایانی باسە ئەم کتێبە لەچاپ و بڵاوکردنەوەی ناوەندی هونەر و ئەدەبی کەرکاریی هانایە.

هەشتەبیر ئاراستەکەر نەک

ئاراستەکراو... زانا رەزاق

چەپشنبیر کێیە؟
ئەرکی چیە؟
چەخنە گرتن لەچەپشنبیران..
بۆچی من چەپشنبیر مەرج نیەخاوەن بۆچوونامە بێت بەڵکو زیاتر لەسەر خوێندنەوە و شارەزایی و ئەزموونەوە دەوەستێت لەبوارێک یان گشت بوارەکان هەروەها کەسێکە حەز بەزانین دەکات کەسێکە بە بەرژەوەندی کۆمەڵگا هەوڵ دەدات یانی بەرژەوەندی گشتی دەخاتە پێش هەموو شتێک.
لێرە دا دەتوانم بڵێم ئەوە حەزێکە لەناخی کەسانی چەپشنبیر دایە کە بەردەوام حەز بەکار لەسەر بەرەو باش بوون و پێشخستن و بەرژەوەندی گشتی دەکا کەسێکیش دووربینە و خوێندنەوە ئەی بۆ پرسەکان و ڕووداو پێشهاتەکان دەخاتە ڕوو کاریشی لەسەر دەکات کاریشی لەسەر دەکات و هاوکار و یارمەتیدەر دەبێت بۆ بوارەکان.
دووەم ئەرکی چەپشنبیر چیە؟
ئەرکی چەپشنبیر خستنەڕووی ئەی بۆچوونێکی سادە نێک ئاڵۆز یانی ڕوون ڕەوان و بۆچوونێک هەموو کەسێک تێیبگات نێک کەسانێک نێک ناڕوون باشی نێک خراپی یان باشی نێک خراپی و جیاکردنەوەی ڕاستی لەهەڵە هەروەها کۆم و کورتییەکان دەستنیشان دەکات و چەخنە و پێشنیارو سەرنجی خۆی لەسەر دەڵێت ئەمەش لەسەر ئەو چەگاو ئاماژەیی کە کەسانی چەپشنبیر پێدا دەچن نێک ئامانج یان بەرژەوەندی تایبەت یان مەرامێک دوور لەئەرکی چەپشنبیر خۆی لەپشت شاردبێتەوە. جا دەبێ چەپشنبیر چەخنە لەهەڵەو کۆم و کورتیەکان بگرێت نێک کەسانی خاوەن هەڵە بکاتە ئامانج یان کەسانێک لای ئەو بۆچوونیەکی چەها باش بن کەسانێکیش خراپ بۆچوونیەکی چەها! یانی دەبێ مولکی هەقیقەت بێت هەم تاکی کۆمەڵگا بێت هەم دەسەلات و ئۆپۆزسیۆنیش لەگەڵ گشت بوارەکان یانی لەگەڵ هەموویان بێ دژی هەموویانیش بێت ئەمەش واتە هەموویان باشیان هەیە هەمووشیان خراپەو هەڵەو کۆم و کورتیان هەیە پاش هەموو ئەمانەش دەبێ چەپشنبیر ئاراستەکەر بێت نێک ئاراستەکراو لەلایەن کەسانەوە یان سیاسی و بازرگان و هتد
ئیدی دەتوانم بڵێم بەپێی ئەمە بێت چەپشنبیران نەیانتوانیوە ئەرکی خۆیان جێ بەجێ بکەن بۆیەش من بەپێویستی دەزانم لێرەدا چەخنە لەچەپشنبیران بگرم و ئەی خۆمی لەسەر بڵێم. چەخنەکەش بەم شێوەیە،
لێرەدا دەمەوێ ئەوە بڵێم لەزەرێک وولاتان چەپشنبیران سیاسیەکان و تاک ئاماژە دەکەن بۆلام لە وولاتێ دواکەوتووەکان بۆتایبەت هی

خەمان ئاماستە دەکرێن ئەمەش واتە ڕەشنبیر لە ئەرکی خۆی لایداوە پەیوستە بگەڕێتەوە سەر خالەکانی ئەرکی ڕەشنبیرایەتی دواتر ئەوان وا بکەن سیاسیەکان ئاماستە بکەن نەک سیاسیەکان ڕەشنبیران ئاماستە بکەن و لەگەل یەکتری هاوکاری یەکتر بن ئەمەش بە چاکی گشتی نابە هیچ لەمانە لە ئەرکی خەیان لابدەن چونکە لەئەرک لادان و یاسا لادان کەمالگا پێشناخات.
لەکۆتاییشدا دەمەوێ بڵێم سیاسیەکان یان ڕەشنبیران یان هەر شارەزاو بوارو پسپۆڕێک پێویست دەکا هاوکاری ئەو کەسانە بکەن کە تازە دەنبوارەکان ئەمەش بە پێی پسپۆڕی خەیان.

تێبینی لە کۆتاییەکانی دوو هەزار و نەزدە لە ئەکاونتم بلاوم کردەتەوە

سۆ... سەردار ڕەزا جاف

پەم بەی ساقی لە کوێیە تا شەرابم دەسکەوێ
دوور لە باڵای سەوگیان من با مەستبوونم دەرکەوێ
تە کە تووڕەی بەڵەم یاخیت ئەم ژانەی من تاکو کەی
دابەانت کەتەکە ئازیزم پەی پە نەبەی
شەو لە ئەندەشەی تەدا من ، کەت و دیلی زوڵفی خاو
کوا چرای سیمات زڕبارکوا سەزت بە ژانی چاو
دەردی غوربەت شەوگەانە حاڵی من وەران ئەکا
دڵی شەتم ئەقڕە ناگڕە منەی ڕەی ئەران ئەکا
چاوکانت نیگارکەشن وەنەی نازی لەو ئەکا
لەوکانم بە تە تینون شەی دەشت و کەو ئەکا
شەو لە باخڵە تاریکیم و پەکەنینت نابینم
نوقمی ژانی ڕەژگارم خەم دەنەشم تا بینم
با سەزان پەرستی ژین و ئاکنجی مەیخانە بم
زڕبارە لە پشت نەم و سوتووی مەجمەرخانە بم

ئەمان 23.06.2022

دووان… نەوزاد بەندی

___1___

(درعی مەبایل و گەندەیی)

درعی مەبایل دوو سە هەزار دیناری پە ئەدەیت ، هەفتەیەک نابات پە ئەبە لە درز و شوخت و ناچاریت دیسان بیگەیت ..
بە ەکەوت لە دەستی دوو هەندە درعی ئەوروپیم بینی ، نرخیان زەر هەرزان بوو ، چوار دانە بە هەزار ..کەیم ..
یەک مانگە ئەو درعە ئەوروپیەی لەسەرە ، نە درز ..نە شوخت ..نە هیچ عەیبەکی تیا دروست نەبووە ..
کەواتە گەندەیی گەیشتەتە ئاستی درعی مەبایل یش ..
ئیتر چاکسازیی چی ، سەیدا ؟

___2___

___بزانیت چییە و نەزانیت چییە ؟ ___

لە ناوەاستی شەقامەکا ،
لە پەکا خەشم ئەوەی ..
لەسەرەتای فیلمەکا ..
لە بەردەم سەوزە فرەشەکا ..
کاتە کراسە تاقی ئەکەمەوە ..
کە ئەەن تا چوار ەژی تر ئاو نابە ..
کە هەموویان بە جەم دەن ..
لەلای لەرییەک کە بەردەم گەراجەکەمانی گرتووە ..
لەناو ژوورەکی گەوردا کە تەنها خەمی تەدام ..
لە کاتی ئیمزای بەیانیاندا ،
لە پەکا خەشم ئەوەی …

سوا... شەماڵ بارەوانی

من مەحکوم نیم بە خۆشەویستیەکی ساختە
و
قەرار نییە تا ئەبەد ناپاکەکم خۆش بوە

چیتر لە دڵی مندا
جێگایەک بە فریودەر و
هەڵەک بە لێبووردن نەماوە

هەموو پەنجەرەکانم لە ڕووی خیانەتکار دادەخەم

دڵی هەزارجار شکاوم
دەکەم بە بەرد و
هەرچی بیرەوەری ئازانی هابردووە
پڵی ورد و خاش دەکەم

تە ئومێدت کردم بە سەراب و
خەونەکانم بە خەڵەمۆش

بڕە و ونبە
بە هیوام بە هەمیشە
لە لێرەی تورکی سواتر
و
لە تەنی ئەرانی بە بەهاتربیت